

Promjene u zakonskom reguliranju institucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj

Kurbaša, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:391013>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET U SPLITU

**PROMJENE U ZAKONSKOM REGULIRANJU INSTITUCIJSKOG RANOG I
PREDŠKOLSKOG ODGOJA U HRVATSKOJ**
DIPLOMSKI RAD

Split, 2023.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET U SPLITU

ODSJEK ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Kolegiji: Povijesni kontekst ranog i predškolskog odgoja

Promjene u zakonskom reguliranju institucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj

Studentica: Martina Kurbaša

Mentor: doc.dr.sc. Branimir Menduš

Split, rujan 2023.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentoru doc.dr.sc. Branimiru Mendešu na stručnom vodstvu, podršci i strpljenju tijekom izrade diplomskog rada.

Zahvala mojoj obitelji i prijateljima koji su mi pružili podršku tijekom mog obrazovnog putovanja.

SADRŽAJ

1.UVOD	1
2.METDOLOGIJA DIPLOMSKOG RADA.....	2
2.1.Predmet i problem istraživanja	2
2.2. Cilj i zadaće istraživačkog rada	4
2.3. Metodološki okvir rada	5
2.5. Provedba i rezultati istraživanja	9
3.ZAKONODAVNI POSTUPAK U REPUBLICI HRVATSKOJ	10
4.RAZVOJ INSTITUCIJSKOG PREDŠKOLSKOG ODGOJA.....	12
4.1.Povijesni razvoj pravne regulative institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj	15
5.UTJECAJ DRUŠTVENO-POLITIČKOG KONTEKSTA NA SMJER RAZVOJA ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA	18
6.RAZVOJ PODSUSTAVA PREDŠKOLSKOG ODGOJA KAO DIJELA ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA	21
7. PROCES INTEGRACIJE PREDŠKOLSKOG ODGOJA KAO DIJELA ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA	22
7.1. Promjene programskih orijentacija ranog i predškolskog odgoja	30
7.2. Razvoj misli o skolaziaciji i ideologizacije u djelima predškolske pedagogije	35
7.3. Odgojno-obrazovni sustav nakon demokratizacije društva	40
8.OBRAZOVANJE ODGAJATELJICA PREDŠKOLSKE DJECE U HRVATSKOJ KROZ POVIJEST.....	42
9.PRESJEK GLAVNIH CILJEVA ZAKONODAVNIH IZMJENA	45
10.PREGLED PRAVNE REGULATIVE INSTITUCIJSKOG PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA	52
10.1.Naredba ob ustrojstvu zabavišta (1878.).....	52
10.2. Zakon kojim se ustanovljavaju načela pučke nastave za pučke škole od 18. svibnja 1869. i Zakon od 2. svibnja 1883. (1889.).....	53
10.3. Zakon o narodnim školama (1929.).....	53
10.4.Opšti pravilnik o osnivanju, izdržavanju, uređenju i radu obdaništa i sličnih ustanova za zaštitu i vaspitanje dece (1935.)	54
10.5. Uputstvo za organizaciju i rad u zabavištima (1945.).....	54

10.6. Upustvo za organizaciju, socijalno-zdravstvenim i odgojnim rad u obdaništima za djecu predškolskog uzrasta u gradovima i industrijskim naseljima (1945.).....	57
10.7. Pravilnik o organizaciji i radu dječjih vrtića (1949.).....	58
10.8. Zakon o dječjim vrtićima (1956.).....	60
10.9. Zakon o dječjim vrtićima (1965.).....	61
10.10. Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta (1974.).....	62
10.11. Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju (1980.).....	64
10.12. Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta (1981.).....	66
9.13. Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta (1991.)	68
10.14. Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi (1997.).....	69
11. ZAKLJUČAK.....	72
12. SAŽETAK	73
13. SUMMARY.....	73
14. LITERATURA.....	75
a) Izvori.....	75
b) Literatura.....	76

1. UVOD

Diplomski rad „Promjene u zakonskom reguliranju institucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj“ je temeljen na dokumentacijskom istraživanju, odnosno na kvalitativnoj znanstvenoj paradigmi razumijevanja. Zastupajući povijesno-pedagoški aspekt istraživanje se provodi analizom dokumenata. Jedna od naj istaknutih zakonskih izmjena bila je integracije predškolske djelatnosti kao dijela odgojno-obrazovnog sustava. Polazeći od takvog stava rad prati promjenu karaktera predškolskih ustanova od naglašene socijalno-zaštitničke funkcije do integracije u odgojno-obrazovni sustav. Poglavlja rada; Razvoj institucijskog predškolskog odgoja, Povijesni razvoj pravne regulative institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj, Razvoj podsustava predškolskog odgoja, Proces integracije predškolskog odgoja kao dijela odgojno-obrazovnog sustava i odgojno-obrazovni sustav nakon demokratizacije društva. Zastupljeni su kako bi se zadobile različite perspektive o problemu istraživanja. Razvoj institucijskog predškolskog odgoja prikazuje razvoj ustanova od čuvališta do suvremenog dječjeg vrtića. Povijesni razvoj pravne regulative institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj prikazuje proces prelaska iz Ministarstva socijalne politike u Ministarstvo prosvjete (danas Ministarstvo odgoja i obrazovanja). Razvoj podsustava predškolskog odgoja pružao uvid u to koji je u povijesti bio stvarni cilj prelaska predškolskih ustanova kao dijela odgojno-obrazovnog sustava. Proces integracije predškolskog odgoja kao dijela odgojno-obrazovnog sustava prikazuju izmjenu obrazovnih vrijednosti od dogmatizma prema demokratizaciji podsustava predškolskog odgoja.

Posljednja dva spomenuta poglavlja aktualizirala su problem skolarizacije i ideologizacije sustava čiji je uzrok nastanka detaljnije opisan u poglavljima „Promjene programskih orijentacija ranog i predškolskog odgoja“ i Razvoj misli o skolarizaciji i ideologizaciji u djelima predškolske pedagogije.“ Poglavlje „Obrazovanje odgojiteljica predškolske djece u Hrvatskoj kroz povijest“ zastupljeno je zbog dobivanje podloge za razumijevanje promjena zakonskih odredbi koje se odnose na razinu obrazovanja odgojitelja. Važno je napomenuti da je poglavlje „Zakonodavni postupak u Republici Hrvatskoj“ zastupljeno zbog dobivanja uvida u suvremeni proces donošenja zakonskih izmjena, kao i ulogu građana (zainteresirane javnosti) u tom procesu. „Utjecaj društveno-političkog konteksta na smjer razvoja odgojno-obrazovnog sustava“ prikazuje nastanak ideologizacije odgojno-obrazovnog sustava u širem kontekstu.

2. METODOLOGIJA DIPLOMSKOG RADA

2.1. Predmet i problem istraživanja

Historijska metoda je skup intelektualnih postupaka znanstvene historije, koja objašnjava pojmove kojima određena znanost nastoji spoznati istinu o predmetu svoga istraživanja. Riječ je dakle, o stavu ljudskog duha pred predmetom istraživanja, o oblicima logičnog mišljenja koji omogućuju što sigurniju spoznaju zbilje. Historijska metoda nastala je kao sustav regulacije istraživanja. Taj sustav jamči provjeravanje tvrdnji u znanstvenim rezultatima uz pomoć svjedočanstava izvora i upućuje na način dobivanja uvijek novih obavijesti koji omogućuju širenje znanja o povijesnim pojavama (Gross, 2001).

Pojavom škole, a kasnije i drugih odgojnih ustanova značila je institucionalizaciju djelatnosti odgoja i obrazovanja. Pod tim pojmom podrazumijeva se izvođenje odgojno-obrazovnog rada u posebnim ustanovama. Obilježje odgojno-obrazovnog sustava je njegovo mijenjanje, usavršavanje i redefiniranje. Takvo obilježje ima i hrvatski odgojno-obrazovni sustav. Njegova je specifičnost u tome da se razvijao u posebnim okolnostima budući da je hrvatska bila sastavni dio različitih državnih tvorevina. Sredinom 19. stoljeća, pojavom industrijalizacije društva, u Europi se snažno razvijala proizvodnja, što je potaknulo na uključivanje velikog broja žena u privredu. Upravo u tom trenutku došlo je do otvaranja prvih predškolskih ustanova. Nedugo nakon njihova otvaranja javila se potreba za uspostavljanjem pravne regulative djelatnosti. Promatrajući povijesni kontekst razvoja predškolskih ustanova jasno se može uočiti promjena njihova karaktera. Prvobitno su bile ustanove s naglašenim socijalno-zaštitničkim karakterom a danas su sastavni dio odgojno-obrazovnog sustava (Mendeš, 2020).

Rad zastupa dva istraživačka pristupa; institucijsko povijesni i povijesno problemski. Razmatranje opće dimenzije razvoja predškolskog odgoja u Hrvatskoj kao dijela odgojno-obrazovnog sustava predstavlja predmet istraživanja, dok se promjene u zakonskom reguliranju odnose na problem istraživanja. Pri razmatranju problema istraživanja rad polazi od stava da svaka izmjena zakonskih odredbi odgovora određenom vremenskom i društvenom shvaćanju institucijskog predškolskog odgoja. Za razumijevanje promjena u pravnoj regulativi institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj, važno je sagledati širi kontekst povijesnog razvoja predškolskog odgoja. U radu će biti prikazati promjene pravne regulative institucijskog predškolskog odgoja nastale za vrijeme Hrvatske kao dijela Austro-Ugarske Monarhije, Države

Slovenaca, Hrvata i Srba, Hrvatske kao dio Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Narodne Republike Hrvatske odnosno Socijalističke Republike Hrvatske kao dijela Jugoslavenske federacije, Republike Hrvatske kao samostalne i suverene države.

Svaka državna tvorevina kroz povijest imala je svoj sustav vrijednost koje je željela implementirati u praksu. Jedna od najvažnijih zakonodavnih izmjena je integracija predškolskog odgoja kao dijela odgojno-obrazovnog sustava. Stoga, pratiti promjene u pravnoj regulativi zahtjeva i praćenje promjena u vrijednosnim odrednicama obrazovne politike. Točnije, potrebno je pratiti proces razvoj položaja podsustava predškolskog odgoja kao dijela odgojno-obrazovnog sustava. Posebno od razdoblja kada je donesen „Opći zakon o školstvu 1958. godine, kojim je ozakonjena ideja o uključivanju različitih predškolskih ustanova u školski sustav“ (Mendeš,2020:185). Prva etapa spajanja predškolskih ustanova sa školskim sustavom aktualizirala je dva povijesna problema; skolarizacija i ideologizaciju odgojno-obrazovnog sustava. Skolarizaciju podsustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja moguće je promatrati kroz razvojne etape programskih usmjerenja, naime početka programska usmjerenja bila su izrazito akademski-strukturirana njihova temeljna zadaća bila je pripremiti dijete za školu, razvoj djeteta shvaćao se razdvojeno sukladno takovom shvaćanju razvoja proizašla su metodička područja. Najčešće su metodička područja poticala isključivo jedno razvojno područje. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj kao posljednji službeni programski dokument na djetetov razvoj gleda cjelovito, uvažavajući dijete kao aktivnog sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Poticaj za razvoj skolarizacije sustava promatran iz perspektive zakonodavnih izmjena predškolske djelatnosti nastaje uvođenjem pojma „društvena briga za djecu,“ pojam je postao aktualan od 1974. godine donošenjem „Zakona o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta.“ Zakonom je pružena mogućnost raznim subjektima da organiziraju provedbe programe društvene brige za djecu. Izvaninstitucionalni programi bili su jedan od oblika društvene brige za djecu koji se smatrao poticajnim za nastanak skolarizacije. Društvena briga za djecu zadržala se sve do završetka Domovinskog rata i donošenja Zakona o odgoju i obrazovanju 1997. godine kojim podsustav predškolskog odgoja dobiva svoju specifičnu autonomnost.

Pod pojmom „specifična autonomnost“ misli se da rad u ustanovama prvenstveno polazi od teorija ranog učenja, rezultata znanstvenih istraživanja odgojno-obrazovne prakse i specifičnosti društvenog okruženja i prioriteta (Milanović, M., Stričević, I., Maleš, D., i Sekulić-Majaurec, A., 2000).

Kroz povijest često je „društveno okruženje“ točnije narodno prosvjeđivanje bilo prioritarno u odnosu na teorije učenja/razvoja i rezultate znanstvenih istraživanja. Uvidom u razvoj pedagoške misli može se uočiti da osim što je znanstvenih istraživanja bilo malo, razvoj same znanosti sve do sedamdesetih godina bio je kontroliran državom. Takvim neravnopravnim pristupom prema tri spomenuta čimbenika na kojima bi se trebao razvijati odgojno-obrazovni sustav, aktualizirao se problem ideologizacije. Ideologizaciju sustava je gotovo nemoguće izbjeći jer u svojoj osnovi obrazovna politika povezuje kao što joj sami naziv kaže obrazovanje i politiku odnosno državu. Povijesna problematika razvoja ideologizacije odgojno-obrazovnog sustava povezana je s kontrolirajućim utjecajem države na sustav odgoja i obrazovanja. Njezin dominantan utjecaj bio je aktualan od 1945. godine do 1990ih godina. Praćenjem utjecaja društveno-političkog konteksta na smjer razvoja odgojno-obrazovnog sustava, dobiva se važna podloga za razumijevanje zakonskih izmjena predškolske djelatnosti od početka institucijskog predškolskog odgoja do današnjeg vremena.

2.2. Cilj i zadaće istraživačkog rada

Cilj istraživačkog rada je utvrditi promjene u pravnoj regulativi predškolske djelatnosti u Hrvatskoj od početka razvoja institucijskog predškolskog odgoja do 2022. godine. Postavljeni cilj razmatran je u sljedećim zadacima;

- opisati povijesni razvoj institucijskog predškolskog odgoja u sklopu različitih državnih tvorevina,
- opisati povijesni razvoj pravne regulative institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj,
- analizirati utjecaj društveno-političkog konteksta na smjer razvoja odgojno-obrazovnog sustava,
- prikazati temeljna obilježja tradicionalnog i suvremenog kurikuluma,
- opisati ključne zakonodavne izmjene u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
- prikazati promjene u pravnim aktima koji su regulirali institucijski predškolski odgoj od njegovih početaka do današnjeg vremena.

2.3. Metodološki okvir rada

Znanje o povijesnom razvoju institucijskog predškolskog odgoja ne možemo steći izravno, nego samo neizravno, na temelju ostataka i tragova koji su pronađeni tijekom istraživanja za potrebe interpretacije istraživačkog problema. Ostaci i tragovi prošlosti postaju izvor kada se njima profesionalno bavimo, te na njima primjenjujemo znanstveni postupak. Time izvori postaju sredstvo za spoznaju određenih povijesnih zbivanja. Drugim riječima, analizom izvora dobiva se znanje o određenoj povijesnom događaju (Gross, 2001). Pojam „izvor“ odnosi se na sve tragove što su ih ljudi za sobom ostavili upotrebljavamo ih da bi smo stekli određeno znanje o povijesti. Svaka poddisciplina historije ima drugačije izvore, ovisno o istraživačkom pitanju koje je u radu postavljeno. Određeni trag isječka prošlosti postaje izvor, tek nakon traženja, prikupljanja i izbora obavijesti za odgovor na istraživačko pitanje. Koliko god savjestan rad istraživača bio mi nismo načisto s tim je li istraživaču što promaklo te ni jedan znanstveni rezultat ne može jamčiti da je iskorišten sav pristupačni materijal. Historijska znanost nužno ispituje izvore da bi otkrila povezanost zbivanja o kojoj pojedini izvor ne može svjedočiti (Gross, 2001). Za potrebe rada zastupljena je diplomatska pomoćna historijska znanost. Diplomatska pomoćna znanost bavi se isprava koje u određenom razdoblju i prostoru imaju standardni oblik, a svjedoče o zbivanjima pravne prirode. Ona proučava razvoj i oblik sadržaja isprava i njihove sastavne dijelove, oblike ovjere, a ustanovljava i njihovu vrijednost kao svjedočanstva (vanjska kritika). Diplomatika također ustanovljava gdje je isprava nastala u nekoj kraljevini ili monarhiji, na kojem mjestu, te pokušava odrediti ustanovu ili osobu koja je ispravi dala vanjski oblik (Gross, 2001).

Promatrati povijesne izmjene pravne regulative institucijskog predškolskog odgoja zahtjeva postavljanje istraživačkog pitanja. Svaka zakonodavna izmjena donosi niz promjena stoga je potrebno postaviti istraživačko pitanje kako bi se jasno odredilo koje zakonske izmjene će biti prikazane. Odlučujući se za povijesno pedagošku perspektivu praćenja izmjena pravne regulative aktualizirano je pitanje njihova razvojna puta od ustanova sa naglašenim socijalno-zaštitničkim karakterom prema ustanovama sa odgojno-obrazovnim karakterom. Naime, socijalno-zaštitnički karakter ustanova nije prestao samo sa načelnom promjenom nadležnog Ministarstva spomenuti problem puno je kompleksniji stoga se uzima kao orijentir za praćenje razvoja odgojno-obrazovne ustanove. Rad zakonodavne izmjene ne promatra iz perspektive komercijalnih interesa, potreba tržišta shvaćajući dijete kao potrošača raznih proizvoda nego u središte stavlja razvoj djeteta, njihove potrebe i potrebe roditelja. Zakonodavne izmjene

promatraju se kroz dva ključna povijesna problema institucijskog predškolskog odgoja a to su; njihov socijalno zaštitnički karakter i naglašena usmjerenost prema zadovoljavanju potreba roditelja. Prema sljedećim kriterijima; cilj predškolskih ustanova, zadaci, potrebna razina obrazovanja odgajatelja.¹

Prvi dio rada analizira sadržaj različitih Deklaracija, Rezolucija, Prijedloga/Preporuka, Strategija temeljem kojih se razvijao odgojno-obrazovni sustav, a čije su odredbe utjecale na izmjenu pravne regulative institucijskog predškolskog odgoja. Sukladno navedenom, ovo istraživanje je neempirijsko. Temelji se na znanstvenoj paradigmi razumijevanja. Točnije, kod paradigme razumijevanja naglasak je usmjeren na produbljeno shvaćanje neke pedagoške pojave. U slučaju ovog rada pedagoška pojava koja se proučava je utemelje predškolskog odgoja kao dijela odgojno-obrazovnog sustava. Povijesna paradigma razumijevanja osobito je povezana s interpretacijom tekstova, u nastojanju da se shvati pravi smisao poruka koje oni donose. Lončar (2010) ističe da je dokumentacijsko istraživanje moguće provoditi temeljem analize sadržaja o fenomenu koji se želi istražiti. Mužić (2004) navodi da se ovakav postupak prikupljanja podataka najviše se upotrebljava u povijesnom istraživanju odgoja i obrazovanja. Dokumenti koji se koriste tijekom istraživanja mogu pomoći prilikom razumijevanja „čitanja“ prošlosti posebno političkih i društvenih događaja (May, 1993 prema Lončar, 2010). Stoga se u nastavku navode korišteni izvori i literatura;

- propisi organa vlasti koji se odnose na institucijski predškolski odgoj, kao i opći propisi o odgoju i obrazovanju – dokumenti izdani od strane relevantnih vladinih tijela poput Ministarstva prosvjete i Ministarstva socijalne skrbi (zakonski akti, strateški obrazovni dokumenti),
- znanstveni i stručni članci koji pobliže prikazuju povijesne izazove u razvoju pravne regulative institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj,
- literatura o pedagogiji ranog i predškolskog odgoja,
- znanstvena monografija.

Da bi se iz navedenih izvora ustanovilo što oni točno kažu o pojavi koja se istražuje potrebno ih je analizirati. Za potrebe ovog rada zastupljena je kvalitativna analiza podataka. Kvalitativna analiza podatka često ima svoj specifičan tijek koji obuhvaća; redukciju podataka, sređivanje podatka i izvođenje zaključka.

¹ Napomena osim spomenutih kriterija prikazane su i druge promjene koje su u tom vremenu bile značajne za daljnji razvoj predškolske djelatnosti.

Svrha je redukcije podatka pronalazak onoga što je za tematiku istraživanja bitno, uz eliminiranje onoga što nije relevantno. Sljedeća etapa je sređivanje podataka unutar koje se bitni podaci svrstavaju u odgovarajuće preglede ili matrice. Posljednja etapa je izvođenje zaključka zahtjeva savjesno razmatranje i sustavno bilježenje svega onoga što sređeni podaci govore (Mužić, 2004). Također, analizirajući dokumente temeljem kojih se razvijao odgojno-obrazovni sustav a zatim povezujući njihov utjecaj na zakonodavne izmjene institucijskog predškolskog odgoja zastupljena je hermeneutika, to je nauka o umijeću interpretacije tekstova sa svrhom shvaćanja smisla njihovih iskaza. Elementi hermeneutike također su vidljivi u poglavlju „Razvoj misli o skolarizaciji i ideologizaciji u djelima predškolske pedagogije.“ Stoga je o njoj potrebno reći nekoliko osnovnih misli. Prvenstveno, u području odgoja i obrazovanja točnije pedagogije ova tehnika se ne primjenjuje na stog način kao u drugim znanostima primjerice filozofiji ili teologiji. Zato ima opravdanost u tvrdnji da se time ponekad otvaraju vrata subjektivnoj proizvoljnosti pri nastojanju shvaćanja smisla nekog iskaza. Hermeneutički postupak ostvaruje se u ulaznom spiralnom kružnom tijeku između dvije dimenzije; prethodno već postojećeg shvaćanja i novog boljeg shvaćanja. Time se želi ostvariti što cjelovitije shvaćanje neke pedagoške pojave. To shvaćanje, predstavlja prije svega „proces“ a ne „gotov proizvod“ u smislu neke konačne, nepromjenjive shvaćenosti. Zaključno, opisana tehnika je predstavnik kvalitativno-analitičkog pristupa, ima važno mjesto u istraživanju odgoja i obrazovanja prije svega u istraživanjima povijesnog konteksta razvoja sustava (Mužić, 2004).

2.4. Stupnjevi istraživačkog procesa

U nastavku će se navesti nužni stupnjevi istraživačkog postupka, kako bi se opće moglo realizirati historijsko istraživanje. Stupnjevi istraživačkog procesa su; heuristika, kritika izvora, interpretacija te izvještaj (Gross,2001)

Heuristika, prva faza istraživačkog procesa podrazumijeva sustavno prikupljanje informacija o dosadašnjim istraživačkim ishodima o određenoj temi ili problemu. Također ova faza uključuje pribavljanje izvora u kojima su sadržani važni podaci uz čiju je pomoć moguće naći odgovore na postavljeno istraživačko pitanje. Prva izdana monografija pod nazivom „Predškolski odgoj u Hrvatskoj“ autora Milana Lipovca objavljena je 1985. godine. Monografija prikazuje razvoj mreže predškolskih ustanova u razdoblju od 1945. godine do 1980. godine. Poglavlja koja su bitna za problem ovog istraživanja su; „O predškolskom odgoju u dokumentima organa vlasti i Partije“ te „Zakonsko utvrđivanje organizacije i djelokruga rada predškolskih ustanova.“ Sljedeća monografija, koja se bavi

tematikom povijesnog razvoja institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj objavljena je trideset i pet godina kasnije, pod nazivom „Prema suvremenom dječjem vrtiću“ autora Branimira Mendeša (2020). Unutar recenzije Anka Jurčević Lozančić navodi sljedeći zaključak o djelu „Rasvijetlilo je put razvoja od odgoja u obitelji prema odgoju u institucijskom kontekstu.“ Čitanjem djela dobiva se uvid u izmjenu vrijednosti koje su bile zastupljene u teoriji i praksi te su se prenosile s generacije na generaciju, čime se pružila mogućnost odgajateljima da upoznaju korijene sustava kojem pripadaju. Za potrebe ovog rada značajno je četvrto poglavlje „Institucijski predškolski odgoj i njegove temeljne značajke.“ Zastupljena je i monografija istog autora „Profesionalno obrazovanje odgojitelja predškolske djece“ (2018). Monografija sadrži značajne podatke o razvojnem putu profesionalnog obrazovanja odgajatelja koje je bilo nužno pratiti jer jedne od ključnih zakonodavnih izmjena promatrane kroz povijesno-pedagoški pristup bile su promjene u razinama obrazovanja odgojitelja. Za potrebe rada značajno je treće poglavlje „Promjene u inicijalnom profesionalnom obrazovanju odgojitelja predškolske djece u Hrvatskoj.“

Unutar rada zastupljeni su članci koji uže govore o promjeni ciljeva pravne regulative predškolskog odgoja u Hrvatskoj (Babić i Irović, 1999; Baran, Dobrotić, Matković, 2011; Kunstek1991/1992). Djeca sa smetanjima u razvoju u dječjem vrtiću (Tomaš, 1981), Povijesni hod predškolskog odgoja – normativno reguliranje (Rosić, 1984). Puževski (1981) Za djelotvornije povezivanje predškolskog odgoja i početnih razreda osnovne škole. Stručni članci iz osamdesetih godina zastupljeni su zbog dobivanja uvida u mišljenje struke o zakonodavnim izmjenama toga vremena. Za potrebe razumijevanja šire problematike razvoja institucijskog predškolskog odgoja većinom su korišteni pojedini propisi organa vlasti, spisi nadležnih tijela vlasti te zakonski dokumenti.

Kritika izvora je drugi stupanj istraživačkog procesa prikupljanja pouzdanih informacija o prošlosti koje se mogu provjeriti. Interpretiranjem pojedinih informacija dobivenih kritikom izvora nastoji se stvoriti sveobuhvatnije razumijevanje istraživačkog pitanja, uz objašnjenje veza između istraživanih povijesnih činjenica i njihovih posljedica. Istraživački rezultati se prezentiraju u izvještaju ili pregledu. Historiografski tekst mora biti otvoren za mogućnost daljnjeg širenja i produblivanja postojećeg znanja. Kritika izvora može biti vanjska ili unutarnja. Vanjska kritika odnosi se na utvrđivanje je li pojedini izvor autentičan. Vanjska kritika nastoji ustanoviti tko je, kada i gdje donio određeni dokument. Unutarnja kritika usmjerena je na sadržaj informacija o povijesnom događaju odnosno problemu istraživanja (Gross, 2001). Interpretacija predstavlja treći stupanj istraživačkog procesa.

Njezina je svrha postići sustavne obavijesti. U ovoj fazi se povezuju različiti istraženi sadržaji kako bi se dobila sustava obavijest o problemu istraživanja/istraživačkom pitanju. Posljednji stupanj istraživačkog procesa je izvještaj u njemu se prikazuju istraživački rezultati do kojih se došlo istraživačkim postupkom. Izvještaj je moguće prikazati kao iskaz, prezentaciju, prikaz (Gross, 2001).

2.5. Provedba i rezultati istraživanja

Istraživanje se provodi putem analize razvoja odgojno-obrazovnog sustava u kontekstu ideoloških, institucionalnih i zakonodavnih okvira točnije, njegovog podsustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Kao rezultat istraživanja bit će prikazane promjene u zakonskim odredbama institucijskog predškolskog odgoja od naglašenih socijalno zaštitničkih zakonskih ciljeva prema zakonskom utemeljenju djelatnosti predškolskog odgoja kao integrirane djelatnosti institucijskog odgoja i osnovnog obrazovanja.

3. ZAKONODAVNI POSTUPAK U REPUBLICI HRVATSKOJ

Prije opisa zakonodavnog postupka u Republici Hrvatskoj nužno je prikazati ključne odredbe Ustava Republike Hrvatske kao temeljnog dokumenta za donošenje svih ostalih zakona (NN 56/1990). Članak 1. definira Republiku Hrvatsku kao jedinstvenu i nedjeljivu socijalnu državu. Čija je državna vlast ustrojena prema načelima diobe na zakonodavnu, izvršnu i sudbenu. Od članka 71. do 83. definirano je ustrojstvu državne vlasti. Hrvatski sabor smatra se predstavničkim tijelom građana i nositeljem zakonodavne vlasti. Osim što Hrvatski sabor donosi zakone čl. 85. navodi da pravo na predlaganje imaju zastupnici, klubovi zastupnika, radna tijela Hrvatskog sabora i Vlada Republike Hrvatske. Svaka izmjena zakona koja se želi predložiti mora se argumentirano objasniti, odnosno treba se navesti razloge zbog koji se smatra da su promjene nužne čime se ostvaruje načelo svrhovitosti promjene određenog zakona. Prijedlozi zakona razmatraju se u saborskim odborima te zatim slijedi rasprava i glasanje. Ovo prva etapa uvođenja zakonodavnih promjena (Šutić, 2011).

U okviru druge etape predlagaču zakona upućuju se prijedlozi i primjedbe koje bi trebale doprinijeti kvalitetnijoj izradi konačnog zakonskog dokumenta. Proces podnošenja primjedbi i prijedloga nacрта zakona uključuje zainteresiranu javnost, građane, organizacije i predstavnike akademskih zajednica. Aktivno uključivanje građana u proces donošenja pravnih odredbi reguliralo se neposredno prije ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju temeljem dvaju dokumenata koji su za cilj imali povećati razinu participacije građana u donošenju zakonskih odredbi. U „Kodeksu za savjetovanje sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata“ navodi se da je njegov cilj unutar demokratskog društva kreirati uvjete za ostvarivanje suradnje između civilnog društva (zainteresirane javnosti) te javne i državne institucije. Također, jedan od ciljeva je izmijeniti ulogu građana od pasivnih primatelja informacija prema aktivnim kreatorima i konstruktivnim kritičarima. Razina participacije građana može biti informiranje, savjetovanje, uključivanje i partnerstvo. Njihovim se uključivanjem oblikuje šira zajednica koja iz različitih perspektiva promatra „potrebe“ za izmjenama i dopunama zakona, što bi posljedično trebalo dovesti do unaprjeđivanja kvalitete zakona (NN 140/2009).

Cilj „Zakona o pravu na pristup informacijama“ definiran je člankom 3. na sljedeći način; „omogućiti pravnim i fizičkim osobama pristup informacijama koje su u nadležnosti tijela javne vlasti što uključuje tijela državne uprave, jedinice lokalne samouprave te regionalne samouprave“ (NN 25/2013., str 1). Nakon što je završen proces javnog savjetovanja, svi se prijedlozi iznose Saboru te se raspravlja o amandmanima koji će biti prihvaćeni ili odbijeni. Svako prihvaćanje ili odbijanje prijedloga od strane Hrvatskog sabora trebalo bi imati argumentirani razlog. Na samom kraju kreira se konačan prijedlog zakona. Njegova izmjena u odnosu na prvu etapu unutar koje je bio prikazan ovisi o tome koliko se uvažilo mišljenje zainteresirane javnosti. Redefinirani zakonski prijedlog ponovno prolazi proces glasovanja i konačno postaje službeni normativni dokument koji regulira određeno područje (Šutić, 2011).

Šutić (2011) promišljajući o moći i vlasti navodi da je u svijest društva još uvijek ostalo tradicionalno shvaćanje da su državni organi oni koji zavrjeđuju strahopoštovanje, prema kojima se treba donositi s poniznošću i uvažavanjem. Stoga u praktičnoj primjeni navedenih pravnih akata kojima se željela postići demokratizacija društva te uvažiti Europske vrijednosti. Participacija zainteresirane javnosti u zakonodavnim postupcima često puta ostaje na razini savjetovanja – državne organe zanima mišljenje javnosti o zakonima koji su oni donijeli. Odnos unutar kojeg jedna strana osjeća frustraciju jer njihova participacija nije adekvatno uvažena nasuprot drugoj strani koja teško prihvaća tuđu perspektivu, narušavaju se odnosi za postizanje zajedničkog cilja zakonodavnih izmjena – poboljšanje kvalitete života građana.

4. RAZVOJ INSTITUCIJSKOG PREDŠKOLSKOG ODGOJA

Godine 1432. u Dubrovniku je otvoren Milosrdni zavod za sitnu zapaštenu dječicu poznat pod nazivom „Ospedale della Misericordia.“ Ustanova je bila namijenjena napuštenoj djeci (Serdar, 2013). Lipovac ovakve i slične ustanove naziva „socijalno-humanitarni zavodi za predškolsku djecu“ (1985:45). Osim ustanova socijalno-zaštitničkog karaktera, otvaraju se i dječja sirotišta koja u svom radu imaju i element religiozno-moralnog karaktera. Čuvalište pod vodstvom Ernesta Budimir Jurjevića otvoreno je u Karlovcu 1842. godine. Prije otvaranja prvog zabavišta, 1855. godine, otvoreno je prvo pjestovalište čije je osnivač bio zagrebački nadbiskup Juraj Haulik zajedno s Dobrotvornim zagrebačkim društvom (Serdar, 2013). Većina autora zalaže se za mišljenje da navedene ustanove nikako ne možemo smatrati ustanovama predškolskog odgoja (Došen-Dobud, 1977; Pregrad, 1977; Mendeš, 2020). Mendeš socijalne ustanove naziva „pretečama ustanova predškolskog odgoja.“ (2020:186). Došen-Dobud opisuje ih kao „predvorja predškolskog odgoja.“ (2013:11). Miljak (1999) zaključuje da povijesna povezanost predškolskih ustanova s ustanovama socijalne skrbi duboko otežala njihov ustroj kao ustanova odgoja i obrazovanja.

Sredinom 19. stoljeća osnivaju se ustanove namijenjene djeci predškolske dobi (Lipovac 1985; Došen-Dobud, 2019; Mendeš, 2020). Bila su to dječja čuvališta i zabavišta. Pojava prvih zabavišta u Hrvatskoj nastaje pod utjecajem razvitka pedagoške znanosti (Lipovac, 1985). Razvoj predškolskih ustanova u Republici Hrvatskoj započinje otvaranjem prvog dječjeg zabavišta u gradu Zagrebu 1869. godine (Cvijić, 1895; prema Mendeš, 2020). Osim otvaranja privatnih zabavišta, 1882. godine otvoreno je prvo javno dječje zabavište na Kaptolu. To je bilo prvo zabavište koje je osnovala lokalna zajednica, a djelovalo je u sklopu pučke škole. Zatim je u Zagrebu 1883. godine otvoreno zabavište koje je bilo pod nadzorom lokalne vlasti. Organizaciju rada zabavišta uredila je Antonija Cvijić–Kassowitz (Mendeš, 2020). Nakon Zagreba, otvaranje dječjih zabavišta uslijedilo je i u drugim gradovima: Zadru, Sisku, Karlovcu, Petrinji, Novoj Gradiški, Slavonskom Brodu, Vinkovcima i Osijeku (Lipovac, 1985). Baran, Dobrotić i Matković (2011) opisuju čuvališta kao prve ustanove za djecu predškolske dobi čija je svrha bila tjelesni razvoj djeteta. Čuvališta su bila besplatna, a radno vrijeme je bilo od sedam do devetnaest sati usklađeno s radnim vremenom roditelja. S vremenom se osim Čuvališta otvaraju i dječja zabavišta koja su imala naglašeni odgojni karakter. Njihovo radno vrijeme je

bilo tri do četiri sata dnevno ili dvokratno. Također, aktualni su bili kombinirani zavodi točnije, pučka zabavišta. Zajednička karakteristika svih navedenih vrsta ustanova bila je rad prema Fröbelovoj koncepciji. U razdoblju između dvaju svjetskih ratova zatvarao se veliki broj dječjih zabavišta. Na području Hrvatske u tom je razdoblju djelovao manji broj državnih i privatnih vrtića (Mendeš, 2020). Polazeći od društveno-političkog stanja Lipovac (1985) navodi kako se povećao broj ustanova sa socijalno-zaštitničkim karakterom poput domova za majku i dojenčad, domova za predškolsku djecu i mješovitih dječjih domova za predškolsku i školsku djecu, tek se u oslobođenim većim mjestima i gradovima otvaraju se predškolske ustanove (Lipovac, 1985). U vrijeme samoupravnog socijalističkog društva institucionalni predškolski odgoj započeo je pružanje skrbi za mnogobrojnu djecu koja su ostala bez roditelja tijekom ratnih traumatičnih događaja. Zbog povećane potrebe za zapošljavanjem žena, intenzivno se počinje širiti mreža obuhvata dječjih zabavišta koja se najčešće otvaraju pored industrijskih naselja i gradova (Lipovac, 1985). Tijekom ovog razdoblja otvoren je veliki broj predškolskih ustanova. Njihovom otvaranju pristupilo se s gledišta socijalne zaštite majke i djeteta. Marinić (1946) opisuje predškolske ustanove toga vremena kao sredstva potpunog osamostaljivanja žene u društvenoj proizvodnji i životu. Baran i sur. (2011) također ističu socijalnu ulogu ustanova koju povezuju s razvojem politike toga vremena unutar koja je više naglašava socijalna funkcija nego što se uvažavala zakonsko utemeljenje ustanova kao dio odgojno-obrazovnog sustava. Rosić (1984) analizirajući razvoj predškolskog odgoja sedamdesetih godina navodi da su ustanove u ovom razdoblju ipak doživjele svoj pedagoški napredak misleći pri tome na promjene unutar obuhvata djece, izgradnju ustanova i promjenu sadržaja koji su ponuđeni djeci.

Donošenjem „Zakona o dječjim vrtićima 1956“ godine nazivi poput čuvališta, zabavišta, kombiniranih zabavišta, obdaništa dobivaju zajednički naziv dječji vrtić (NN 4/1956). Stoga rad u nastavku donosi kratak pregled spomenutih ustanova.

Čuvališta su bila prijelazna rješenja prema odgojnim institucijama, odnosno „zavodi“ koji su primali djecu od navršene treće godine života do polaska u osnovnu školu. Radili su svaki dan osim nedjelje i zapovjednih blagdana. Smisao je čuvališta briga i njega djece u smislu bioloških potreba (hrana, piće) i poticanje tjelesnog razvoja. Iako su imali naglašeni socijalno-zaštitnički karakter prisutni su bili i elementi odgojnog značaja kod djece se poticao razvoj pristojnog ponašanja, ljubavi prema obitelji također djeca su učila moliti i pjevati. Bila su besplatna a brigu o njihovom financiranju vodili su općine, društva, zajednice, imućni pojedinci (Cvijić, 1895; prema Mendeš, 2020).

Zabavišta su bile ustanove odgojnog karaktera. Namijenjena djeci svih slojeva društva u dobi od treće godine života do polaska u osnovnu školu. Djeca su borava tri do četiri sata prije podne i do tri sata poslije podne. Zabavišta su uređena prema načelima Fröbela (Cvijić 1895; prema Mendeš, 2020). U svojim počecima zabavišta su djelovala sa zadatkom da nauče djecu stranim jezicima takav zadatak zabavišta proizlazio je iz utjecaja politike denacionalizacije u nekadašnjoj Austro-Ugarskoj Monarhiji (Franković i sur., (ur.), 1963 prema Mendeš, 2020). Nakon 1945. godine postale su ustanove koje su djelovale samostalno pri osnovnim školama i obdaništima, dječjim domovima i srodnim ustanovama za socijalnu, zdravstvenu i pedagošku zaštitu djece. Nisu uključivala obrok i bila su organizirana prema načelima dječjih vrtića. Odgojno obrazovni rad provodile su stručne odgajateljice. Reformom odgojno-obrazovnog sustava tijekom druge polovice pedesetih godina zabavišta su transformirana u dječje vrtiće (Mendeš, 2020).

Pučka zabavišta ili kombinirana su predstavljala kombinirane institucije jer su obuhvaćale i čuvališta. U pučkim zabavištima djeca su boravile cijeli dan posjećivale bi ih osposobljene učiteljice zabavišta koje su radile prema Fröbelovim načelima. U razdoblju između dvaju svjetskih ratova dječja zabavišta otvarala su se pri narodnim školama od strane crkvenih zajednica. Osim dominantne Fröbelove koncepcije u pojedinim zabavištima radilo se i prema Montessori metodi (Mendeš, 2020).

Dječja obdaništa su bile ustanove zaštitno-odgojnog karaktera. Postojalo je više vrsta dječjih obdaništa. Djelovala su obdaništa za dojenčad i malu djecu do navršene četvrte godine te obdaništa sa zabavištem namijenjena djeci od četvrte godine života do polaska u osnovnu školu. Od 1945. godine postaju kombinirane ustanove za djecu predškolske i školske dobi njihova svrha bila je briga za djecu dok su roditelji na poslu (Mendeš, 2020).

Dječji vrtići – ustanove odgojnog karaktera počinju su otvarati 1945. godine u okviru dječjih domova te dječjih obdaništa. U početku nisu bile samostalne ustanove. Kao samostalne ustanove počinju se otvarati tijekom druge polovice pedesetih godina. Do 1948. godine djelovali su u nadležnosti sustava Ministarstva socijalne politike. Također, kroz povijest bili su aktualni sezonski dječji vrtići koji su bili otvoreni tijekom jednog dijela kalendarske godine. Njihova svrha je bila čuvanje djece dok roditelji obavljaju sezonske poslove. Nakon reformacije odgojno-obrazovnog sustava 1958. godine dječji vrtići predstavljaju temeljenu ustanovu odgoja i obrazovanja predškolske djece od treće godine do polaska u osnovu školu. Ranije opisana dječja obdaništa i zabavišta u potpunosti prestaju djelovati temeljem „Zakona o dječjim

vrtićima“ 1956. godine. Zatim donošenjem „Zakona o odgoju i osnovnom obrazovanju“ 1980 godine i „Zakona o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta“ 1981. godine dječji vrtići namijenjeni su djeci od prve godine života do polaska u osnovnu školu te je omogućeno uključivanje djece sa teškoćama u razvoju. Nakon završetka Domovinskog rata i donošenja „Zakona o odgoju i naobrazbi“ 1997. godine izmijenjena je potrebna razina dobi djeteta za polazak u dječji vrtić. Sukladno odredbama Zakona, dječji vrtići namijenjeni su djeci od šest mjeseci do polaska u osnovnu školu (Mendeš, 2020).

4.1. Povijesni razvoj pravne regulative institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj

Neposredno nakon otvaranja prvih zabavišta javila se potreba za pravnom regulacijom institucijskog predškolskog odgoja. Govoreći jezikom pravne znanosti, bilo je potrebno kreirati sustav koji će uravnotežiti postupanja određene grupe ljudi. Pravna regulacija temeljem zakona, pravilnika i drugih normativnih dokumenata uređuje ponašanje pojedinaca, institucija i društva, pružajući osjećaj sigurnosti i stabilnosti (Perić, 1992). Dvije vanjske povijesne prepreke u neutralnom pristupu pravnoj regulaciji bile se prelazak iz Ministarstva socijalne politike u Ministarstvo prosvjete te odvajanje od programskih usmjerenja. Unutarnje promjene uključuju prijelazne procese u odgojno-obrazovni sustav, uključivanje jaslica i integraciju djece s teškoćama u razvoju. Kroz povijest su često normativni dokumenti imali kraće programske upute. Takav je pristup bio opravdan iz perspektive toga vremena. Odvajanje normativnih i programskih dokumenata uslijedilo je 1940. izdanjem prvog samostalnog programskog dokumenta „Program i način rada u zabavištima“ (Mendeš, 2020).

Predškolske su ustanove tijekom povijesti bile u nadležnosti Ministarstva socijalne politike, 1948. godine prelaze pod ustrojstvo Ministarstva prosvjete. Komitet za zaštitu narodnog zdravlja donio je „Uredbu o osnivanju dječjih jasala i dječjih vrtića“ Sukladno Uredbi, „predškolske institucije određene su kao ustanove koje pružaju njegu i odgoj zdrave djece u dobi od tri godine do početka osnovnoškolskog obrazovanja.“² Iste godine izdana je i „Okružnica za đačke domove Ministarstva prosvjete NR Hrvatske“ bila je upućena povjerenstvu za prosvjetu Oblasnog Narodnog odbora Dalmacije te svim kotarskim i gradskim narodnim odborima, okružnica je također istaknula da „svi poslovi vezani sa dječjim vrtićima

² Uredba o osnivanju dječjih jasala i dječjih vrtića, *Službeni list FNRJ*, 81/1948. čl. 19. prema Mendeš 2020., str. 234.

prelaze iz nadležnosti Ministarstva socijalnog staranja u nadležnost Ministarstva prosvjete NRH.“³

Zatim su uslijedile promjene unutar Ministarstva prosvjete Narodne Republike Hrvatske. Godinu dana od službenog prelaska predškolskih ustanova u nadležnost Ministarstva prosvjete osnovan je poseban odjela pod nazivom Odjel za predškolski i vanškolski odgoj koji se bavio pitanjima predškolskog odgoja. Pedagoški savjet NR Hrvatske osnovan je 1950. godine. Ministarstvo prosvjete Narodne Republike Hrvatske i Ministarstvo nauke i kulture spojeno je u Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske. Šest godina kasnije dolazi do ponovne reorganizacije prethodnog Savjeta te se organizira Zavod za unaprjeđivanje nastave i općeg obrazovanja NR Hrvatske (Mendeš, 2020).

Krunstek (1991) navodi da je „Zakon o ustrojstvu republičke uprave“ donesen 1990. godine najjasnije definirao i odredio pripadnost pojedinih društvenih djelatnosti resornim Ministarstvima. Sukladno zakonu Ministarstvo prosvjete i kulture zaduženo je za donošenje koncepcija i načina razvoja odgojno-obrazovnog sustava, planova i programa, standarda, normativa i drugih uvjeta, osigurava materijalna i financijska sredstva za predškolski odgoj i obrazovanje, koje uz osnovno i srednje obrazovanje čini područje prosvjete. Time je djelatnost predškolskog odgoja stavljena najdirektnije pod nadzor Ministarstva prosvjete. Danas su normativna i programska razina ostale pod nadležnošću Ministarstva za znanosti i obrazovanje (samo je moderniziran naziv Ministarstva). Sukladno „Zakonu o ustrojstvu i djelokrugu tijela državne uprave“ temeljem članaka 11. Ministarstvo „obavlja upravne i druge poslove koji se odnose na sustav predškolskog odgoja, osnovnoškolsko i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, provodi inspekcijski nadzor, osniva i nadzire rad ustanova te osigurava financijske i materijalne uvjete rada.“ (NN 85/2020., str. 12).

Usmjerimo se prema analizi izmjene navedenih Ministarstava. Kada problematiku promatramo do 1948. godine. Možemo pretpostaviti da je tadašnje državno uređenje kroz Ministarstvo socijalne politike zakonskim aktima odgovorilo na društvene promjene želeći nastaviti razvijati industrijalizacija društva koja je započela. Donošenje zakonskih normi bilo je usklađeno s društvenim ciljem – povećati zaposlenost žena na tržištu rada. Tako postavljen cilj nije uvažio potrebe djece i njihov razvoj nego je proizlazio iz politike zapošljavanja te skrbi za djecu koja su bila izložena ratnim strahotama. Prelaskom u Ministarstvo prosvjete predškolske ustanove i njihovi normativni dokumenti nisu izgubili socijalno-zaštitnički

³ Prijelaz predškolskih ustanova u nadležnost prosvjetnih vlasti, *Prosvjetni vjesnik*, 12/1948. čl. 3. prema Mendeš, 2020., str 235.

karakter. Problem se nije riješio jer je komunističko uređenje države vršilo svoj pritisak na Ministarstvo prosvjete kroz obrazovne politike. Nastavilo se njegovanje komunističkog pristupa predškolskim ustanovama kroz vrijednosti; njege, zaštite, potreba roditelja, ideologizacije. Sukladno navedenim, možemo argumentirano zastupiti stajalište da su se predškolske ustanove našle u svojevrsnom začaranom krugu društvenog autoriteta. „Na razini države ciljevi institucijskog predškolskog odgoja prešli su put od dogmatizma do demokracije“ (Babić i Irović 1999:3).

Komunistički pristup predškolskim ustanovama bio je dominantno kontroliran državom, te u službi odraslih i njihovih potreba umjesto potreba djece. Djelomična relaksacija državnog utjecaja dogodila se prelaskom na samoupravni socijalizam te integracijom predškolske djelatnosti kao dijela odgojno-obrazovnog sustava unutar kojeg započinje osvještavanje djetinjstva kao važnog razdoblja u razvoju čovjeka. Pedesetih godina godina takvo shvaćanje postaje početna točka u izradi strateških obrazovnih dokumenata, ali su i dalje prisutni elementi ideologizacije. Osim društveno-političkih promjena koje su uvjetovale razvoj odgojno-obrazovnog sustava, od sedamdesetih godina znanost konačno nastavlja svoj razvojni put. Rezultati znanstvenih istraživanja počinju imati značajno mjesto u kreiranju položaja predškolskog odgoja kao dijela odgojno-obrazovnog sustava. Prelaskom u demokratsko uređenje države kreirani su humanistički uvjeti u okviru normativnih i programskih dokumenata, kako bi predškolske ustanove prvobitno odgovorile na potrebe djece. Ustanove institucijskog predškolskog odgoja prošle su dug transformirajući proces. Danas je njihovo pripadanje odgojno-obrazovnom sustavu neupitno. Transformacijski procesi nikada nisu niti će biti završeni. Nakon poratnih godina te postizanja demokratizacijskih odnosa, njihov razvoj se više orijentirao prema ustanovljenju trenutne kulture ustanove, kako bi se mogli usmjeriti prema stvaranju uvjeta za postizanje kvalitete odgojno-obrazovnog procesa.

5. UTJECAJ DRUŠTVENO-POLITIČKOG KONTEKSTA NA SMJER RAZVOJA ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA

Utjecaj državnih tvorevina na odgojno-obrazovni sustav zrcali se u obrazovnoj politici. Mogli bi reći da je obrazovna politika u najkraćoj definiciji proučavanje odnosa raspodjele moći države i odgojno-obrazovnog sustava. Kroz povijest taj je odnos doživljavao promjene čiji je uzrok bio u izmjeni državnog uređenja (Žiljak, 2009). U političkim ustrojstvima koji su bili aktualni do 90ih godina čitav sustav temeljio se na jednoj političkoj stranci. Odluke u kojem smjeru će se razvijati obrazovne politike odlučivala je stranka bez uključivanja građana. Prelaskom u demokratsko društvo trebala se povećati participacija građana u donošenju obrazovnih dokumenta (Louis, 1993). Žiljak (2009) proučava dva pojma obrazovne politike te politike obrazovanja. Obrazovne politike bile su aktualne 60ih godina. Njihovo provođenje zadržavalo se isključivo na političkoj dimenziji koja je bila usmjerena prema provođenju ideologije.

Politike obrazovanja koje su stupile na scenu 80ih godina pokušale su svoje djelovanje podići na višu razinu od političke dimenzije prema multidisciplinarnom pristupu. U proces odlučivanja o smjeru razvoja politike obrazovanja uključivali bi i druge aktere jer se izmijenio cilj politike. Cilj obrazovne politike 60ih godina bio je prikazati vlastitu moć u odnosu na građane, stoga njima nije bilo svrhovito da građani imaju pravo glasa. Cilj politike obrazovanja 80ih godina bio je usmjeren prema rješavanju problema, stoga je za njih bilo svrhovito uključiti građane jer se time rješavanju problema pristupa na dubljem nivou, zbog čega su se zalagali da se uključe i stručnjaci određenog područja u donošenje dokumenta. Osim pedagoških znanja zbog kojih je stručnjake potrebno uključiti, istima su potrebne i vještine pregovaranja, uvjeravanja i lobiranja kako bi mogli zastupati svoja stajališta i zalagati se za njihovo ostvarivanje. U trećem ciklusu razvoja 90ih godina usvojila se koncepcija cjeloživotnog učenja kao dominantnog obrazovnog načela, a aktualna je i danas. Osim što sadržava prethodno opisan element multidisciplinarnog pristupa. Riječ je o koncepciji čiji je cilj kreirati društvo koje uči, pokušavajući postići socijalnu koheziju i ekonomski prosperitet (Žiljak, 2009). Kratak opis tranzicijskih procesa obrazovnih politika dao je uvid u širok kontekst vrijednosti koje čine obrazovnu politiku, a to su obrazovne, socijalne, ekonomske i institucionalne vrijednosti. Sagledavajući grupu navedenih vrijednosti može se jasno zaključiti zašto ovo područje ima široku lepezu pojmovnog određenja, što čini njezino teorijsko bogatstvo. U praksi prilikom

izrade obrazovnih dokumenata te njihove provedbe, spomenuta široka lepeza vrijednosti može dovesti do svojevrsne napetosti i sukoba (Bell i Stevanson, 2006; prema Žiljak, 2009). Oprečna su mišljenja koliko je uistinu moguće primijeniti ovo teorijsko analitički odvojeno značenje. Kompleksnost shvaćanja pojmova dobro objašnjava sljedeća definicija; „Obrazovna politika proizlazi iz vrijednosti koje zastupa obrazovni sustav, koji je smješten u politički kontekst te je suovisan o njegovim vrijednostima“ (Lingard i Ozga, 2007:65; prema Žiljak 2009:82). Uzimajući u obzir kompleksnost definiranja obrazovne politike i njezine praktične primjene, koncepcija politike cjeloživotnog učenja najviše se približila prema putu razvoja. Obrazovanju pristupa kao nedovršenom procesu unutar kojega se mijenjaju vrijednosti, ciljevi i sudionici. Pristupe obrazovnim politikama možemo proučavati i kroz to odakle proizlaze. Mogući oblici su strukturalna, procesna i kulturalna obilježja (Heck, 2004; prema Žiljak, 2009). Kroz povijesni razvoj obrazovnih politika većinski je bio prihvaćen treći kulturalni pristup. Kulturalni pristup polazi od shvaćanja obrazovne politike kao instrumenta pomoću kojeg se u društvo implementiraju ideološke/političke vrijednosti. Obrazovanje nikada ne može postati vrijednosno neutralno, ono što se može mijenjati je raspodjela moći i izmjena vrijednosti. U kontekstu današnjice kako bi razumjeli vezu politike i obrazovanja važno je naglasiti njihov suovisnički odnos. Čim neki odnos ima u sebi element ovisnosti- kreira se pogodno tlo za međusobno neadekvatan razvoj oba područja politike i obrazovanja. Žiljak (2009) problematiku neadekvatnosti razvoja odnosa politike i obrazovanja tumači tako da se često puta ostaje na onoj prvoj razini koja je bila aktualna 60ih godina, a odnosi se na stranačke sukobe, političku borbu na izborima, neadekvatnu raspodjelu sredstava. Zbog zadržavanja samo na ovoj razini javlja se potreba za depolitizacijom obrazovanja, kojom se želi smanjiti direktan stranački upliv na upravljanje samim procesom obrazovanja. Takvim pristupom obrazovanje biva manipulirano i narušava se njegova autonomnost. S druge strane, obrazovanje ne može biti odvojeno od politike. Promjena načina izgradnje njihovog odnosa je ono što može doprinijeti razvoju kvalitete. Stoga se o obrazovanju treba raspravljati, prosuđivati kakve vrijednosti zastupa i čije interese promovira. „Isključivanje obrazovanja iz političke rasprave neće ukloniti njegovu političnost, nego će zamagliti procese njezinog konstruiranja.“ (Žiljak, 2009:45) Iz perspektive institucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj, Kovač (2007) analizirajući pristupe obrazovnim politikama prikazuje trokut obrazovne politike kojeg stvara politika na državnoj razini, obrazovna praksa te istraživanja, uzrok neuspjeha vidi u tome što je dominantan utjecaj države dok su druga dva aktera manje uvažena. Takav pristup dovodi do neuspjeha reformi jer ono što je „naređeno“ često nije usklađeno s uvjetima u kojima se nalazi praksa

kako bi implementacija reforme vodila prema uspjehu. Žiljak (2009) navodi da praktičari nisu svedeni samo na reprodukciju napisanog teksta, već upravo njihova primjena i prosudba stvaraju uvjete za novu izmjenu. Postoji niz pristupa obrazovnoj politici. Jedna od njih je top „down i bottom up.“ Osnovna razlika ovog pristupa je da promjene kreću iz prakse i dobrih primjena te da kao takve budu poticaj za promjene unutar centralnog ministarstva. Suvremene promjene u obrazovnoj politici nikada ne možemo gledati izolirano samo u okviru naše zemlje, one su uvijek pod utjecajem i stranih organizacija poput OECD, Svjetske Banke, UNESCO. I danas je problematika utjecaja ostala slična kao kroz povijest, naime često se potiskuju stavovi sudionika u svojoj zemlji i većinski se prihvaćaju strani dokumenti. Time se stvara veliki raskorak između teorije i prakse, a kvaliteta provođenja službenih dokumenata ostaje često puta na niskoj razini (Kovač, 2007).

6.RAZVOJ PODSUSTAVA PREDŠKOLSKOG ODGOJA KAO DIJELA ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA

Došen-Dobud (2019) navodi da je uključivanje predškolskih ustanova kao dijela odgojno-obrazovnog sustava, bio je odličan instrument tadašnjoj državnoj politici provođenja „narodnog prosvjećivanja.“ Također ističe da su normativni dokumenti dugo vremena željeli zastupati dva stajališta. Prvo stajalište odnosilo se na njegu i odgoj djece predškolske dobi, drugo stajalište bilo je usmjereno na zadovoljavanje potreba roditelja (Došen-Dobud, 2013). Prema razmišljanju autorice činjenica da roditelji rade dok se djeca rane i predškolske dobi nalaze u predškolskim ustanovama je logična posljedica, koju nije bilo nužno značajno naglašavati unutar normativnih dokumenata. Posebno ne donositi zakonske odluke s pozicije takvog stajališta. Došen-Dobud (2013) smatra da je takav pristup doveo do zanemarivanja odgojno-obrazovne komponente predškolskih ustanova. Predškolske ustanove prešle su pod nadzor Ministarstva prosvjete 1948. godine, a svoje zakonsko uporište kao dio odgojno-obrazovnog sustava dobivaju 1958. godine. Sljedeće poglavlje rada prikazati će izmjenu odgojno-obrazovnog sustava od dogmatizma prema demokratizaciji. Početna etapa spajanja sa školskim sustavom aktualizirala je dva povijesna problema; skolarizaciju sustava i ideologizaciju odgoja i obrazovanja. Povijesni razvoj obrazovne politike imao je direktan utjecaj na zakonodavne izmjene. Stoga je prvenstveno potrebno opisati proces integracije predškolskog odgoja kao dijela odgojno-obrazovnog sustava kako bi se kreirali uvjeti za razumijevanje zakonodavnih izmjena. Govoriti o povijesnim reformacijama predškolskog odgoja, znači usmjeriti se na praćenje promjena odnosa prema predškolskom odgoju. Općenito predškolski odgoj prošao je trnovit i složen put od prvenstveno socijalne do odgojno-obrazovne ustanove (Rosić, 1984).

7. PROCES INTEGRACIJE PREDŠKOLSKOG ODGOJA KAO DIJELA ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA

Početak pravne regulative institucijskog predškolskog odgoja pripada tzv. Mažuranićevoj reformi školstva temeljem koje je cjelokupno školstvo postalo modernizirano i unaprijeđeno. Temeljno obilježje reforme bilo je oslobađanje od Crkvenih autoriteta, a osnovno školstvo postalo je obavezno. Donošenjem zakona o obaveznom četverogodišnjem obrazovanju 1874. pod nazivom „Zakon ob ustroju pučkih školah i preparandijah za pučko učiteljstvo u kraljevnah Hrvatskoj i Slavoniji“ izražena je potreba za osnivanjem zabavišta (Mendeš, 2020). Također, iste je godine održana druga učiteljska skupština, koja se smatra pokretačem i zagovornik otvaranja dječjih zabavišta (Previšić 1976; prema Mendeš, 2020). Na drugoj učiteljskoj skupštini učiteljica Marija Žitković održala je svoje izlaganje. Tijekom kojeg je prikazala razvoj zabavišta u Europi. Naglašavajući važnost otvaranja dječjih zabavišta unutar kojih će se djeca igrati i zabavljati. Svoje izlaganje je zaključila sljedećim riječima; „Držimo i širimo zabavišta, ona imaju veliku znamenitost i lijepu budućnost! Njima će škola i svi ini zavodi procvasti i do njeke savršenosti dospjeti. Imat ćemo bistru, razložnu i samostalnu generaciju: a onda se možemo sa svakim narodom takmiti“ (Žitković, 1874:242; prema Mendeš, 2020:80). Za vrijeme između dvaju svjetskih ratova zakonodavne izmjene nisu donijeli značajne promjene u tretiranju predškolskih ustanova. „Školstvo i prosvjeta zadržali su isprava naslijeđene organizacijske forme, na osnovi ranijih školskih zakona i propisa, koji su vrijedili u pojedinim krajinama prije ujedinjenja (Franković, 1958). Marinić (1958) navodi da se u tom razdoblju ustanove za predškolski odgoj razvijaju na margini društvenih interesa. Mendeš (2018) navodi da je „Zakon o narodnim školama“ donesen 1929. godine bio poticajan za razvoj školskog sistema u smislu da škola organizira jednogodišnju pripremu djece prije polaska u osnovnu školu. Posebno jer su predškolske ustanove tim Zakonom obuhvaćale djecu od u dobi od pet do sedam godina odnosno od šest do sedam godina. Stoga ustanove nisu mogle biti shvaćene kao predškolske ustanove zbog intenzivne navezanosti na školski sustav (Mendeš, 2018:37). Promatrajući detaljnije razvoj odgojno-obrazovnog sustava razdoblje drugog svjetskog rata bilo je pogodno za razvoj podijeljenog društvenog identiteta. Zbog društvene podjele identiteta te shvaćanja obrazovnih dokumenata kao instrumenta za dokazivanje moći države u odgojno-obrazovnom sustavu, pojavio se problem ideologizacije, postavljeni su

temelji za razvoj kulturalne obrazovne politike, koja je većinski bila usmjerena na implementaciju društvenih vrijednosti. Prvi strateški obrazovni dokument donijelo je Ministarstvo prosvjete 1943. godine pod nazivom „Nastava osnovna za obće pučke škole, seoske i gradske produžene pučke škole“ Neke od strateških smjernica obrazovanja su; domoljubno i društveno odgajanje po Načelima Hrvatskog ustaškog pokreta, obrazovanje i spremanje za život prema prilikama i potrebama zavičaja, domovine i države.⁴ Navedene smjernice jasno otkrivaju političko-ideološko određivanje smjera razvoja odgoja i obrazovanja. Mendeš (2020) navodi da su navedene smjernice prožimale cjelokupni odgojno-obrazovni sustav pa tako i malobrojne predškolske ustanove. Za vrijeme komunističko-socijalističkog uređenja države, započelo je usmjeravanje predškolske djelatnosti u odgojno-obrazovni sustav. Početkom pedesetih godina objavljen je proglas pod nazivom „Rezolucija trećeg Plenuma Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije o zadacima u školstvu“ navedenim dokumentom ukazano je na idejne osnove kojima treba biti usmjeren razvoj cjelokupnog školstva. Rezolucija polazi od stajališta da predškolski odgoj treba shvatiti kao važnu dopunu školskom sistema odgoja i obrazovanja. Stoga mu je potrebno posvetiti mnogo veći pažnju koja zahtjeva uključivanje Partije, države, škole, masonovih organizacija i roditelja. Navedena Rezolucija smatra se polaznom odrednicom za reformu odgojno-obrazovnog sustava (Mendeš, 2020). Glavne karakteristike sustava u ovom razdoblju bile su; organizacija obrazovanja u funkciji monističkog političkog sustava temeljenog na marksizmu. Svrha obrazovanja bila je osposobiti djecu za socijalističko društvo. Odgoj i obrazovanje trebali su pridonijeti shvaćanju i razvijanju nesvrstanog položaja Jugoslavije i nesvrstane politike (Mijatović, 1994). Leko (1958) navodi da je temeljno obilježje odgojno-obrazovnog sustava tijekom druge polovice četrdesetih godina bila njegova izrazita etatička usmjerenost, što znači da je država imala monopol nad odgojem i jak utjecaj nad školstvom. S vremenom je uslijedila njegova decentralizacija te stvaranje odgojno-obrazovnog sustava samoupravnog karaktera. Mendeš (2020) početna razmišljanja o uključivanju predškolskih ustanova u odgojno-obrazovni sustav povezuje s načinom organizacije rada u tadašnjem Sovjetskom Savezu jer domaćih uzora u djelatnosti predškolskog odgoja nije bilo. Marinić (1946) naglašava kako je bilo ključno preuzeti model rada organizacije predškolskih ustanova koji je bio uspostavljen unutar Sovjetskog Saveza. Sukladno njihovom načinu rada ustanove su shvaćene kao mjesta za narodno prosvjećivanje, njima rukovodi država, a rad se provodio prema psihološkom i

⁴ Ministarstvo narodne prosvjete (1943). Nastavna osnova za obće pučke škole, seoske i gradske produžene pučke škole, čl. 5. prema Mendeš, 2020., str 229.

pedagoškom utvrđenom sistemu. Bez obzira na pozitivan stav o uključivanju predškolskih ustanova u odgojno-obrazovni sustav, u praksi je i dalje bilo prihvaćeno stajalište prema kojem su predškolske ustanove zapravo ustanove socijalnog karaktera. Leko (1958) navodi da je područje predškolskog odgoja najmanje u centru pažnje prosvjetnih organa, pa se često dobiva dojam da su kadrovi koji na tom području direktno rade, kao i same predškolske ustanove moraju nametati i boriti se za isto toliko uvažavanja koliko pred savjetima za prosvjetu i drugim organima imaju druge škole i odgojne ustanove i kadrovi. Mendeš (2020) problematiku povezivanja predškolskih ustanova kao socijalnim ustanovama vidi u njihovom nastanku jer korijene vuku iz socijalnih ustanova, zatim navodi da uzrok može biti u pomanjkanju materijalnih sredstava i kadrovima i neshvaćanju značenja predškolskih ustanova u usporedbi s drugim odgojnim-obrazovnim sustavima.

Osam godina kasnije, Komisija za reformaciju školstva donijela je elaborat pod nazivom „Prijedlog sistema obrazovanja i odgoja u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji.“ Službenim usvajanjem navedenog dokumenta započinje novo razdoblje u razvoju položaja podsustava predškolskog odgoja. Dokument polazi od novog društvenog uređenja temeljem kojeg je potrebno reformirati školstvo u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji. Socijalistička revolucija u svom dosadašnjem razvoju dovela je do temeljnih promjena i preobražaja društvenog uređenja FNR Jugoslavije. Izrastajući iz socijalističke revolucije, kreirani su novi društveni odnosi koji su bili temeljeni na podružvljenju sredstava za proizvodnju i na razvijanju odgovarajućeg demokratskog mehanizma društvenog upravljanja privredom i ostalim dijelovima društvenog života. Na tim dubokim ekonomskim i društvenim preobražajima razvijao se novi socijalistički humanizam, nova, čovjekova shvaćanja o odnosima zajednice i pojedinca, nove životne mogućnosti za radne ljude i svestraniji procvat ljudske ličnosti. Reformacija školstva imala je zadatak pronaći najpogodnije organizacijske i pedagoške izraze koji će podržati duboke preobražaje u novom društvenom životu. Školstvo je bilo potrebno organizirati na način da kao cjelina bude u korak sa razvojem socijalističkog društva. Projekt novog školskog sustava bio je utemeljen na rezultatima kritičke analize ostatka naslijeđenog školskog sistema i odgojnih koncepcija stare Jugoslavije. Potrebno je bilo napustiti nedemokratsko, nehomogeno i dualističko organizirani odgojno-obrazovni sustav. Usmjeravajući se prema izgradnji demokratskog, homogenog i elastičnog sistema odgoja i obrazovanja. Reformacija školstva nije shvaćena kao niz propisanih zadataka čijim ispunjavanjem će biti kreiran idealni odgojno-obrazovni sustav. Reforma je zasnovana na težnji da se promjene unutar odgojno-obrazovnog sustava prihvate kao trajan i životan proces

postupnog i smišljenog unaprjeđivanja sustava. Radi osiguravanja i proširenja društvene brige i organiziranog društvenog staranja o odgoju djece predškolske dobi uspostavljene su razne društvene ustanove i oblici predškolskog odgoja kao sastavni dio cjelokupnog sustava odgoja i obrazovanja. Prijedlogom je izražena potreba za širenjem mreža predškolskih ustanova, čiji se razvoj trebao temeljiti na kvalitetnom pedagoškom, zdravstvenom i socijalnom nivou (Savezna narodna skupština, 1958). Babić i Irović (1999) navode da je doneseni Prijedlog postavio temelje da predškolske ustanove postanu važan čimbenik društvenog odgoja, posebno kada je u pitanju priprema djeteta za školu i ostvarivanje načela jedinstvenosti u odgoju. Značaj predškolskog odgoja polazi od stajališta da su godine predškolskog uzrasta važan period u razvoju čovjeka, jer se u to vrijeme postavljaju osnove zdrave fizičke konstrukcije i emocionalne uravnoteženosti. Formiraju se osnovne navike socijalnog ponašanja i elementi moralnog lika buduće ličnosti, bude se intelektualne sposobnosti i moć estetskog doživljavanja i izražavanja. Potrebno je uskladiti obiteljski i društveni odgoj u skladu sa općim odgojnim ciljevima socijalističkog društva. U stvaranju uvjeta za takav pristup odgoju potrebno je imati usku suradnju i povezanost obitelji i predškolskih ustanova. Dokument također polazi od stava da je obitelji potrebno pružiti pomoć u novim društvenim okolnostima, koji zahtijevaju aktivnu ulogu majke u privrednom, kulturnom i društvenom životu. Zbog toga je potrebno povećati odgovornost društva ne samo zbog pružanja pomoći obitelji već i za neposredno organiziranje ustanova i oblika društvenog staranja kako bi se djeci pružilo vedro i zdravo djetinjstvo. Društvena briga, društvene ustanove i oblici predškolskog odgoja obuhvaćaju (dječje vrtiće, igrališta, parkove, slobodne površine za djecu, kazališta za djecu, proizvodnju kulturnih i konstruktivnih igračaka). Opisani razlozi uputili su na potrebu povezivanja predškolskog odgoja kao dijela cjelokupnog društvenog sistema odgoja i obrazovanja (Savezna narodna skupština, 1958). Babić i Irović (1999) ističu da je cilj predškolskog odgoja i dalje je bio usklađen s ideološkim jednopartijskim sustavom. Dokument cilj predškolskog odgoja definira na sljedeći način; „Cilj predškolskog odgoja je pružiti najmlađoj generaciji zdravo i vedro djetinjstvo, i da u skladu sa općim odgojnim ciljem i zakonitostima psihofizičkog razvitka djeteta pridonese njegovom fizičkom, umnom, moralnom i estetskom odgoju“ (Savezna narodna skupština, 1958. str. 36.). Zadaci predškolskog odgoja bili su; postavljanje temelja zdravoj fizičkoj konstrukciji na način da se kreiraju povoljni uvjeti za čuvanje zdravlja, odgojno djelovanje trebalo bi se razvijati u pravcu općeg jačanja dječjeg organizma i osiguravanje harmoničnog fizičkog razvitka, važno je razvijati kod djece higijenske i kulturne navike.

Drugi cilj bio je formiranje osnovnih elemenata moralnog lika djeteta odgojna djelovanja na tom području trebala se poticati ljubav prema roditeljima i ostalim članovima obitelji. Atmosfera u predškolskim ustanovama trebala je poticati razvoj osjećaja drugarstva, prijateljstva, uzajamne suradnje i pomoći, životom i igrom djeteta u kolektivu vršnjaka. Treći cilj je bio razvoj elementarnih radnih navika točnije, poticanje na navikavanje da svoje interese uskladi sa interesima zajednice. Posljednji cilj bio je poticanje na razvoj umnih sposobnosti, razvijanje sposobnosti promatranja i izražavanja u direktnom kontaktu s prirodom i okolišem, kroz igru i razna dječja zanimanja; razvijanje pažnje, pamćenje i voljni napor djece, njegovanje govora, bogaćenje rječnika i kulture izražavanja. Formiranje osnovnih elementarnog smisla za estetsko doživljavanje omogućiti djetetu da doživi ljepotu prirode i ljudskog stvaranja (dječja književnost, muzika, slikovnice, igračke i sl. poticanje na razvijanje dječje mašte i stvaralaštva kroz vlastito izražavanje djeteta tijekom crtanja, modeliranja, pjesmi i pokreta (Savezna narodna skupština, 1958). Prijedlogom je naglašena važnost društvene uloge predškolskih ustanova. Da bi se osiguralo provođenje organiziranog i pravilno usmjerenog predškolskog odgoja, potreban je čitav niz odgojnih, zdravstvenih i socijalnih ustanova za djecu. Postavljeni ciljevi i zadaci mogu se ostvariti samo onda ako se predškolske ustanove ravnomjerno šire i ako jedinstveno djeluju. Mreže predškolskih ustanova treba proširivati i dopunjavati raznovrsnim oblicima u cilju pomoći obiteljima u odgoju i brizi za djecu usklađeno s potrebama sredine.

Dječje ustanove za predškolski odgoj imale su sljedeće zadatke;

- zadovoljiti potrebe djece za zdravim zajedničkim životom, korisnom i zdravom zabavom, igrom i vedrim djetinjstvom,
- suradnju s roditeljima provoditi kroz centre za savjetovanje unutar kojih roditelji mogu dobiti informacije o suvremenim načelima i metodama odgoja i obrazovanja posebno o zdravstvenoj njezi dijeta,
- pomoć roditeljima odnosila se i na svakodnevno vođenje brige o djeci njihovom zbrinjavanju i odgoju kako bi majke mogle aktivno sudjelovati u društvenom, kulturnom i privrednom životu,
- polazeći od potreba djeteta i njegovih razvojnih mogućnosti potrebno je stvoriti zdrave temelje za daljnji odgoj i obrazovanje.

Sukladno navedenom, predškolske ustanove, kao odgojne ustanove prethode školama prvog stupnja, svojim djelovanjem na specifičan način znatno proširuju društveni odgojni sistem u cjelini i znatno olakšavaju i poboljšavaju napore obitelji i društva u daljnjem odgoju i obrazovanju mlade generacije (Savezna narodna skupština, 1958. str. 36-37). Babić i Irović iznose kritički osvrt na dokument navodeći da iako je dokumentom naglašena odgojno-obrazovna funkcija u praksi je još uvijek bila prisutna socijalna funkcija. Predškolske ustanove smatralo se mjestima zbrinjavanja djece dok su roditelji na poslu. Također, navode da je misao o zdravom psihofizičkom razvoju djeteta trebala učiniti prekretnicu u pristupu izrade obrazovnih dokumenata bilo je nužno napustiti Sovjetske ideje o odgoju i unutar dokumenta zastupiti psihološko-pedagoška istraživanja kao podlogu za razvoj znanstvene djelatnosti u području predškolskog odgoja. Uvidom u razvoj znanstvene djelatnosti toga vremena vidljivo je da je i ona bila pod utjecajem državnog autoriteta. Dokument je bio podloga za izradu „Općeg zakona o školstvu“ 1958. godine, čijim izdavanjem su predškolske ustanove postale dio odgojno-obrazovnog sustava. Takvo razmišljanje zastupaju (Rosić 1984; Babić i Irović 1999; Mendeš, 2020). Temeljem članka 5. „Općeg zakona o školstvu“ odgoj i obrazovanje ostvaruje se u jedinstvenom sistemu kojeg čine; predškolske ustanove, osnovna škola, gimnazije, stručne i više stručne škole, fakulteti, univerziteti, visoke škole, umjetničke akademije, ustanove za obrazovanje odraslih i stručno usavršavanje. Zadaci različitih ustanova za predškolski odgoj, ovim su dokumentom definirani člankom 26. organizirati djeci kulturnu zabavu, igru i zajednički život i time pridonositi njihovom daljnjem odgoju, pomagati roditeljima, naročito zaposlenim u zbrinjavanju i odgoju djece. Pružiti roditeljima stručnu pomoć u odgoju djece. Spomenutim Zakonom predškolske ustanove obuhvaćale su djecu od treće do sedme godine života, populacija djece od rođenja do treće godine života u dokumentu se ne spominje (Mendeš, 2020). Ogrizović (1957) opisanu reformaciju školstva smatra korakom naprijed prema modernizaciji sustava. Reformacija je zasnovana na potrebi da školstvo bude u korak s društvenim razvojem, koje ne impliciraju samo promjene u društveno-političkom uređenju nego obuhvaćaju i širi kontekst pedagoških, kulturoloških te ekonomskih promjena. Uvažavanjem kompleksnosti međusobnog utjecaja različitih faktora, potrebno je da odgojno-obrazovni sustav bude elastičan i otvoren za promjene prema daljnjem usavršavanju.

Kompleksnost prihvaćanja predškolskog odgoja kao dijela odgojno-obrazovnog sustava jasno su objašnjena u sljedeća dva dokumenta. Savjet za prosvjetu NR Hrvatske sredinom 1960. godine donio je „Preporuku o rješavanju problema predškolskog odgoja i širenju mreža dječjih vrtića (obdaništa, zabavišta, malih škola)“ razlog donošenja preporuke bilo je tadašnje pogrešno

tretiranje djelatnosti dječjih vrtića. Iako su ustanove predškolskog odgoja dobile svoje zakonsko uporište i dalje im se pristupalo kao ustanovama socijalne skrbi. Dokument navodi da iako je Opći zakon o školstvu stupio na snagu 1958. godine, a Zakon o dječjim vrtićima 1956. godine način rada dječjih vrtića još uvijek nije bio usklađen s odredbama spomenutih propisa. Dječji vrtići tretiraju se još uvijek kao socijalne ustanove u užem smislu i zbog toga se briga za njihovo osnivanje uglavnom svodi na zadovoljavanje potreba djece zaposlenih majki, odnosno roditelja koji bez odgovarajuće ustanove ne mogu riješiti pitanje čuvanja i prehrane djece. Takav tretman predškolskim ustanovama ne samo da je smanjio značenje i ulogu dječjih vrtića u zaštiti djece predškolske dobi uopće, nego je kočio njihov razvoj i na širem planu, a društvena briga za djecu svodi se samo na socijalne slučajeve. Preporuka uzrok pristupa predškolskim ustanovama kao socijalnim ustanovama vidi u ne postojanju odgovornih organa u službi narodnih odbora. Većinom su ustanove tog vremena bile prepuštene društvenim organizacijama. Zbog ne postojanja određene brige i odgovornosti organa prosvjete za razvoj predškolskog odgoja i predškolskih ustanova vidljiva je njihova stagnacija u razvoju. Stoga propisuje niz mjera kako da se prevlada pogrešno tumačenje ustanova. Potrebno je organizirati Savjet za prosvjetu koji će osigurati materijali i kadrovski napredak ustanova. Nužno je da Savjeti za prosvjetu problemima predškolskog odgoja pristupaju jednako ozbiljno i odgovorno kao i problemima škole. Također je potrebno napraviti analizu trenutnog stanja predškolskih ustanova i usmjeriti se prema izraditi plana za daljnji razvoj predškolskog odgoja.⁵ Temeljem iskustava stečenih u ostvarivanju „Općeg zakona o školstvu“ 1958. godine donesen je novi dokument pod nazivom „Teze o razvoju i usavršavanju sistema odgoja i obrazovanja u SFR Jugoslaviji“ 1968.godine. Svrha dokumenta bila je reformirati odgojno-obrazovni sustav. Dokument je donio i kratak osvrt na trenutni razvoj podsustava predškolskog odgoja navodeći da predškolski odgoj najviše zaostaje u razvoju iako ima zakonsko uporište da pripada odgojno-obrazovnom sustavu. Broj ustanova i postotak obuhvaćenosti djece organiziranim predškolskim odgojem bio je krajnje nezadovoljavajući. Da bi se otklonili nedostaci dokument predlaže niz mjera prvenstveno je potrebo da društvene zajednice, posebno radne organizacije izmjene svoj stav prema predškolskim programima. Daljnji razvoj predškolskih programa treba polaziti od razumijevanja značaja predškolskog odgoja kao važnog razdoblja u formiranju ličnosti djeteta.

⁵ Savjet za prosvjetu NR Hrvatske: Preporuka o rješavanju problema predškolskog odgoja i širenju mreža dječjih vrtića. *Prosvjetni vjesnik*, br. 9/1960. prema Mendeš 2020., str 303.

Posebno je važno organizirati rad ustanova kako bi se kreirali uvjeti za integraciju djece s teškoćama u razvoju.⁶

Tijekom sedamdesetih godina javlja se ideja o reformi odgojno-obrazovnog sustava na tzv. samoupravnim osnovama. Godine 1970. Skupština SFR Jugoslavije donijela je „Rezoluciju o razvoju odgoja i obrazovanja na samoupravnoj osnovi.“ Rezolucija je bila podloga za nastupajuću reformu odgojno-obrazovnog sustava (Mendeš, 2020). Cjelovitu reformu i preobrazbu odgojno-obrazovnog sustava nije moguće realizirati bez unaprijedna sustava predškolskog odgoja. Reforma odgoja i obrazovanja uvela je temeljite promjene u predškolskom odgoju jer se smatralo da samo jedinstven proces njege, odgoja i obrazovanja djeteta dati željene efekte u stvaranju i razvijanju zrele socijalističke ličnosti. Temeljem tako postavljenog cilja doneseni su zakonski propisi. Reforma se usmjerila prema traženju boljih i kvalitetnijih rješenja kako bi se predškolski sustav povezao s odgojno-obrazovnim sustavom. U tom kontekstu za predškolski odgoj značajna je 1974. godina kojom predškolski odgoj polako ali sigurno ulazi u sustav odgoja i obrazovanja. Ustavom SR. Hrvatske 1974. godine utemeljena je društvena briga o djeci predškolske dobi kao novi oblik odnosa u obitelji i temeljni dio uvjeta cjelokupne reprodukcije društva i daljnjeg razvoja socijalističkih društvenih odnosa. Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta usmjerio je teoretsku i praktičnu funkciju predškolskog odgoja na neodvojivost od cjelokupne investicije u čovjeka i kao jednu od direktnih funkcija udruženog rada. Na desetom kongresu SK. Jugoslavije naglašeno je da predškolski odgoj mora postati sastavni dio odgoja i obrazovanja, politike odgoja i obrazovanja i društveno-ekonomske i socijalne politike. To znači da predškolski odgoj nadilazi samo područje obitelji nego ulazi u predškolske organizacije te se sjedinjuje sa osnovnom školom. Stvaranjem jedinstva obiteljskog, predškolskog i osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja pomaže u ostvarivanju jedinstvenih ciljeva, zadataka, sadržaja odgojno-obrazovnih aktivnosti. Bitna karakteristika novog odgojno-obrazovnog sustava je funkcionalno povezati sve oblike i razine odgoja i obrazovanja i time prevladati postojeću podvojenost sustava. Cilj stvaranja novog sustava odgoja i obrazovanja temelji se na konzistentnosti, jedinstvenosti i prepametnosti odgoja. U kontekstu reformacije predškolskog odgoja potrebno je bilo usmjerit se prema širenju obuhvata djece. Promjene u programskim usmjerenjima trebaju se temeljiti na novim znanjima o razvoju djece, društvenim kretanjima, doprinosu struke i znanosti stoga je potrebno izmijeniti programsko usmjerenje iz 1971. godine pod nazivom „Program odgojno-obrazovnog rada u

⁶ Skupština SFR Jugoslavije (1968). Teze o razvoju i usavršavanju sistema obrazovanja i odgoja u SFR Jugoslaviji. Pedagoški rad prema Mendeš., Str. 306.

dječjem vrtiću.“ Potrebno ga je zamijeniti dokumentom koji će biti usmjeren prema djetetu, usklađen s njegovim mogućnostima i potrebama, pristupajući djetetu cjelovito kroz odgojnu, zdravstvenu i socijalnu komponentu. Nužno je usmjeriti se prema povećanju razine stručnog kadra kako bi predškolski odgoj mogao ići naprijed (Rosić, 1984). Šimleša (1978) navodi da je u tom vremenu podsustav predškolskog odgoja bilo potrebno reformirati zbog više razloga. Prije svega obuhvat djece organiziranim predškolskim odgojem bio je nizak. U odgojno-obrazovnom radu dječjih vrtića bila je primijećena tendencija njihove skolarizacije, odnosno u dječje vrtiće preneseni su oblici i metode rada u školi, kao posljedica realizacije tadašnjeg predškolskog programa podijeljenog na pet metodičkih područja. I dalje je bio prisutan stav da su vrtići samo čuvališta djece, predškolski odgoj još nije bio dovoljno povezan s osnovnom školom. Zbog svega navedenog bilo je potrebno reformirati podsustav predškolskog odgoja.

7.1. Promjene programskih orijentacija ranog i predškolskog odgoja

Programski dokumenti odnosno programske orijentacije ranog i predškolskog odgoja održavaju pedagoška shvaćanja odgojno-obrazovnog procesa dotičnog vremena (Mendeš, 2022). Za potrebe rada promjene programskih usmjerenja promatraju se iz perspektive razumijevanja nastanka skolarizacije predškolskog odgoja. Kako bi mogli razumjeti uzrok nastanka ključno je u obziru uzeti tri čimbenika; koncepcije predškolskog odgoja, znanstvenu utemeljenost kurikulumu i teorije ranog učenja. Također, osim nastanka problema skolarizacije važno je pružiti uvid u razumijevanje zašto podsustav predškolskog odgoja iako pripada odgojno-obrazovnom sustavu ne može imati iste metode rada kao u školama.

U Hrvatskoj od početka razvoja institucijskog predškolskog odgoja izmijenjene su tri koncepcije. Koncepcija predškolskog odgoja Friedricha Frobela smatra se početnom koncepcijom predškolskog odgoja u Hrvatskoj koja se zadržala sve do Drugog svjetskog rata. Koncepcija je imala snažan odjek tijekom druge polovice 19. stoljeća. Razlog tome je činjenica da se Hrvatska nalazila unutar Austro-Ugarske Monarhije pa su njegove pedagoške ideje proširile i na naše krajeve (Posavec, 2007; prema Mendeš, 2020). Miljak (2015) ističe da je Fröbel imao veliki utjecaj na zbivanja u predškolskom odgoju kod nas, a njegove ideje u domaćoj praksi trajale su sve do početka Drugog svjetskog rata. Mendeš (2020) navodi da je prvi samostalni programski dokument pod nazivom „Program i način rada u zabavištima“ donesen 1940. godine pisano s pozicije koncepcije Friedricha Fröbela. Prva pedagoška literatura o institucijskom predškolskom odgoju objavljena kod nas temeljila se na pedagoškim shvaćanjima Friedricha Fröbela. Prvi domaći radovi pisani su pod utjecajem te koncepcije.

O tome su pisali; Ivan Perkovac, Stjepan Basariček, Antun Čuvaj i Antonija Cvijić. Konceptija predškolskog odgoja svoje je mjesto našla u prvim zakonskim odredbama (Mendeš, 2020). Zatim je zamijenjena Konceptijom društveno-organiziranog predškolskog odgoja koja se zadržala na Hrvatskih prostorima sve do demokratizacije društva. Društveni odgoj predškolske djece predstavljao je brigu narodne vlasti za odgoj djeteta. Ostvarivao je se za razliku od obiteljskog odgoja, u različitim javnim i predškolskim institucijama. Društveni odgoj predškolske djece organiziran je od strane društvene zajednice pa je u skladu s tim i dobio naziv. U zemljama socijalističkog uređenja nema privatnog vlasništva nego država ima potpuni nadzor nad društvenom zajednicom i sustavom odgoja i obrazovanja. Predškolske ustanove koje su ipak zadržale privatno vlasništvo mogle su djelovati ali isključivo izvan državnog odgojno-obrazovnog sustava (Mendeš, 2020). Baran i sur. (2011) navode da je sustav predškolskog odgoja u ovom razdoblju bio izrazito decentraliziran. Konceptija društveno organiziranog predškolskog odgoja zagovarala je tzv. didaktički pristup predškolskom odgoju. Glavni razlozi za primjenu didaktičkog pristupa bili su; potreba odgojne prakse da se poveća broj djece uključene u rad dječjih vrtića, bogata tradicija dječjih vrtića i razvoj organiziranih oblika predškolskog odgoja. Uzrok didaktičko pristupa praksi povezan je s nedostatkom znanstvenih istraživanja u predškolskom odgoju i obrazovanju (Došen-Dobud, 1977). Društveno-političke promjene početkom devedesetih godina dvadesetog stoljeća zahvatile su sve segmente društva. U skladu s tim, cjelokupni je odgojno-obrazovni sustav nužno je bilo reformirati. Konceptija društveno-organiziranog predškolskog odgoja, naslijeđena iz ranijeg razdoblja, kao takva više nije mogla egzistirati. Stoga je zamjenjuje humanističko-razvojna konceptija. Polazišta nove konceptije predškolskog odgoja u Republici Hrvatskoj bila su uvjetovana društvenim i znanstvenim spoznajama. Društveni kontekst opravdanosti nove konceptije proizlazi iz stavova o demokraciji, potrebi širenja mreže dječjih vrtića i povećanju kvalitete rada, uvođenju pluralizma osnivača kao i primjeni različitih pedagoških ideja i konceptija. Nova konceptija bila je podloga za izradu Zakona o predškolskom odgoju kao i drugih podzakonskih i provedbenih akata (Mendeš, 2020). Sljedeće dvije ključne dimenzije u razvoju programskih usmjerenja su; znanstvena utemeljenost (filozofija kurikuluma) i teorije ranog razvoja (Petrović-Sočo, 2009). Njihovom promjenom posljedično dolazi i do promjene u organizaciji procesa, provođenju aktivnosti, značaju igre te ulozi odgojitelja. Sve do devedesetih godina prošloga stoljeća programska usmjerenja bila su akademski-strukturirana suvremena literature takav pristup kreiranja programskih usmjerenja naziva tradicionalnim kurikulumom. Filozofija tradicionalnih kurikuluma temelji se na determinizmu shvaćajući svijet kao mehanicističko i

redukcionističko mjesto, zastupajući biheviorizam kao teoriju ranog učenja. Temeljem opisanih postavki programska usmjerenja dugi niz godina bila su usmjerena na kognitivni razvoj djece, a cilj predškolskog odgoja bio je pripremiti dijete za školu (Petrović-Sočo, 2009). Spomenuti ciljevi svoje su mjesto pronalazili u zakonskim dokumentima najčešće u definiranju svrhe i zadaća predškolskih ustanova. Tvorba kurikuluma podsjećala je na školski model odgojno-obrazovni sadržaju unaprijed bi bili planirani. Učenje djeteta shvaćen je kao transmisijski proces djece usmjeravajući se prema postizanju rezultata – usvajanje što više sadržaja /činjenica bez značajnog posvećivanja pozornosti je li dijete razumjelo ono što se učilo. Sukladno takvom shvaćanju procesa učenja odgajatelj je imalo ulogu poučavatelja, a odnos djeteta i odgojitelja temeljio se nadmoći odrasle osobe nad djetetom. Suradnja sa roditeljima temeljila se također na autoritativnosti odgojitelja nad roditeljima (Petrović-Sočo, 2009). Unutar zakonskih odredbi često se suradnja definirala tako da odgojitelji trebaju podučiti roditelje kako pravilno odgojiti vlastito dijete. Babić i Irović (1999) navode da su u prošlosti često puta izvanjski autoriteti (institucije, podjedinici) bili mjerilo ispravnosti mišljenja i postupanja, koje se u zakonskim odredbama implementiralo kroz korištenje sintagmi „pravilan odgoj“, „pravilan društveni odgoj“ „pravilan fizički razvoj.“ Sedamdesetih godina prošloga stoljeća vidljiv napredak odnosno suvremeniji pristup kreiranju programskih usmjerenja, bazično je i dalje bilo aktualan transmisijski proces učenja. „Program odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću“ donesen 1971. predstavljao je korak naprijed prema pružanju fleksibilnosti unutar odgojno-obrazovnog procesa. Naime, iako je imao metodičku podjelu na pet odgojno-obrazovnih područja, program je polazio od shvaćanja da metodička područja nisu nastavni predmeti, već da im je potrebno pristupiti kroz igru koja se smatra osnovnom formom rada s djecom. Osnove programa rada s djecom predškolskog uzrasta iz 1983. godine predstavljao je značajan napredak jer unutar programa više nisu bili propisani oblici rada s djecom, nego je potrebno organizirati pristup koji će osigurati uvjete da dijete razvije svoje razvojne mogućnosti. Sukladno opisanoj promjeni sve više se naglašavala potreba za promjenom uloge odgojitelja koji će biti usmjeren na dijete, a ne na realizaciju sadržaja. Nakon demokratizacije društva doneseno je „Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi“ 1991. godine. Temeljilo se na novoj humanističko-razvojnoj koncepciji predškolskog odgoja. Znanstvena utemeljenost suvremenog kurikuluma polazi od holističkog shvaćanja svijet zastupajući socijalni konstruktivizam kao teoriju ranog učenja. Cilj kurikuluma je poticanje cjelovitog razvoja djeteta i njegova samoaktualizacija. Suvremeni kurikulum učenje shvaća kao transakcijski proces. Posljedično takvom shvaćanju izmijenjena je dominantna uloga odgojitelja u posrednu odnosno shvaća ga se

kao promatrača, refleksivnog praktičara. Odnos djeteta i odgojitelja nije kontrolirajući kao prije nego se potiče stvaranje demokratskih odnosa. U istom ozračju shvaćena je i suradnja sa roditeljima (Petrović-Sočo, 2009)

Tablica 1. Proces integracije predškolske djelatnosti kao dijela odgojno-obrazovnog sustava i izmjena programskih usmjerenja od 1950. godine do 2014. godine.⁷

Razvoj odgojno-obrazovnog sustava (podsustava predškolskog odgoja)	Normativni dokumenti i njihova temeljna obilježja	Programski dokumenti i njihova temeljna obilježja
<p>„Rezolucija III. Plenuma o zadacima o školstvu“</p> <p>Kreirana idejna misao o uključivanju predškolskih ustanova kao dijela odgojno obrazovnog sustava.</p>	<p>„Zakon o dječjim vrtićima“ 1956</p> <p>Dječji vrtići shvaćeni kao samostalne ustanove čiji je zadatak pripremiti djecu za daljnji odgoj i obrazovanje.</p>	<p>„Plan i program rada dječjih vrtića u dječjim domovima i obdaništima za predškolsku djecu“ (1947)</p> <p>Program usmjeren na realizaciju sadržaja i prenošenje znanja djeci (transmisijski pristup).</p>
<p>„Prijedlog sistema obrazovanja i odgoja u FNRJ“</p> <p>Prihvatanje predškolski ustanova kao dijela odgojno-obrazovnog sustava podloga za izradu Općeg zakona o školstvu 1958. godine.</p>	<p>„Zakon o dječjim vrtićima“ 1965</p> <p>Dječji vrtići shvaćeni kao sastavni dio jedinstvenog odgojno-obrazovnog sustava. Čija je svrha ostvarivanju općih ciljeva odgoja i obrazovanja.</p>	<p>„Program odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću“ (eksperimentalni) (1967)</p> <p>Program usmjeren na realizaciju sadržaja i prenošenje znanja djeci (transmisijski pristup).</p> <p>„Program odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću 1971“</p> <p>Program usmjeren na realizaciju sadržaja i prenošenje znanja djeci (transmisijski pristup). Ipak program je značajno dao vrijednost dječjoj igri kao osnovnoj formi rada s djecom.</p>

⁷ Tablični prikaz donosi popis programskih dokumenata od razdoblja kada je kreirana ideja od integraciji predškolskog odgoja kao dijela odgojno-obrazovnog sustava.

Prvi službeni samostalni programski dokument donesen je 1940. godine pod nazivom „Program i način rada u zabavištima“ (Mendeš, 2022).

<p>„Rezolucija o razvoju i obrazovanju na socijalističkim samoupravnim osnovama“</p> <p>Unaprjeđenje odgojno-obrazovnog sustava prihvaćajući društvene promjene i pedagoški napredak.</p> <p>Demokratizacija odgojno-obrazovnog sustava</p> <p>Podsustav predškolskog odgoja dobiva svoju specifičnu samostalnost unutar odgojno-obrazovnog sustava. Odgojno-obrazovni proces kreirana se uvažavajući dob djeteta i igru kao osnovnu aktivnost.</p>	<p>„Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta 1974“</p> <p>„Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju 1980“</p> <p>„Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta 1981“</p> <p>Integracija djelatnosti predškolskog odgoja kao dijela odgojno-obrazovnog sustava, uvođenje minimalnog pohađanja dječjeg vrtića godinu dana pred polazak u školu. Uključivanje djece s teškoćama u razvoju.</p> <p>„Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi 1997“</p> <p>Predškolski odgoj namijenjen djeci od šest mjeseci do polaska u osnovnu školu.</p>	<p>„Program minimuma odgojno-obrazovnog rada s djecom u godini prije polaska u školu 1976“</p> <p>Usmjerenost programa polazi od djeteta uvažavajući da se djeca razlikuju po svom iskustvu i razvoju</p> <p>„Programske osnove za njegu i odgoj u dječjim jaslucama 1977“</p> <p>„Osnove programa rada s djecom predškolskog uzrasta 1983“</p> <p>Fleksibilan i suvremen program koji implicira veću povezanost s društvenom zajednicom.</p> <p>„Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece 1991“</p> <p>Program usmjeren na dijete, njegove razvojne i individualne potrebe, interese i prava. Učenje shvaćeno kao transakcijski proces.</p> <p>„Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje 2014“</p>
---	--	---

(Mendeš, 2020, Mendeš, 2022)

7.2. Razvoj misli o skolaziaciji i ideologizacije u djelima predškolske pedagogije

Problematika skolarizacije i ideologizacije sustava predškolskog odgoja bila je zastupljena unutar predškolske pedagogije. Općenito razvoj znanstvene misli o predškolskom odgoju kroz povijest prošla je tri ciklusa razvoja; prosvjetiteljsko, etatističko/samoupravno i pedagogija u uvjetima novog građanskog društva. Svrha poglavlja je prikazati promjenu misli predškolske pedagogije o skolaziaciji i ideologizaciji predškolskog odgoja.

Prosvjetiteljsko razdoblje vezano je uz konstruiranje pedagogije kao samostalne znanosti. To je razdoblje trajalo do početka Prvog svjetskog rata. U području teorije i prakse predškolskog odgoja ovo razdoblje je obilježeno objavljivanjem prvih radova koji su razmatrali neka pitanja institucijskog predškolskog odgoja. Interes domaćih pedagoga za teorijska pitanja izvaninstitucijskog predškolskog odgoja došao je do izražaja tijekom tog vremena kao posljedica otvaranja prvih predškolskih ustanova. Jedno od značajnih djela toga vremena bilo je „Rukovođ za zabavište“ autorice Antonije Cvijić djelo je objavljeno 1895. godine. Ova knjiga smatra se početkom predškolske pedagogije (Došen-Dobud 1979; prema Mendeš, 2020). U pregovoru knjige autorica navodi da ju je širenje mreža predškolskih zabavišta u drugim zemljama potaknulo na pisanje. Unutar rada zastupljene su većinom ideje odgojnog sustava Friedricha Frobela. Autorica je već u to vrijeme jasno naglasila da se protivi skolarizaciji sustava (Mendeš, 2020). Etatističko odnosno samoupravno razdoblje razvoja pedagoške misli obilježeno je intenzivnim utjecajem države (Mendeš, 2020). Stoga je Mijatović (2001) naziva „folklornom“ pedagogijom želeći istaknuti da je dobivena autonomnost u prethodnom razdoblju narušena. Autonomnost pedagoške znanosti više nije bila pod utjecajem katehetike, ali je bila pod utjecajem države. Veza države i odgojno-obrazovnog sustava uvijek će biti prisutna, ali unutar ovog razdoblja rad se bavi pitanjem dominacije državne ideologije na razvoj pedagogije ranog i predškolskog odgoja. Njihov odnos unutar socijalističkog uređenja države bio je kontrolirajući.

Važno je napomenuti da je u okviru obje pedagogije odgojni cilj bio određen s društveno-političkog gledišta. Njihova temeljna razlika je u položaju odgojenika. Etatistička pedagogija dijete je držala u pasivnom položaju jer joj je cilj bio odgoj poslušnog državljanina koji će biti podređen državi (Šuvar 1982). Došen-Dobud (1984) navodi da formuliranje cilja odgoja ovisi o čitavom nizu faktora; društvenih interesa, kulture, razvoja znanosti, razvoja društva, političkih interesa.

Razumijevajući kompleksnost postavljanja cilja ipak je uputila kritiku postavljenom cilju odgoja u tom vremenu. Prema njezinom razmišljanju kreiranje cilja odgoja kao izraza društvenih potreba i perspektive društvenog razvoja je pogrešan pristup. Cilj odgoja nalazi se već u prirodi djeteta. Etatiistička pedagogija razvijala se prevođenjem djela Sovjetske pedagogije. Ključna misao vodilja Sovjetske pedagogije bila je ideologizacija djelatnosti odgoja i obrazovanja (Mendeš, 2020). Jedan od primjera ideologizacije je sljedeći navod; „na očiglednim primerima koji su pristupačni dječjem shvatanju razvijaju se kod dece ljubav prema otadžbini, prema našem divnom sovjetskom narodu, njegovom velikom vođi, prema našoj hrabroj Crvenoj armiji.“ (Jesipov i Gončarov, 1948:65; prema Mendeš, 2020). Ovakva ideologizacija djelatnosti bila je prisutna i u drugim djelima ovog razdoblja. Promatrajući detaljnije osim ideologizacije, drugo obilježje ovog razdoblja bilo je stavljanje odgojenika u pasivan položaj u pedagogiji ranog i predškolskog odgoja. To se ostvarilo kroz metodičko planiranje odgojnog procesa. Djelo koje zorno prikazuje skolarizaciju sustava je; „Pedagogija predškolske dobi“ izradio je kolektiv autora pod vodstvom Marije Bartuškove 1968. godine. Unutar djela mogu se uočiti izrazi; predškolska nastava, ocjenjivanje rada, podjela sadržaja prema metodičkim područjima. Ovo djelo također je zauzelo distancu navodeći da kao socijalističko samoupravno društvo ne mogu prihvatiti sve vrijednosti koje su u knjizi zastupljene ipak u nedostatku vlastite literature bilo je nužno potražiti druge izvore. Autori o odgoju kao društvenoj pojavi promišljaju iz perspektive zadovoljavanja osnovnih bioloških potrebe djeteta kao što su hrana, odjeća i prebivalište. Organizacija rada u dječjem vrtiću zamišljena je kroz planiranje odgojno-obrazovnog rada te ocjenjivanje istog. Odgojiteljice bi ponudile djeci određeni sadržaj ovisno o izabranom metodičkom području i zatim bi pratile način na koji dijete usvaja novi sadržaj. Osim što je odgojiteljica trebala biti stručna, djelo navodi da je trebala biti i ideološki formirana osoba.

Cilj pedagogije samoupravnog socijalizam bio je svestran razvoj ličnosti čime se željelo potaknuti njegovanje jednakosti među državljanima. Drugi cilj je bio uskladiti osobni interes s državnim interesom kroz pružanje aktivne uloge građana u društvu. Položaj odgojenika se mijenja iz pasivnog u aktivni (Šušvar, 1982). Zbog opisanih ciljeva pedagoška literatura pokušavala je spojiti dva elementa; poticanje vrijednosti društvenog kolektiva, ali i uvažavanje individualnih razlika djece. I sami autori navode da poticanje društvenog jedinstva proizlazi iz državnog utjecaja (Bartuškova i sur., 1968). Za vrijeme pedagogije samoupravnog socijalizma uvidom u aktualnu pedagošku literaturu možemo govoriti o početnim mislima o slobodnim aktivnostima te počecima individualizacije, kao inicijalnim pozicijama za ostvarivanje aktivnog

sudjelovanja u budućnosti. Djela Sovjetskih autora i dalje su se prevodila samo bi se najčešće u okviru pregovora zauzela djelomična distanca (Mendeš, 2020). Paralelno kako se počela razvijati distanciranost te se izmijenio položaj odgojenika, po prvi puta u literaturi ovog vremena se spominju slobodna zanimanja djece. Misao o slobodnim aktivnostima djece ovdje počinje svoj razvojni put. Ona će se s vremenom usavršavati te biti predmet interesa domaćih pedagoga, ujedano će poslužiti za izgradnju temelja demokratskih odnosa. Djelom „Predškolski odgoj“ (Levin-Ščirina i Mendžerickaja, 1950)., započet je razvoj početnih misli o slobodi djece unutar predškolskih ustanova. Na samom početku razvoja misli o slobodnom izboru djece unutar predškolskih ustanova, zanimanja su se dijelila na obavezna ili slobodna. Obavezna zanimanja podrazumijevala su da sva djece u isto vrijeme obavljaju istu aktivnost koju je unaprijed pripremio odgojitelj. Dok su slobodna zanimanja prema shvaćanju autorice bila ona za koje bi odgajatelj unaprijed pripremio materijale, kojim bi zainteresiralo dijete, ali promišljajući što bi za koje dijete trebalo. Iako se koristio termin „slobodna zanimanja“ iz opisa bi se moglo zaključiti da se govori o početnim uvažavanjem individualnih razlika. Ovakvo shvaćanje bilo je svojevrsni korak naprijed od jednakosti prema individualnosti. Došen-Dobud uputila je kritiku opisanim „slobodnim zanimanjima“ te općenito koncepciji ovoga vremena smatrajući da je pristup previše skolariziran. Mogli bi reći da je autorica svojom osjetljivošću za probleme predškolskog odgoja okrenula smjer razvoja predškolske pedagogije. Naime, ona je prva hrvatska autorica koja se zalagala da dječje slobode aktivnosti uistinu to i budu. Nekontrolirane i ne umjetno kreirane nego doista inicirane od strane djeteta (Mendeš, 2020). Svojom dubokom posvećenošću problemima pedagoške literature ovoga vremena 1977. godine objavljuje djelo „Odgoj i obrazovanje u dječjem vrtiću.“ Odučila se za didaktički pristup što se može vidjeti u poglavljima; didaktički pristup, didaktički princip. Navedeni oblici odgojno obrazovnog rada poput; izravno vođenih, neizravno potican, usmjeravan i praćen, grupni rad s cijelim odjeljenjem, rad u većim i manjim grupama djece, rad u parovima, individualan rad, predstavljaju značajan napredak. Dva osnovna načina rada su; izravno vođen te posredan – slobodne aktivnosti. Termin „zanimanja“ smatra nesvrhovitim jer se njime željelo izbjeći korištenje školskih termina poput nastavnog sata, ali način na koji su provođena zanimanja i dalje su ostavljala dojam škole. Odgojitelj ima dominantu ulogu birati sadržaj, mjesto i vrijeme trajanja aktivnosti. Osim kritike uočena je i pozitivna strana takvog pristupa kojim se lakše prevladava faza egocentrizma, razvija se hotimična pažnja i pamćenje. Najveći razlog zbog čega je upućena kritika obaveznim zanimanjima je ta što se djeca tijekom njihovih provođenja nalaze u organiziranom vladanju odrasle osobe nad njima.

Razumijevanje problematike zašto predškolske ustanove ne mogu imati dominantno isti način rada kao u školama povezuje s psihološkim aspektom i razvojem djece rane dobi, te navodi da kada u središte planiranja načina izvedbe odgojno-obrazovnog rada ne stavljamo sadržaj nego dijete i njegov razvoj možemo uočiti da izrazito vođene aktivnosti, s dominantnom ulogom odgojitelja, odmiče dijete od njega samoga. S ovim mislima autorica završava ovo djelo, a svega pet godina kasnije izdaje monografiju unutar koje detaljnije govori o slobodnim aktivnostima te zašto je praktičarima teško prihvatiti i razumjeti takav pristup. Monografiju „Odgoj i slobodne aktivnosti predškolskog djeteta“ s razlogom možemo smatrati jednim od najistaknutijih djela na našem području. Došen-Dobud se okreće znanstvenim zapadnoeuropskim spoznajama te dijete i njegov razvoj stavlja u samo središte odgojno-obrazovnog procesa. Slobodne aktivnosti povezala je sa izvannastavnim školskim aktivnostima, dakle nakon obavezne nastave dijete samo izabire aktivnosti prema njegovom specifičnom interesu. Smatra da bi ovakav pristup treba biti vodeći u predškolskim ustanovama. Ovako razmišljanje ponovno je povezala sa psihološkim aspektom navodeći da je dijete rane i predškolske dobi aktivno biće koje samo može prepoznati svoje interese bez da su mu one nametnute od strane odraslih. Svako dominantno utjecanje na dijete i njegov izbor ili traženje podređenosti vodi prema narušavanju njegove autentičnosti. Rano razdoblje djetinjstva je vrijeme kada dijete razvija svoje osobno „ja“ koje se treba poštovati. Organizirati način rada da se uspješno preraste egocentrizam te da dijete uspije razviti perspektivu druge osobe (empatiju), istovremeno da se ne narušava autentičnost i autonomija. Cilj je da se djeci pruži što veća sloboda kako bi se stvorili uvjeti za razvoj samostalnosti. Umjesto odgojitelja kako je bilo do sada, dijete bi samo trebalo birati sadržaj, prostor, socijalnu grupu. Već se u ovom djelu dala naslutiti potreba za promjenom uloge odgojitelja od dominante prema posrednoj, ali nikako pasivnoj ulozi. Navodi se da je on kreator prostorno-materijalnog uređenja te da o njegovom bogatstvu poticaja ovisi razvoj dječjih slobodnih aktivnosti. Istaknula je da odgojni cilj/ideal ne smije biti obojan ideologijom društva (Došen-Dobud, 1982). Prema njoj odgojni cilj kojem težimo trebao bi biti stvaranje novog i boljeg svijeta. Uviđa da je to širok pojam pa zaključno navodi „Prepustite djeci da sami biraju svoje aktivnosti i interese bez da su zaraženi društvenim ideologijama“ (Došan-Dobud, 1982:45). Velika pažnja posvećena je razmišljanju o autoritetima, kakav to treba biti autoritet djeci s obzirom na ovako postavljen odgojni ideal. Stoga napominje, djetetu je potreban autoritet roditelja ili odgojitelja uz koji će rasti i razvijati svoju ličnost, samostalnost i povjerenje u vlastite snage. Svojim multidisciplinarnim pristupom problemima predškolske pedagogije uviđa da otpori u realizaciji slobodnih aktivnosti, ne

narušavanja dječje autentičnosti i oslobađanju od ideologizacije ne proizlaze samo iz državnih autoriteta koji uistinu jesu kontrolirali razmišljanja i djelovanja društva. Nego se odgovor krije i u osobnom odgoju svakog odgojitelja/roditelja. Došen-Dobud shvaća kompleksnost postizanja opisanog autoriteta što povezuje s osobnim načinom na koji su odgojeni roditelji i odgojitelji. Poziva odgajatelje na profesionalnost i odmicanje od razmišljanja; „i mene su tako odgajali“ prema „jesam li ja uistinu apsolutna mjera koja može oblikovati 35 djece u skupni?“ (Došen-Dobud, 1982:50). Ovim obratom u razmišljanju poziva odgojitelje na propitkivanje vlastitog rada. Da li je moguće djelovati drugačije, čovječnije i postignuti više? (Došen-Dobud, 1982:51). Njezin način razmišljanja o odgoju, djeci, slobodnim aktivnostima općenito životu u dječjem vrtiću upućuje na trag prema kojima su krenuli znanstvenici nakon 1990. godine, uvodeći pojam odgajatelj reflektivni praktičar, akcijska istraživanja kao instrument za mijenjanje implicitne pedagogije. Doprinos razvoju pedagogije ranog i predškolskog odgoja Anke Došan-Dobud je neupitan, svojom hrabrošću da se odmake od većine autora tog vremena i izvore za svoja djela potraži u zapadnoeuropskim zemljama. Pomogla je sustavu institucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj da u trenutku formiranja novog društveno-političkog uređenja-demokracije, koje će uslijediti par godina kasnije. U pedagoškoj literaturi već ima podlogu demokratskog odgoja točnije podlogu za daljnji razvoj demokratskih odnosa. Stoga je s razlogom možemo smatrati inicijatoricom povratka hrvatske pedagogije ranog i predškolskog odgoja ponovno u smjeru europskih ishodišta. Osim doprinosa u razvoju predškolske pedagogije, Došen-Dobud ostavila je svoj trag i kao profesorica na Pedagoškoj akademiji u Puli i Zagrebu. Od 1971. do 1977. godine radila je i kao vanjska suradnica na Pedagoškoj akademiji u Splitu (Mendeš, 2020). Demokratizacijom društva pedagoška misao ponovno je zadobila svoju slobodu. Pluralizam pedagoških ideja i shvaćanja novo je razdoblje u razvoju Hrvatske pedagogije (Ledić, 1991; prema Mendeš, 2020). Napušten je jednopartijski socijalistički sustav te ga zamjenjuje demokratsko-pluralistički. Glavno obilježje novog razdoblja je okretanje hrvatske pedagogije svjetskim pedagoškim trendovima, posebno zapadnoeuropskoj pedagogiji. Teme koje zaokupljaju domaće pedagoge tijekom ovog vremena su europski obrazovni sustav, interkulturalna pedagogija, konstruktivizam, alternative pedagoške ideje (Mendeš, 2020).

7.3. Odgojno-obrazovni sustav nakon demokratizacije društva

Samostalna je Republika Hrvatska, nakon raskida veze s prethodnim socijalističkim sustavom, prvi put dobila priliku da uspostavi svoj odgojno-obrazovni sustav. Ranih devedesetih godina hrvatski odgojno-obrazovni sustav počeo se oslobađati veze s jugoslavenskim školstvom i socijalističkom doktrinom odgoja (Antić, 1993). Žiljak (2013) analizirajući općenit razvoj odgojno-obrazovnog sustava opisuje razvoj obrazovne politike u Republici Hrvatskoj nakon uspostave demokratizacije društva, navodeći da je obrazovna politika doživjela dva ciklusa razvoja. Prva faza razvoja većinski je bila usmjerena na reformaciju vrijednosti koje su bile aktualne u prethodnom državno-političkom uređenju. Stoga su ukinuti sadržaji poput marksizma i elementi samoupravnog socijalizma te su zastupljeni sadržaji koji su jačali hrvatski nacionalni identitet. Druga faza razvoja započela je 2000. godine kada je tadašnja aktualna vlast u Republici Hrvatskoj odlučila krenuti u smjeru pristupanja Europskoj uniji, što se u konačnici realiziralo 2013. godine. Navedeni smjer razvoja države utjecao je na smjer razvoja obrazovne politike, čiji su strateški dokumenti trebali biti obogaćeni europskim vrijednostima te je u sustav bilo potrebno integrirati koncepciju cjeloživotnog obrazovanja (Žiljak, 2013). Zaključno, svrha usmjeravanja prema Europskim vrijednostima bila je postići prelazak od povijesnog pristupa unutar kojega je čovjek bio u službi institucionalnog sustava prema stavljanju fokusa na čovjeka i njegove potencijale, a tek onda na institucionalni sustav. Prvi dokument koji je Republika Hrvatska prihvatila od strane Europske unije bio je „Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – Europski kompetencijski okvir“ 2006. svrha dokumenta bila je poticanje integracije koncepcije cjeloživotnog učenja u hrvatski odgojno-obrazovni sustav. Temeljem dokumenta ključne kompetencije za cjeloživotno učenje;

- komunikacija na materinskom jeziku,
- komunikacija na stranom jeziku,
- matematičke kompetencije i osnovne kompetencije u prirodoslovlju,
- digitalne kompetencije,
- učiti kako učiti,
- socijalna i građanska kompetencija,
- inicijativnost i poduzetnost,

- kultura svijesti i izražavanja.

Polazeći od razmišljanja da ljudi i njihovo stečeno znanje kroz navedene kompetencije čine snagu i pokretačku moć Europe prema njezinom daljnjem razvoju, navedene se kompetencije smatraju nužnim vještinama koje je potrebno usvojiti (Žiljak, 2013). Navedene smjernice zastupljene su i okviru „Nacionalnog kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje“ (2014). Kompetencija „učiti kako učiti“ se temelji na tome da dijete nauči kako učiti, pružamo se autonomija da ovlada procesom vlastitog učenja. Vježba isprobava različite ideje kako bi došao do odgovora kako, odbacuje stara shvaćanja te preuzima odgovornost za vlastiti proces učenja. Ovakav pristup učenju djeteta rani i predškolske dobi osim što odgovora njegovoj prirodi razvoja jer je tijekom proces učenja aktivni sudionik, kreiraju se povoljni uvjeti za implementaciju koncepcije cjeloživotnog učenja (Slunjski, 2011). „Smjernice za strategiju odgoja, obrazovanja, znanosti i tehnologije Republike Hrvatske“ donesen 2012 godine, Strateški je dokument iako nema određeni rok i način provedbe. Svrha njegova izdavanja bila je prikazati koje je to poželjno ozračje koje bi se trebalo njegovati u odgojno-obrazovnom sustavu kako bi on bio u duhu europskih sustava. Temeljem toga dokumenta odgojno-obrazovni sustav počelo se promatrati kao prenositelja humanističkih vrijednosti. U okviru predškolskog odgoja dokument navodi sljedeće značajke nužno je kreirati Nacionalni okvirni kurikulum i jačati profesiju odgojitelja odmičući se tako od vanjskog unaprjeđivanja sustava koji je usmjeren prema izgradnji objekata, vanjskom vrednovanju i slično, fokusirajući se „prema unutra“, to jest potičući odgojitelje na usavršavanje svojih kompetencija (MZOS, 2012). Dvije godine kasnije donesen je dokument pod nazivom „Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije“ 2014. koji je i danas aktualan. U odnosu na prethodni, ovaj strateški dokument sadrži niz mjera i postavljenih ciljeva čiji se rok za ostvarivanje predviđa u 2025. godini. Vrijednost ovog dokumenta ogleda se u njegovim strateškim ciljevima. Polazeći od stava da gotovo dvadeset godina nije bilo promjene u reguliranju i poticanju suvremenosti sustava, kreirao se cilj za pripremu Nacionalnog kurikuluma za rani i predškolski odgoj kako bi se potaknuo razvoj kvalitete sustava, postavljeni cilj iste je godine i realiziran (NN 124/2014). Novi odgojno-obrazovni sustav bio je neideološki nastrojen. Predškolski odgoj, kao njegov podsustav i temeljni dio, osuvremenjen je i moderniziran. Dobio je vlastitu samostalnost unutar odgojno-obrazovnog sustava. Njegova samostalnost odnosno specifičnost proizlazi iz činjenice da se temelji na razvojnom periodu ranog djetinjstva i predškolske dobi te igre kao osnovne aktivnosti djeteta (Kunstek, 1992).

Mendeš (2020) navodi da je danas prihvaćeno mišljenje, kako u većini zemalja svijeta tako i kod nas, da je predškolski odgoj sastavni dio i temelj odgojno-obrazovnog sustava. Kao temeljni dio odgojno-obrazovnog sustava predstavlja „vrata“ za ulazak velikog broja adresanata u sustav cjeloživotnog obrazovanja i učenja. Institucijski predškolski odgoj temelj je odgojno-obrazovnog sustava u većini zemalja svijeta. Tek u manjem broju zemalja dio je socijalne skrbi.

8. OBRAZOVANJE ODGAJATELJICA PREDŠKOLSKE DJECE U HRVATSKOJ KROZ POVIJEST

Osnivanje prvih odgojnih ustanova za djecu u ranom djetinjstvu pokazalo je potrebu za obrazovanjem posebnog pedagoškog osoblja. Profesionalni razvoj odgojitelja sastoji se od tri usko povezana ciklusa; inicijalno obrazovanje, stažiranje, kontinuirano profesionalno usavršavanje (Mendeš, 2018). Kroz povijesnu izmjenu zakona predškolske djelatnosti moguće je uočiti promjene u razini obrazovanja koja je bila potrebna za rad na poslovima odgoja i zaštite djece rane i predškolske dobi. „Tijekom prošlosti osoblju su dodjeljivani su različiti nazivi; zabavišna učiteljica, zabavilja, učiteljica dječjeg skloništa, nastavnica male škole, odgojiteljica za predškolske ustanove, odgojitelj, odgajatelj djece predškolskog uzrasta, odgojitelj djece predškolske dobi, stručni prvostupnik predškolskog odgoja. U posljednje vrijeme mogu se susresti izrazi sveučilišni prvostupnik ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i magistar ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Iz samih naziva vidljiv je karakter njihova profesionalnog djelovanja zabavišna učiteljica – poučavanje, zabavilja – zabava, skrbnica – skrb o djeci, odgajatelj/odgajateljica – odgoj djece“ (Mendeš, 2018:15).

Prve zabavišne učiteljice, kako su se nazivale prve odgojiteljice, svoju su naobrazbu stekle izvan hrvatskih granica. Od školske godine 188./81. započinje obrazovanje odgajateljica na hrvatskom nacionalnom prostoru. Naime, te je godine pri Učiteljskoj školi ss. Milosrdnica u Zagrebu započeo s radom tečaj za zabavišne učiteljice tijekom kojega su polaznice u trajanju od jedne školske godine stekle potrebna znanja i vještine, odnosno „osposobnicu“, za rad u dječjim zabavištima. Nakon prvih početaka organizirana inicijalnog profesionalnog razvoja odgojitelja, njihovo obrazovanje izdvojeno je iz Učiteljske škole ss. Milosrdnica u Zagrebu i smješteno je u Školu za nastavnice malih škola koja je 1939. godine osnovana i djelovala je u mjestu Rude pokraj Samobora. Navedena je ustanova 1944. godine preseljena u Zagreb i nastavila je djelovati samo jednu pedagošku godinu pod nazivom Škola za dječju zaštitu.

S prestankom poratnih godina Ministarstvo socijalne politike NR Hrvatske, u čijoj su nadležnosti prvih poratnih godina bile predškolske ustanove, već je u lipnju 1945. godine započelo s organizacijom prvih odgajateljskih tečajeva. Iste godine je u Zagrebu započela djelovati Socijalno pedagoška škola koja je organizirala tečajno obrazovanje odgojitelja. Početkom 1946. godine škola je počela raditi pod nazivom Škola za odgajatelje Ministarstva socijalne politike NR Hrvatske i djelovala je kao dio sustava socijalne politike sve do 1948. godine. u tom razdoblju djelovala je putem osnovnih i dopunskih tečajeva za odgojitelje te bifurkacijskih razrednih odjela. U školskoj godini 1949./1950 započelo je redovito obrazovanje odgojitelja. Naime, te je godine osnovana škola za odgojitelje u Zagrebu i djelovala je u nadležnosti Ministarstva prosvjete NR Hrvatske, što je posljedica prelaska svih predškolskih ustanova u njegovu nadležnost. Obrazovanje u Školi za odgojitelje u Zagrebu trajalo je četiri godine i bilo je izjednačeno s obrazovanjem u tadašnjim učiteljskim školama. Škola za odgojitelje u Zagrebu djelovala je kao jedina ustanova u zemlji ukupno dvadeset godina, nije mogla obrazovati dovoljno odgojnog osoblja pa je povremeno organizirala jednogodišnje obrazovanje za završene maturante gimnazija i učiteljskih škola. U drugoj polovici pedesetih godina sve više se naglašavala potreba za povećanjem razine obrazovanja odgojitelja. Do toga je došlo u školskoj godini 1968./1969. kada je u Pedagoškoj akademiji u Zagrebu otvorena studijska grupa Predškolski odgoj, najprije kao izvanredni studiji, a od 1971./72. kao redoviti studiji. Iste godine započela je izvedba studija i na drugim pedagoškim akademijama u Hrvatskoj – Rijeka, Split. Studiji je bio dvogodišnji.

Školska reforma krajem sedamdesetih godina integrirala je studijsku grupu Predškolski odgoj u nastavničke fakultete (Filozofski fakultet u Zagrebu, OOOOUR Pedagogijske znanosti sa studijem u Zagrebu, Čakovcu i Petrinji, Filozofski fakultet u Zadru, OOOOUR u Zadru i Splitu, Pedagoški Fakultet u Osijeku, Pedagoški fakultet u Rijeci. Društveno-političke promjene koje su zahvatile Hrvatsku početkom devedesetih godina utjecale su i na reformiranje sustava visokog obrazovanja pa tako i studiji predškolskog odgoja. Novim zakonskim dokumentima bilo je predviđeno izdvajanje stručnih studija predškolskog odgoja i razredne nastave iz nastavničkih fakulteta i njihovo uključivanje u visoko učiteljske škole kao specijalizirane visokoškolske ustanove za obrazovanje budućih odgajatelja. Studiji je i dalje bio organiziran u dvogodišnjem trajanju. Korak naprijed u produljenju studija učinile su Visoka učiteljska škola u Rijeci i Osijeku akademske godine 2002./2003. te su započele s izvedbom stručnog studija predškolskog odgoja u trogodišnjem trajanju.

Akadske godine 2005./2006. sustav visokog obrazovanja zahvatila je tzv. bolonjska reforma, te su od tada na snazi novi studijski programi. Studiji se izvodio kao stručni preddiplomski studiji u trogodišnjem trajanju. Nemogućnost nastavka obrazovanja na diplomskom studiju upozorila je na potrebu redefiniranja elaborata postojećih stručnih studija. Naime, postojeći preddiplomski stručni studiji postao je sveučilišni te su pojedina učilišta predvidjela i nastavak obrazovanja na diplomskoj razini. U skladu s tim su akademske godine 2009./2010. Učiteljski fakultet u Rijeci i Učiteljski fakultet u Osijeku, prvi u Hrvatskoj započeli izvedbu sveučilišnog preddiplomskog studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje čime započinje novo razdoblje u inicijalnom profesionalnom razvoju odgajatelja. S vremenom, točnije od 2012. godine započelo je provođenje diplomskog studija čime je odgajateljima omogućeno stjecanje naziva magistar ranog i predškolskog odgoja (Mendeš, 2018).

9. PRESJEK GLAVNIH CILJEVA ZAKONODAVNIH IZMJENA

Baran i sur. (2011) analizirajući sustav institucionaliziranog predškolskog odgoja u Hrvatskoj u kontekstu ideoloških, institucionalnih i zakonodavnih okvira unutar kojih je sustav sazrijevao. Svojom analizom zakonskih odredbi dolaze do zaključka da je kroz povijest više prevladava socijala funkcija nego odgojno-obrazovna te se predškolske ustanove primarno tretiraju kao servisi za djecu zaposlenih roditelja. Prema njihovom mišljenju sustav je općenito zaostao u svome razvoju kako po značenju koje mu društvo pridaje tako i po udjelu obuhvaćenosti djece predškolskim programima. Nakon demokratizacije društva Baran i sur. (2011) navode da je razvojni put ustanova ostao gotovo ne promijenjen. U zakonskim izmjenama vidljivo je uvođenje pluralizma osnivača, načina financiranja te unaprjeđenje pedagoških standarda navedene čimbenike promjene povezuju s utjecajem postojećih javno-političkih instrumenata ali ne i promjenu razvoja puta. Razumijevanje današnjih tendencija u razvoju predškolskih ustanova često je povezano s javno-političkim ideologijama i pretpostavkama vladajućih organizacija koje su se izmjenjivale kroz povijesni razvoj društva. Njihova ideja o tome kako bi struktura obitelji trebala izgledati, posljedično je kreirala shvaćanje predškolskih ustanova s dominantom socijalnom ulogom. Primarni cilj vladajućih organizacija u povijesti bio je omogućiti ženama da pristupe tržištu rada. Problematika razvoja javnih politika je u tome što često puta postaju ovisne o svom prijašnjem putu razvoja, unatoč demokratizaciji društva i općenito odgojno-obrazovnog sustava predškolske ustanove se i danas nalaze u svojevrsnim okovima svoje prošlosti (Baran i sur., 2011). Babić i Irović (1999) analizirali su promjene u ciljevima institucijskog predškolskog odgoja od 1945. godine do 1990. godine. Prvi cilj koji je bio aktualan do 1956. godine polazio je od potreba roditelja; „pomoć zaposlenim majkama i pružanje uvida u pravilan odgoj djece“ Babić i Irović (1999:7). Donošenjem „Zakona o dječjim vrtićima“ 1956. godine primaran cilj je stvoriti temelje za daljnji odgoj i obrazovanje. „Zakonom o dječjim vrtićima“ 1965. godine cilj predškolskih ustanova postaje pravilan razvoj intelektualnih i drugih sposobnosti, priprema djeteta za školu i suradnja s roditelja u primjeni suvremenih načela odgoja. „Zakonom o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta“ donesenog 1980. godine i njegove izmjene i dopune 1981. godine. Cilj predškolskih ustanova je poticanje optimalnog tjelesnog, intelektualnog, emocionalnog i socijalnog razvoja Babić i Irović (1999). Demokratizacijom društva zakonski ciljevi usmjeravaju se prema kreiranju uvjeta za poticanje cjelovitog razvoja djece, te zadovoljenju njihovih potreba uvažavajući i radno vrijeme roditelja. Zaključno, promatrajući zakonodavne

izmjene od početka državne skrbi za predškolske ustanove pa sve do demokratizacije društva ciljevi zaklonih odredbi dijelili su se u dva smjera razvoja pa je tako kroz povijest jednako dominirala potreba da se roditeljima omogući uključivanje na tržište rada kao i potreba da ustanove postanu dio odgojno-obrazovnog sustava (Baran i sur., 2011). Došen-Dobud (2013) analizirajući početno pravno uređenje položaja i uloge predškolskog odgoja u Hrvatskoj zauzima pedagošku perspektivu promatranja. U sadržaju zakonskih odredbi tijekom povijesti bilo je osciliranja i kolebanja između dva stajališta njege djece i njihova odgoja i obrazovanja. Zakoni akti određivali su bit, svrhu, osnovne namjere predškolskog odgoja. Naredbom iz 1978. godine formulirana je socijalizacijsko-adaptacijska zadaća sugestivnim člankom da „djeca voljno i radosno pristaju u kolo svojih drugovah, da se priuče ljudem i obćenju s njim...da pažljivo i veselo slušaju dječje razgovore i tumačenja učiteljice, i da rado učestvuju kod zabava i igara. U smislu nekih obrazovnih standarda; da prilično rade crte okomite, vodoravne i kose; da znadu označiti razne smjerove, kretanja, radnje i predmete oko sebe (Došen-Dobud, 2013, str. 16-17). Od 1945. godine, poslije rata, ideološka podloga cijelog društvenog sustava obuhvatila je i područje zakonskih odredbi kao i cjelokupno područje predškolskog odgoja, ne samo zabranom privatne inicijative i uvođenjem jedinstvene cjelokupne organizacije upravljanja, radnog dana u ustanovama uvođenjem tzv. „režima dana“ i pojedinih sekvenci u samom radu, primjerice obaveznih zajedničkih zanimanja. Došen-Dobud (2013) ističe da je u „Pravilniku o organizaciji i radu dječjih vrtića“ iz 1949. godine istaknuto kao jedno od bitnih odredišta ustanova omogućiti što većem broju žena da sudjeluju u socijalističkoj izgradnji zemlje. Ne osporavajući korisnost takve pomoći, pa iz pedagoških razloga, treba ipak spomenuti da je tijekom povijesnog razvoja pravne regulative došlo do određenog pomicanja težišta s prioritetne pomoći djetetu u razvoju i njegovoj socijalizaciji na pomoć zaposlenoj ženi i obitelji. Godinama se osciliralo između ta dva težišta, uz pokušaje da se i jedna i druga intencija uključe u pristup institucijskom predškolskom odgoju. Institucijski prihvati i odgoj djece predškolske dobi sam bi po sebi trebao biti pomoć zaposlenoj obitelji (Došen-Dobud, 2013). „Zakonom o dječjim vrtićima“ iz 1956. godine i dalje je bila naglašena komponenta pružanja pomoći majka u odgoju kako bi one imale vremena aktivno se uključiti u djelatnosti društvenog života. Zastupanje ovakvog stava prilikom izrade zakonodavnog okvira bila je potisnuta odgojna komponenta ustanova. S druge strane, kada je komponenta odgoja i obrazovanja postala prihvaćena unutar prave regulative u tadašnjem ideologiziranom društvu odgoj i obrazovanje zadobili marionetsku funkciju njihova svrha dugi niz godina bila je narodno prosvjećivanje djece i roditelja (Došen-Dobud,

2013). Elementi ideologizacije vidljivi su već u „Pravilniku o organizaciji i radu dječjih vrtića“ iz 1949. godine dokument navodi ukupno šest zadaća predškolskih ustanova, zadaća ideologizacije bila je najopsežnija. Općenito, govoreći ideologizacijom su prožeti svi službenim dokumenti kojima se kreirala politika prema predškolskim ustanovama. Profil odgojitelja unutar zakonskih okvira bio je uvjetovan strukovnim obrazovanjem. Točnije rečeno, odgajatelj je mora imati određenu razinu stručne spreme kako bi mogao raditi u dječjem vrtiću. Postavljanje takvih uvjeta kroz povijest kao i danas sasvim je opravdano. Komponente koje su sasvim neopravdane, a tijekom povijesti su bile zastupljene su; rodna neravnopravnost i uvjetovanje ideoloških stavova odgajatelja. Naime, odgajateljica je mogla biti samo ženska osoba dok je ravnatelj ustanova mogao biti samo muška osoba. Nakon 1945. godine zakoni su isticali potrebu za razvijanjem svih onih ideoloških „ljubavi“ zahtijevalo se i da odgojno-obrazovni proces bude temeljem na marksističkom pristupu. Prelaskom na socijalističko samoupravno društvo odgojno-obrazovni proces morao se temeljiti na socijalističkom humanizmu, bratstvu i jedinstvu. Sukladno opisano pristupu nužno je bilo da odgajatelji tog vremena imaju odgovarajuća marksistička znanja i uvjerenja. Ideološka osposobljenost postala je zakonit, imanentni dio stručne osposobljenosti odgajatelja. Tako je i predškolski odgoj mogao deklarativno postati djelatnost posebnog društvenog interesa kako je određeno zakonima sedamdesetih godina. Uvidom u nastave planove i programe stručnog usavršavanja odgajatelja mogu se vidjeti elementi ideologizacije njihova procesa obrazovanja.

Naziv predmeta	Razred			
	I.	II.	III.	IV.
Hrvatski ili srpski jezik	+	+	+	+
Strani jezik	+	+	+	
Povijest	+	+	+	
Zemljopis	+	+	+	+
Prirodopis	+	+	+	+
Higijena			+	
Kemija s osnovama mineralogije	+	+		
Fizika	+	+	+	
Matematika	+	+		
Osnove marksističke filozofije				+
Državno uređenje FNRJ				+
Predvojnička obuka	+	+	+	+
Crtanje	+	+		
Ručni rad	+	+	+	+
Pjevanje	+	+	+	+
Sviranje	+	+	+	+
Fizički odgoj	+	+	+	+
Psihologija s logikom		+	+	+
Pedagogija		+	+	
Historija pedagogije				+
Predškolski odgoj			+	+

Slika 1. Nastavni plan Škole za odgajateljice (1955/56) ⁸

U predškolskim ustanovama se osim stručnog pedagoško-metodičkog usavršavanja, ostvaruje i ideološko-političko obrazovanje odgajatelja. Zavod za školstvo u Osijeku, godine 1965, izradilo je prijedlog programa individualnog ideološkog osposobljavanja odgajatelja. U njemu su zastupljene teme poput; Društveno-ekonomske promjene u suvremenom svijetu, Marksističko shvaćanje slobode ličnosti, utjecaj automatizacije na društvene odnose, ideja i praksa radničkog samoupravljanja. Odgajatelji dječjih vrtića u gradu Zagrebu, u okviru programa svog ideološko-političkog obrazovanja obuhvaćali su pitanja; provođenje u životu Pisma druga Tita i Izvršnog biroa, nacrt ustava SFRJ i SRH, razvitak društveno-ekonomski odnosa kod nas, položaj predškolskih ustanova u našem samoupravnom društvu, udruženje predškolskih radnih organizacija (Lipovac, 1985).

Rosić (1984) analizira povijesni hod predškolskog odgoja od 1945. do 1981. godine. Napominjući da je periodizacija predškolskog odgoja složen problem zbog različitih povijesnih uvjeta u koja se sustav razvijao. Prema mišljenju autora period u razvoju zakonodavnog okvira predškolskog odgoja može se podijeliti u pet razdoblja.

⁸ Slika preuzeta iz monografije „Profesionalno obrazovanje odgojitelja predškolske djece“ (Mendeš, 2018), str. 103.

Prvi period je od 1945. godine do 1956. godine koji obuhvaća nastojanja da predškolske ustanove nemaju naglašenu socijalnu funkciju koja je ponovno aktualizirana zbog posljedica rata. Drugi period je od 1956. do 1965. godine razdoblje je povezano s reformom-školstva i donošenjem Općeg zakona o školstvu 1958. godine stoga su nastojanja oba zakona razvijala se u smjeru integracije predškolskog odgoja kao dijela odgojno-obrazovnog sustava. Period od 1965. do 1980. godine obilježen je povećanim društvenim interesom za razvoj predškolskog odgoja u ukupnom razvoju odgojno-obrazovnog sustava. Predškolske ustanove u kontekstu zakonodavnih izmjena 1980/1981. godine nisu više „servisi“ ili mjesta socijalne zaštite, već pedagoška odgojno-obrazovna ustanova. Zajednička dužnost svi aktera unutar predškolskih ustanova je omogućiti djeci podjednak ulazak u odgojno-obrazovni sustav u kojem je predškolski odgoj prva stepenica i kamen temeljac daljnjeg odgoja i obrazovanja. Tomaš (1981) iznosi kritički osvrt na reformaciju odgoja i obrazovanja temeljem koje su doneseni „Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju“ i „Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta.“ 1980/1981. godine Polazeći od stava da zakoni donose vanjsku organizaciju odgoja i obrazovanja djece sa teškoćama u razvoju. Što se tiče unutarne integracije zakon ne definira jasne odrednice. Stoga se s razlogom postavlja pitanje u kojim uvjetima će se provoditi odgoj i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju. Činjenica je da zakoni govore o adekvatnim, odgovarajućim uvjetima a da se ne navode ti adekvatni odgovarajući uvjeti. Uvjeti su okolina u kojoj se dijete kreće, tj. prirodna i društvena sredina u kojoj živi. Društvo je vrlo važan faktor za cjelokupni fizički i psihički razvoj djeteta stoga govoriti o preranoj izolaciji djece koja je do sada bila aktualna je nedopustivo. Integracija djece s teškoćama u razvoju izazvala je velike rasprave, razmišljanja, sastanke i seminare što je razumljivo da stručnjaci pokušavaju pronaći rješenje za ostvarivanje načela Zakona – zajednički i jedinstven odgoj i obrazovanje djece. Otpori su većinom bili vidljivi kod nastavnika/odgajatelja koji navode slabe materijalne uvjete, nedovoljnu stručnu osposobljenost, nedovoljan broj stručnjaka unutar ustanova kao jedne od ključnih razloga protiv integracije djece s teškoćama u razvoju. Uglavnom su razlozi i teškoće subjektivne i objektivne prirode. Objektivniji razlozi prije će pronaći svoje rješenje ali subjektivni su oni koji se odnose na „unutrašnju“ reformu točnije, na reformiranje naših pogrešnih stavova. Za opravdanje pogrešnih stavova može se naći niz opravdanja, kao što su; dualizam u pedagoškoj literaturi, tradicionalizam u školstvu, karitativni odnos prema djeci sa teškoćama u razvoju. Pronaći uzroke pogrešnog stava je nužno kako bi se krenulo naprijed u korak promjeni opće klime jedinstvenog i znanstvenog pristupa u prihvaćanju djece s teškoćama u razvoju.

Druga značajna novina zakonodavnih izmjena bila je uvođenje programa minimuma pogađanja predškolskog odgoja godinu dana prije polaska u osnovnu školu. Puževski (1981) iznosi osvrt na zakonodavne izmjene kao i na cjelokupnu odgojno-obrazovnu reformu toga vremena. Ističe da je nužno napustiti tradicionalni pristup unutar kojeg su nastala dva institucionalno zatvorena rješenja. Predškolske ustanove svojim pedagoškim načelima usmjerene su prema razvoju socijalizacije i poticanje igre kako bi se stvorili uvjeti svestran razvoj ličnosti djeteta. Osnovna škola dominantno je usmjerena prema obrazovanju, iako je zadaća škole da nastavi stvarati optimalne uvjete za što potpuniji razvoj ličnosti djeteta. U kontekstu transformacije odgojno-obrazovnog sustava važno je promišljati o kvalitetnom povezivanju predškolskog i osnovnog školskog odgoja i obrazovanja. U traženjima pedagoških rješenja kako bi se prevladao spomenuti rascjepkani pristup odgoju i obrazovanju, nužno je osloniti se na psihologiju. Bliskost predškolskog perioda s vremenom do desete godina djetetova života, ne bi se smjele zanemariti. Upravo njihova bliskost u razvoju trebala bi biti osnova za promišljanje na koji način povezati predškolski i osnovno školski odgoj i obrazovanje. Stoga je važno usmjeriti se prema rješenjima poticanja suradnje i zajedništva između predškolskih i osnovnoškolskih ustanova. Nikako ne bi trebali ići u smjeru mehaničkog spajanja predškolskih institucija i škole. Predškolske ustanove i škole trebaju se razvijati u smjeru otvorenih društvenih institucija, određenog mjesta, zajednice, roditelja i pronalaziti mogućnosti funkcionalne a ne formalne integracije vrtića i škola. Suradnja među vrtićima i školama trebala bi biti obostrana i dvosmjerna, a zajedništvo se nameće kao težnja i ideal.

Kunstek (1991) navodi da su zaključci „Drugog republičkog savjetovanja o dostignućima i perspektivi razvoja predškolskog odgoja u Republici Hrvatskoj“ koji je održan šestog i sedmog lipnja 1989. godine u Zagrebu potaknuli donošenje zakonodavnih izmjena. Zatim je godinu dana kasnije donesen „Ustava Republike Hrvatske“ stvoreni su temelji zakonske promjene predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Neki od zaključaka savjetovanja bili su; kreiranje uvjeta i osnova kojima će se predškolski odgoj zakonodavno i pravno regulirati kao djelatnost odgoja i obrazovanja u jedinstvenom i funkcionalno povezanom odgojno-obrazovnom sustavu. Politika razvoja djelatnosti mora se voditi u Prosvjetnim organima i stručnim institucijama uz suradnju s drugim djelatnostima. Predškolskim ustanovama nužno je osigurati status odgojno-obrazovnih institucija, a odgajateljima i društveno afirmiran status prosvjetnih radnika. Potrebno je bilo promijeniti izraz „društvena briga za djecu“ jer se time poticao prihvaćanje mišljenja da predškolske ustanove imaju socijalnu funkciju, nužno je društvenu brigu za djecu koja se do tada shvaćala kao niz socijalno zaštitničkih mjera

usmjerenih na dijete transformirati u istinsku brigu društva za pomoć u odgoju i obrazovanju djeteta predškolske dobi. Autorica također ističe da je u to vrijeme bilo i dalje aktualno neprimjereno šire javno mišljenje da je „za malo djeteta potrebno malo znanja i stručne društvene brige“ koje je bitno utjecalo na marginalizaciju predškolske djelatnosti. Zakonodavne izmjene nakon devedesetih godina polazila su iz perspektive razumijevanja iskustva razvoja predškolske djelatnosti koja se nedvojbeno kroz povijest razvijala isključivo kao segment društvene brige o djeci predškolskog uzrasta s dominantom socijalno-zaštitom funkcijom te zahtjevima što su ih nametnuli promijenjeni politički, pravni i gospodarski uvjeti zakonodavne izmjene provodile su se temeljem dvije etape; izmjene i dopune „Zakona o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta“ i izrada novog samostalnog zakona „Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju“ (Kunstek, 1991).

Iz perspektive današnjice unatoč dugogodišnjem pripadanju odgojno-obrazovnom sustavu. Ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja često su tumačene kao rješenje za različite izazove s kojima se suočavaju obitelji, kao što je potreba za zapošljavanjem roditelja, što je i jedan od uvjeta prednosti djece prilikom upisa. Iako je potreba za podrškom zaposlenim roditeljima razumljiva, u današnjem suvremenom kontekstu, važno je naglasiti da veliki broj djece iz obitelji s nižim dohotkom i djece iz nezaposlenih obitelji ostaju izvan sustava predškolskog odgoja i obrazovanja jer njihovi roditelji nisu u mogućnosti financirati njihov boravak u dječjem vrtiću. Unatoč tome što je odgojni aspekt u predškolskim ustanovama bio prisutan već od ranog razdoblja razvoja mreža prvih zabavišta, država se još uvijek nije odlučila za univerzalni pristup pružanja usluga predškolskog odgoja, osim u dijelu programa predškole. Što ukazuje na potrebu za daljnjim razmatranjem i poboljšavanjem sustava kako bi se osigurala pristupačnost i jednake mogućnosti za svu djecu, bez obzira na obiteljski status ili financijske mogućnosti. Lončar (2010) zastupa stav o prošlosti kao čimbeniku temeljem kojeg možemo steći specifična znanja za kvalitetnu kritičku prosudbu i shvaćanje onoga što se događa u sadašnjosti. Definicija u kontekstu današnjeg razvoja predškolskog odgoja navodi na povezivanje dvaju čimbenika prošlosti i sadašnjosti. Točnije rečeno uzimajući u obzir veliki broj autora (Miljak, 1999; Došen-Dobud, 2019, Mendeš, 2020) koji tvrde da socijalno-zaštitnička funkcija predškolskih ustanova ima između ostalog uzrok u preslikanom modelu funkcioniranja prvih socijalnih ustanova. U suvremenom kontekstu uzrok naglašenosti socijalne funkcije predškolskih ustanova može se povezati sa neusklađenim, nepristupačnim podsustavnom predškolskog odgoja uzimajući u obzir da značajnih kvalitetnih promjena u okviru normativnih dokumenata

koje bi povećale razinu dostupnosti nije bilo. Unaprjeđenje kvalitete sustava vidljivo je u donošenju podzakonskog akta „Državni pedagoški standard“ 2008. godine i podizanju razine obrazovanja odgajatelja.

10. PREGLED PRAVNE REGULATIVE INSTITUCIJSKOG PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

10.1. Naredba ob ustrojstvu zabavišta (1878.)

„Naredbu ob ustrojstvu zabavišta“ donijela je zemaljska vlada Kraljevine Hrvatske i Slavonije 1878. godine. Sukladno Naredbi,⁹ zabavište se smatralo mjestom odgoja zdrave djece od treće godine do polaska u osnovnu školu. Broj djece u skupini mogao je biti 40. Zadaća zabavišta bila je dopuniti obiteljski odgoj i pripremiti dijete za školu u skladu s njegovim razvojnim mogućnostima. Odgojna sredstva koja su bila zastupljena u dokumentu proizlaze iz tadašnje aktualne Frobelove koncepcije. „Odgojna sredstva zabavišta jesu: zabave, kojim se kod djece potiče tvorivost i vještina oponašanja, igre tjelesne s pjevanjem i bez njega; zrenje predmeta i slika te razgovoranje o njima, pripoviesti i pjesmice, napokon lakhe radnje vrta.“¹⁰ Vlasništvo zabavišta moglo je biti privatno ili javno. Također, moglo je djelovati samostalno ili spojeno s pučkom školom. Zabavištima koja su bila otvorena u sklopu pučkih škola upravljao je ravnatelj škola. Samostalnim zabavištem upravljao je predstojnik koji je imao obrazovanje učitelja ili je završio tromjesečni tečaj u zabavištu koje se smatralo primjerom dobre prakse. Vlasnik je imao obavezu brinuti se za vanjsko uređenje zabavišta, a predstojnik za unutrašnje pedagoško uređenje. Organizacija boravka djece u skupni bila je dva do tri sata prije te dva sata poslije podne tijekom radnog tjedna, ne uključujući praznike. Također, moguće je bilo organizirati i cjelodnevni boravak djece. Osoblje zabavišta činile su učiteljice i čuvarice. Učiteljica je mogla biti ženska neporočna osoba koja je završila adekvatnu školu, a čuvarica je mogla biti bilo koja ženska osoba neovisno o završenom obrazovanju. Dokument na samom kraju sadržava paragraf „Dodatak o čuvalištih,“¹¹ koji je uređenje čuvališta, pristup odgojnim sredstvima, dob djece, ustrojstvo rada i nadzor nad čuvalištima jednako propisano kao i za

⁹ Kr.hrv.-slav.-dalm. Zemaljske vlade, Odjel za bogoštovje i nastavu (1878). Naredba kr.hrv.slav. dalm. Zemaljske vlade, odjel za bogoštovje i nastavu od 19. prosinca 1878, br. 3493 ob ustrojstvu zabavišta, u: Naredbe izdane na osnovu Školskog zakona od 14. listopada 1874 do konca g. 1882. Reprint izdanje ovog dokumenta objavljeno je u monografiji Mendeš, B., (2020). *Prema suvremenom dječjem vrtiću: Pedagoška kretanja i promjene u sustavu ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naknada d.o.o. (str. 194-196)

¹⁰ Prema istom izvoru, čl. 3. st. 194.

¹¹ Prema istom izvoru, čl. 17., st. 195.

zabavište. Temeljna je razlika u tome što su zabavišta imala odgojni karakter, dok su čuvališta više bila usmjerena na socijalno-zaštitnički karakter.

10.2. Zakon kojim se ustanovljavaju načela pučke nastave za pučke škole od 18. svibnja 1869. i Zakon od 2. svibnja 1883. (1889.)

Temeljem „Zakona kojim se ustanovljavaju načela pučke nastave za pučke škole“ od 18. svibnja 1869. i Zakona od 2. svibnja 1883. (1889.) donesen je Naputak¹² koji se odnosi na uspostavu nadzora nad dječjim vrtovima. Kotarski školski nadzornici trebali su posjećivati privatne i javne dječje vrtove. Njihova je dužnost bila, uvidom u način rada i sredstva koja koriste, pružati stručne savjete i pomagati majkama u odgoju. Zabava djece trebala bi imati elemente poticanja na razvoj i ne smije se shvaćati neozbiljno, ali ni kao priprema za školu gdje će se provoditi učenje, pisanje i slične radnje. Radno vrijeme dječjih vrtića potrebno je organizirati u skladu s mjesnim i pedagoškim prilikama. Zadaća je nadzornika paziti da se rad u dječjim vrtićima provodi na temelju opće pedagogije o tome kako postupati s djecom do šeste godine života.

Zadaća je dječjih vrtova;

- dopustiti djeci slobodno druženje sa svojim vršnjacima,
- da obaveze djece podrazumijevaju slušanje priča i razgovora svoje učiteljice,
- učenje brojanja, pjevanja, fizike kulture,
- usvajanje higijenskih navika.

10.3. Zakon o narodnim školama (1929.)

„Zakon o narodnim školama“ donijelo je Ministarstvo prosvete Kraljevine Jugoslavije 1929. godine. Zakon je istaknuo obavezu otvaranja zabavišta u gradovima i industrijskim centrima. Definirano je da se obdaništa otvaraju u sklopu narodnih škola koje služe za opće narodno prosvjeđivanje. Zabavišta su mogla biti i samostalna, a njihovo otvaranje realiziralo se temeljem zahtjeva roditelja ili općine, ako se za upis prijavi barem 50 djece. Korisnici su ustanova djeca u dobi od četiri godine života do polaska u osnovnu školu. Upis nije bio

¹² Naputak za kotarske školske nadzornike s obzirom na vrtove za djecu i na srodne im zavode (1883), prema Mendeš 2020., str. 196-197.

obavezan, a djeci s teškoćama u razvoju nije pružena mogućnost pohađanja ustanova. Rad s djecom mogla je provoditi zabaviteljica s položenim stručnim ispitom kojeg mogu polagati nakon dvogodišnjeg rada u zabavištu. Zabaviteljice mogu biti i učiteljice bez potpune učiteljske kvalifikacije, ako ima kvalifikaciju za zabaviteljicu.¹³

10.4. Opšti pravilnik o osnivanju, održavanju, uređenju i radu obdaništa i sličnih ustanova za zaštitu i vaspitanje dece (1935.)

Prema Pravilniku¹⁴, svrha je ustanova zamijeniti roditeljsku njegu i ljubav. Vrste ustanova su obdaništa, skloništa i školske kuhinje. U obdaništu se čuvaju, njeguju i odgajaju, mala djeca i školska djeca, čiji su roditelji preko dana na poslu. Odgojni rad provodi učitelji/zabaviteljica. Smatra se da je ona duhovni vođa i odgovorna za uspjeh svakog djeteta. Pravilnikom je regulirano i uređenje zabavišta koje je moglo biti samostalno ili spojeno sa narodnom školom. Zgrada zabavišta trebala je biti na prikladnom mjestu i odgovarati svim školsko higijenskim propisima. Prostorije su trebale biti suhe, svijetle, prostrane i prizemne. Također, potrebno je da zgrada zabavišta ima dvorište za igru i kretanje djece. Namještaj zabavišta treba biti odgovarati uzrastu djece i raspoređen tako da ne daje sliku škole nego života u obitelji. Vaspitana sredstva za rad s djecom bila su; slike, igračke, stvari za zanimanje po Frobelu i Montessori pedagogiji.

10.5. Uputstvo za organizaciju i rad u zabavištima (1945.)

Uputstvo za organizaciju i rad u zabavištima (dječjim vrtićima) donijelo je Ministarstvo prosvjete Vlade FNR Jugoslavije u srpnju 1945. godine. Obavezalo je pojedine republike da u skladu s odredbama Uputstva organiziraju rad u takovim ustanovama na svome teritoriju. Dokument je izrađen u formi pravilnika i podijeljen je u dva dijela. U prvom dijelu razmatra se organizacija zabavišta, pri čemu se definiraju opće odredbe, vrste zabavišta, trajanje odgoja, otvaranje, održavanje, rukovođenje i nadzor nad zabavištem, osoblje i njihove dužnosti. Drugi dio dokumenta posvećen je definiranju odgojnog rada sastoji se od općih napomena i podjele odgoja na odgojna područja – tjelesni odgoj, igra, crtanje, modeliranje i rad s drugim materijalom, upoznavanje prirode, glazbeni odgoj, razvitak govora, razvitak temeljnih matematičkim pojmova sukladno navedenim područjima drugi dio dokumenta može se smatrati

¹³ Ministarstvo prosvjete Kraljevine Jugoslavije: Zakon o narodnim školama, prema Mendeš 2020 str. 197-198.

¹⁴ Ministarstvo prosvjete Kraljevine Jugoslavije: Opšti pravilnik o osnivanju, održavanju, uređenju i radu obdaništa i sličnih ustanova za zaštitu i vaspitanje dece, prema Mendeš 2020. str 217-218.

kratkim programskim usmjerenje. Rad detaljnije prikazati prvi dio dokumenta koji se odnosi na uspostavu pravne regulative (NN7/1945).

Upustvo zabavišta (dječje vrtiće) definirao kao ustanove za predškolski odgoj djece. Svrha zabavišta definirana je čl. 1 „unaprjeđenje tjelesnog i duševnog razvoja djeteta predškolske dobi“(NN7/1945. str.5). Sukladno postavljenom cilju od čl. 2. do čl. 5. detaljno su opisane zadaće dječjih zabavišta odnose se na; unaprjeđenje tjelesnog i duševnog razvoja djeteta predškolske dobi, odgajanje u duhu životne dječje radosti i ljubavi prema domovini i njezinim herojima, stvaranje temelja za kasnije obrazovanje djeteta, pružanje roditeljima primjer pravilnog odgajanja, njegovanja i podizanja djece. Zabavišta su namijenjena djeci u dobi od 4 do 7 godine života. U posebnim uvjetima kada je dijete tjelesno i duševno zdravo i uz potvrdu liječnika pravo na upis može ostvariti dijete u dobi od tri godine života. Upis djece u zabavište nije obavezan, odgajanje se provodi na materinskom jeziku. Zabavišta su besplatna (NN/7/1945). U poglavlju pod nazivom „Djeca“ od članka 55. do 61. definirano je za koju djecu je namijenjeno zabavište. Sukladno Zakonu u zabavište se mogu upisati samo zdrava muška i ženska djeca svih slojeva. Djeca s teškoćama u razvoju pohađaju specijalne ustanove. Ukoliko je prijavljen veći broj djece nego što postojeće zabavište može primiti, pravo prednosti imaju ona djeca kojima je to najpotrebnije. Dokumentom nije jasno definirano koji su to uvjeti koje je potrebno ostvariti kao svojevrsnu prednost pri upisu (NN 7/1945).

Zabavišta mogu biti; samostalna, spojena sa osnovnim školama, pri obdaništima, dječjim domovima i drugim ustanovama za socijalnu, zdravstvenu, pedagošku zaštitu djece, povremena ili sezonska. Povremena ili sezonska zabavišta otvaraju se u mjestima gdje roditelji obavljaju sezonske poslove (NN7/1945., čl. 1-11., str. 5). Predškolski odgoj u zabavištu traje tri godine. odgoj djece obavlja se u odgojnim skupinama. Najmlađa odgojna grupa obuhvaća djecu od 3-4 do 4-5 godina života, druge godine djeca prelaze u srednju skupinu od 4-5 do 5-6 godina života posljednja godina boravka djece u zabavištima obuhvaća populaciju djece u dobi od 5-6 do 6-7 godina. Podjela djece u odgojne skupine provodi se temeljem praćenja njihova individualnog razvoja ako zabavišna učiteljica procjeni da dijete zbog svojih godina pripada starijoj skupini ali njegov razvoj još uvijek nije dostigao razinu da bi mogao adekvatno pratiti rad skupine, dijete će ostati u srednjoj skupini. Trajanje odgojnog rada ne smije biti duže od 30 sati u danu. Također, polazeći od razumijevanja konteksta boravka djece u skupini dokument ističe da dijete u ustanovi može boraviti samo par sati jer je unatoč igri i zabavi koju ustanove nude ono ipak podvrgnuto izvjesnom režimu dana. Raspored dana dječjih zabavišta određuje Ministarstvo prosvjete na sljedeći način. Dnevne obroke; doručak, ručak, užina i večera djeci

se trebaju davati svako tri do četiri sata. Razmak između obroka treba biti najmanje pola sata. Boravak na zraku i obavezna zaposlenja djece trebaju trajati tri do četiri sata a dnevno spavanje dva sata za najmlađu djecu i po jedan sat za srednju i stariju grupu. Najveći broj sati koje dijete može provesti u ustanovi je tri sata dnevno za djecu koja dolaze prije podne ili samo popodne, a najveći broj sati za djecu koja dolaze i prije podne i poslije podne je pet sati (NN7/1945., čl. 14-15., str. 6). Otvaranje zabavišta obavezno je za gradove i industrijska mjesta gdje ima najmanje 25 djece prijavljene za upis. Prostor zabavišta (unutarnji i vanjski) određen je prema sljedećim kriterijima. Zgrada zabavišta treba biti velika, imati igralište i vrt. Dvorište i vrt služe djeci da se mogu slobodno kretati i brinuti se o biljkama. Unutarnje prostorije zabavišta trebaju biti svijetle, prostrane i prizemne. Cjelokupni namještaj (stolovi, stolice, ormari i ormarići) trebaju odgovarati uzrastu djece. Unutrašnje uređenje prostora mora ostavljati dojam obiteljske kuće, a ne školske ustanove. Zidovi u dječjim prostorijama trebaju biti obojani masnom crnom bojom ili postaviti ploče kako bi djeca mogla nesmetano crtati. Dječja garderoba treba biti odvojena za mušku i žensku djecu (NN7/1945., čl. 18-26., str. 7). U dječjim zabavištima rade zabaviteljice koje mogu biti osoba koja je završila nižu srednju školu i dječju zabavnu školu. Učitelji osnovnih škola koje imaju i završen tečaj za rad s djecom predškolskog doba. Broj djece u skupni ne smije biti veći od 25. Ako je broj veći potrebno je zaposliti zabaviteljsku pomoćnicu to je osoba koju postavlja Ministarstvo prosvjete iz redova omladinki ili mladih žena s najmanje završenom osnovnom školom i završenim tečajem za rad sa djecom predškolske dobi. Zabaviteljska pomoćnicima ne može samostalno nositi odgojno-obrazovni proces. Općenito, federalna ministarstva prosvjete, prema uputama saveznog Ministarstva prosvjete donose planove i programe škola za zabaviteljice i za tečajeve. Ostali djelatni zabavišta su; liječnici i uprava. Zabavištem koji se nalazi pri osnovnoj školi upravlja upravitelj škole. Samostalnim zabavištem upravlja upravitelj ili upraviteljica koju je postavilo federativno Ministarstvo prosvjete. Uvjeti za rukovođenje ustanovom su; uspješno radno iskustvo pri ustanovi za socijalni, odgojni ili zdravstveni rad i završen tečaj za rad s djecom predškolske dobi. Dužnost upravitelja je brinuti o materijalnim uvjetima. Upravitelj/ica zabavišta zajedno sa zabaviteljicama odgovoran je za život djece dok su u ustanovi. Oni trebaju biti živi primjer pravilnog odgajanja djece i pomoći roditeljima pružajući im odgojne savjete. Svako rугanje ili kažnjavanje djeteta unutar ustanova strogo je zabranjeno. Općenito zabavište treba biti otvoreno prema drugim ustanovama točnije ostvarivati suradnju sa mjesnim zajednicama i drugim ustanovama koje se bave socijalnim, zdravstvenim, i odgojnom zaštitom djece (NN 7/1945., čl. 37-45., str 6).

10.6. Upustvo za organizaciju, socijalno-zdravstvenim i odgojnim rad u obdaništima za djecu predškolskog uzrasta u gradovima i industrijskim naseljima (1945.)

Upustvo za organizaciju, socijalno-zdravstvenim i odgojnim rad u obdaništima za djecu predškolskog uzrasta u gradovima i industrijskim naseljima doneseno je u listopadu 1945. godine, zajednički su ga izradili Ministarstvo socijalne politike, Ministarstvo Narodno Zdravlja te Ministarstvo prosvjete Demokratske Federativne Jugoslavije. Imao je savezni karakter, a njegova svrha je bila podrobnije urediti dječja obdaništa u gradovima i industrijskim mjestima. Financiranje ustanova bilo je isključivo moguće od strane državne vlasti jer privatno vlasništvo nije bilo dozvoljeno. Dokument se sastoji od sljedećih odredbi; opća pravila, osnivanje i uzdržavanje dječjeg obdaništa, uređenje dječjeg obdaništa, struktura obdaništa, primitak djece u obdanište, opskrba djece u obdaništu, temelji odgojnog rada u obdaništu, uprava i osoblje obdaništa (NN 60/1945).

Na početku dokumenta definiran je karakter obdaništa. Obdaništa su definirana kao socijalne ustanove narodne vlasti za dnevno zbrinjavanje, njegovanje i društveni odgoj djece u dobi od treće do sedme godine života. Svrha obdaništa je omogućiti majkama aktivno sudjelovanje u privrednom, kulturnom, državnom, društveno-političkom životu naroda. Sukladno tako definiranom cilju radno vrijeme bilo je usklađeno sa radnim vremenom roditelja (NN 60/1945). Člankom 2. definirane su zadaće zabavišta. „Potrebno je bilo svim raspoloživim sredstvima omogućiti djeci pravilan tjelesni razvitak. Organizirati okolinu, uređenje i režim u obdaništima tako da se kreiraju uvjeti za očuvanje higijene i zdravlja djeteta. Druga zadaća obdaništa bila je osigurati pravilan društveni odgoj i svestran razvoj ličnosti u duhu tekovina narodno-oslobodilačke borbe“ (NN 60/1945., str. 4). Kako bi postavljene zadaće zabavišta mogle biti realizirane bilo je potrebno kod djece sukladno njihovim razvojnim mogućnostima njegovati ljubav prema domovini, narodnim herojima i junačkoj Jugoslavenskoj armiji (NN 60/1945., str. 5). Pravilan kognitivni i umjetnički odgoj djeteta postiže se zanimljivim igrama i zanimanjima, umjetničkom riječju, muzikom, pjevanjem, šetnjama u prirodi, upoznavanjem okoline. Kod djece potrebno je njegovati organiziranost – učiti ih zajedničkom funkcioniranju u kolektivu potičući dječju zajedničku igru. Obdanište svojim radom treba biti pravilan primjer roditeljima za odgoj odnosno njegovanje i podizanje djece (NN 60/1945., str. 6). Dječja obdaništa osnivaju i uzdržavaju narodni odbori, ustanove i industrijska poduzeća, sindikalne organizacije. U svakom obdaništu za djecu predškolske dobi zemaljsko Ministarstvo prosvjete preko prosvjetnih organa otvara dječje vrtiće (zabavišta). Rad u dječjim vrtićima izvodi se prema

planu i programu koji na osnovu općih upustava Ministarstva prosvjete vlade propisuju nadležna zemaljska Ministarstva prosvjete (NN 60/1945). Osoblje obdaništa čine upravnik, ljekar, obdanišna sestra, vaspitač, ekonom, magaziner, kuhar i pomoćno osoblje. Vaspitači su osobe zadužene za odgojno-obrazovni rad, koje mogu biti stručne zabavilje ili učiteljice osnovnih škola sa završenih tečajem za vaspitača. Pomoćni vaspitač morao je završiti tečaj. Zadatak vaspitača bio je brinuti o potrebama i interesima djece i organizirati svoj rad sukladno programskim usmjerenjima koje je izdalo nadležno Ministarstvo. Upravitelj zabavišta mogla je biti osoba sa završenom školom za učitelje, položenim tečajem za odgojitelje te je trebala imati najmanje dvije godine praktičnog iskustva u radu s djecom (NN 60/1945).

10.7. Pravilnik o organizaciji i radu dječjih vrtića (1949.)

Pravilnik o organizaciji i radu dječjih vrtića donijelo je Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske, a primjenjivao se od 20. kolovoza 1949. godine. Dokument se temeljio na Uredbi o osnivanju dječjih vrtića i jaslica 1948. godine koja je imala savezni karakter. Novim dokument izraz dječji vrtić postao je ozakonjen prvi puta na hrvatskim prostorima. Pravilnik se sastoji od ukupno 45 članaka nastavku se navode neki od njih.

Temeljem pravilnika dječji vrtići se osnivaju i organiziraju kao ustanove za društveni odgoj djece od treće godine do polaska u osnovnu školu. Njihova svrha je omogućiti što većem broju žena da sudjeluju u socijalističkoj izgradnji zemlje. Da bi se ostvarila svrha potrebno je realizirati zadaće dječjeg vrtića. Zadaće dječjeg vrtića su briga o zdravlju djece, osiguravanje pravilnog fizičkog razvoja i „čeličenje“ dječjeg organizma, usvajanje higijenskih navika, podučavanje pravilnog korištenja zraka, vode i sunca. Izvođenje fizičkih vježbi i provođenje mjera za sprečavanje bolesti. Razvijanje umnih i sposobnosti, govora, karaktera, ostvarivanje umjetničkog odgoja, upoznavanje djece s okolinom putem neposrednog dodira sa prirodom i ljudima u raznovrsnim igrama i poslovima (crtanje, čitanje, slušanje glazbe, pjevanje) kao i putem izleta i šetnji. Navikavanje djece da se brinu o svojim sitnim osobnim potrebama, učenju kako pravilno koristiti stvari. Podučiti djecu redu i da se lijepo ponašaju prema starijim osobama, općenito razvijati kod djece poštovanje prema starijima i ljubav prema roditeljima. Odgajanje djece treba imati i element negovanja ljubavi prema domovini, našem narodu i njihovim vođama. Koristeći bogatstvo zavičajne prirode, narodnog stvaralaštva, svijetlih događaja iz života naše zemlje kao i živih i svijetlih primjera iz NOB-e i izgradnje socijalizma pristupačne shvaćanju predškolskog djeteta. Odgojnim radom priprema se dijete za kasnije uspješno školovanje. Dječji vrtić treba služiti kao primjer pravilnog odgoja djece predškolske

dobi i pružiti pomoć roditeljima u odgoju i obitelji. Odgojni rad provodi se na materinskom jeziku (NN 8/1949., čl. 1-5., str. 201). Odobrenje za osnivanje vrtića izdaje Savjet za prosvjetu i kulturu i liječnik koji, u odnosu na značajke prostora, određuje koliko djece može biti upisano. Boravak djece ovisi o radnom vremenu roditelja, pa djeca u ustanovi mogu biti od devet do dvanaest sati. Ako roditelji rade noćne smjene, ustanova je dužna organizirati noćni rad. Zdravstveni voditelj posebno vodi brigu o djecu koja su procijenjena kao neuhranjena te organizira jelovnik s povećanom prehranom za njih (NN 8/1949, čl. 6-11., str. 201). Za prijem djece u dječje vrtiće potrebno je ispuniti sljedeće uvjete; dostaviti molbu za upis djeteta, uvjerenje o godinama djeteta, potvrdu o cijepljenju protiv velikih boginja i TBC-a, liječniku potvrdu o stanju dječja zdravlja jer se djeca s teškoćama u razvoju ne upisuju, potrebno je dostaviti i potvrdu o mjesečnim primanjima obitelji. Dječjim vrtićima upravlja ravnatelj koji za svoj rad odgovara povjerenstvu za prosvjetu i kulturu. Ravnatelj može biti osoba koja ima učiteljsku školu sa dodatnim školovanjem u području predškolskog odgoja ili ima nižu srednju školu/tečaj ili školu za odgajatelj. Potrebno je da ima i najmanje dvije godine praktičnog iskustva u dječjem vrtiću. Zadaće ravnatelja su; upravljanje cjelokupnim dječjim vrtićem, kreiranje uvjeta za uspješan rad odgojitelja i pravilan razvoj djece, organizira rad odgajatelj i osobnim dolaskom u skupinu provjerava njihov rad. Organizira ideološko-političko i stručno usavršavanje odgajatelja. U cilju što boljeg uspjeha u radu upravitelj saziva pedagoška savjetovanja odgojno osoblja, organizira razmjenu iskustava i brine o provođenju suradnje s roditeljima (NN 8/1949, čl. 20-21., str. 202). Dokument vrlo kratko određuje razinu obrazovanja odgojitelja. Odgajatelj je osoba koja ima stručnu spremu za predškolski odgoj. Zadaci odgajatelja su; preuzeti odgovornost za svako dijete unutar skupine brinuti o njegovom zdravlju i pravilnom razvoju. Evidentirati razvoj djeteta u dnevniku rada i bilješkama o individualnom promatranju djeteta. organizirati odgojni rad temeljem programsko-metodičkog uputstva. Suradivati s roditeljima i sudjelovati u pedagoškim savjetovanjima u dječjim vrtićima. Odgajatelj je dužan sustavno povećavati razinu svoje stručne spreme (NN 8/1949, čl. 23-24., str. 202). Pravilnikom se ističe da je najvažnija uloga dječjih vrtića zaštita zdravlja djeteta te da da tom području trebaju biti aktivni svi zaposlenici. Jedan je od najvažnijih zaposlenika liječnik koji je trebao imati i specijalnu obuku iz područja pedijatrije. (NN 8/1949, čl. 27., str. 202).

10.8. Zakon o dječjim vrtićima (1956.)

„Zakon o dječjim vrtićima“ donio je Sabor NR Hrvatske na temelju čl. 73. Ustavnog zakona Narodne Republike Hrvatske na osnovama društvenog i političkog uređenja i republičkih organa vlasti. Zakon o dječjim vrtićima primjenjuje se od 4. svibnja 1956. godine. U to vrijeme dječji vrtići postaju sve više potrebi stoga dobivaju sve veće društveno-ekonomsko značenje (otvaraju se radi socijalne zaštite i zaštite djece dok su roditelji na poslu). Zakon o dječjim vrtićima iz 1956. godine bio je snažan poticaj za razvoj mreže predškolskih ustanova, rješavanju njihova statusa, traženju adekvatnih putova njihova financiranja u skladu sa razvojem društva i njegovog novog Ustava koji se razvijao u pravcu centralizacije i samoupravljanja. U literaturi mogu se pronaći izvori koji uz službeni naziv dokumenta nazivaju ga i „Prvim zakonom o dječjim vrtićima.“ (Rosić, 1984). Leko (1958) navodi sljedeći zaključak o Zakonu - „njegovo donošenje predstavio je veliki korak naprijed u pravnom reguliranju dječjih vrtića, pomogao je da se na dječje vrtiće počne gledati kao na ustanove, koje imaju širi društveni i pedagoški značaj“ (Leko, 1958: 259).

Dječji vrtići (obdaništa, zabavišta, male škole) smatraju se samostalnim ustanovama zasnovanim na načelima društvenog upravljanja, čija je svrha pružiti djeci društvenu brigu o odgoju djece prije polaska u osnovnu školu. Dječji vrtići se smatraju dijelom općeg sistema društvenih ustanova za odgoj i obrazovanje mlade generacije. Namijenjen je djeci u dobi od treće do sedme godine (NN4/1956., čl. 1., str. 101). Zadaci dječjeg vrtića su; da svoj rad usklade sa razvojnim potrebama djeteta predškolske dobi pružaju osnovne temelje za daljnji odgoj i obrazovanje mlade generacije. Potrebno je uvažiti dječju potrebu za zabavom i igrom kreirajući vedru atmosferu unutar koje djeca provode svoje djetinjstvo. Suradnja s roditeljima treba biti organizirana tako da roditelji dobivaju informacije o primjeni suvremenih načela odgoja posebno iz domene zdravstvene zaštite djece. Prednost pri pružanju pomoći u odgoju djece imaju djeca zaposlenih roditelja. Njihovoj djeci nužno je pružiti zbrinjavanje i odgoj unutar ustanova dok su roditelji na poslu. Takvim pristupom žena-majka može aktivno sudjelovati u izgradnji društveno i privrednog života. Kada okolnosti zahtijevaju (npr. u selima za vrijeme većih poljskih radova i turističkih mjesta za vrijeme sezone) moguće je otvoriti i sezonske dječje vrtiće. Vrtiće osnivaju narodni odbori, općina te društvene i privredne organizacije. Odgojni rad u vrtiću obavlja stručno osposobljena osoba odnosno odgajatelj. Stručnu spremu za odgojni rad s predškolskom djecom ima ona osoba, koja ima završenu školu za odgojitelje ili učiteljsku školu ili završenu drugu srednju školu sa specijalizacijom za rad s predškolskom djecom.

Izuzetno mogu dužnost odgajatelja obavljati i one osobe koje nema propisanu spremu, ako se obzirom na stupanj njihovoga obrazovanja, dosadašnjeg rada i druge okolnosti može očekivati da će uspješno udovoljavati dužnosti odgajatelja, a nema raspoloživog stručno osposobljenog kadra. Detaljni zadaci odgajateljskog posla zakonom nisu propisani. (NN4/1956., čl. 24., str. 103). Ravnatelj vrtića je predstavnik vrtića i neposredno organizira i upravlja organizacijom rada ustanove. Provodi nadzor nad pedagoškim radom odgajatelja. Provodi odluke odbora vrtića, odgojiteljsko vijeća i vodi administrativno-financijsko poslovanje vrtića (NN4/1956., čl. 23., str. 103).

10.9. Zakon o dječjim vrtićima (1965.)

„Zakon o dječjim vrtićima“ donio je Sabor SR Hrvatske. Zakon je izglasan na sjednici Republičkog vijeća 24. studenog 1965. godine a primjenjuje se od 20. prosinca 1965. godine. Sastoji se od općih odredbi, osnivanja, sredstava za rad, organizacije rad, upravljanje. Zakon je detaljniji u odnosu na prethodni iz 1956. godine. Predstavljao značajnu novinu u tretiranju institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj jer je njegova podloga proizašla iz redefiniranih vrijednosti strateških dokumenata koji su bili aktualni u tom razdoblju, točnije donesen je nakon provedene odgojno-obrazovne reforme temeljem koje se na predškolski odgoj počinje gledati kao dio odgojno-obrazovnog sustava. Zakon često se u literaturi naziva i „Drugi zakon o predškolskom odgoju.“ Njegova temeljna razlika u odnosu na prvi dokument povezana je sa „strožim“ odredbama u okviru profesionalnog obrazovanja odgajatelja. Godine 1966. održana je osnivačka skupština Zajednica predškolskih ustanova SR Hrvatske na kojoj je podržana borba za pravilan tretman predškolskog odgoja i uloge predškolskih ustanova. Istaknuta je potreba obrazovanja stručnog kadra s višom spremom te usavršavanje postojećeg kadra na Pedagoškim akademijama (Rosić, 1984).

Dječji vrtići su ustanove u kojima se ostvaruje odgoj i obrazovanje djece predškolske dobi od treće godine života do polaska u osnovnu školu. Djelatnost dječjih vrtića na odgoju i obrazovanju je djelatnost od posebnog društvenog interesa. Kao sastavni dio jedinstvenog odgojno-obrazovnog sistema dječji vrtići pridonose ostvarivanju općih ciljeva odgoja i obrazovanja. Zadaci dječjeg vrtića su; poticati očuvanje zdravlja i tjelesni razvitak djeteta. Utjecati na razvoj intelektualnih i drugih sposobnosti djece. Pružati djeci osnovana znanja o prirodi, životu i radu ljudi i obogatiti njihovo iskustvo da razvijaju dječje stvaralaštvo i smisao za estetsko doživljavanje i izdržavanje. Stvaranje kod djece osnovne navike kulturnog i socijalnog ponašanja. Pripremiti dijete za školu. Suradivati s lokalnom zajednicom, društvenim

i drugim organizacija (NN 54/1965., čl.1-4., str. 582). Dječji vrtići rade na osnovi jedinstvenih pedagoških načela i potreba sredine u kojoj djeluje. U dječje vrtiće primaju se tjelesno i duševno zdrava djeca. Djeca s teškoćama u razvoju pohađaju specijalne ustanove. Odgojno-obrazovni rad provodi se u grupama tzv. čistim odjeljenjima (NN 54/1965., čl.11-14., str. 582). Odgojno-obrazovni rad u dječjim vrtićima obavljaju odgajatelji. Odgajatelji mogu biti osobe koje su završile školu za odgajatelje i koje svojim radom i životom društvenim i moralnim osobinama pružaju jamstvo da će ostvariti svrhu odgoja i obrazovanja. U svrhu uspješnog ostvarivanja svojih zadataka dječji vrtići imaju i njegovateljice, a mogu imati i socijalnog radnika i druge stručnjake. Odgajatelje i drugu osoblje imenuje upravni odbor dječjeg vrtića na temelju natječaja i prijedloga odgajateljskog vijeća (NN 54/1965., čl.15-16., str. 583). Ravnatelj može biti osoba koja ima odgajateljsko obrazovanje, položen stručni ispit i ističe se svojim pedagoškim radom i organizacijskim sposobnostima (NN 54/1965., čl. 24., str. 584).

10.10. Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta (1974.)

Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta 1974. godine donio je Sabor Republike Hrvatske. Iste godine donesen je ustav SR Hrvatske kojim je uvedena sintagma „društvena briga o djeci“ kao jedna od osnova razvoja novih odnosa u obitelji, temeljni dio uvjeta cjelokupne reprodukcije društva i daljnjeg razvoja socijalističkih društvenih odnosa (Šnajder, (ur.), 1979:9 prema Mendeš, 2020:315). Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta sastoji se od sljedećih odredbi; Opće odredbe, Društvena briga o djeci predškolskog uzrasta, Zajednice društvene brige o djeci, Dječji tjedan, Odnosi društveno-političkih zajednica prema zajednica društvene brige o djeci, Samoupravna kontrola radnika i radnih članova zajednice (NN51/1974).

Društvena briga o djeci podrazumijevala je organizaciju, financiranje i provođenje različitih oblika društveno organizirane njege, odgoja i obrazovanja djece predškolskog uzrasta koja uključuje i oblike socijalne i zdravstvene zaštite te pravilan razvoj djeteta u prenatalnom, dojenačkom i predškolskom razdoblju života. Društvena briga o djeci sukladno Zakonu od posebnog je društvenog interesa i sastavni je dio sveukupne obaveze društva prema djeci, koja se provodi na temelju Zakona koja se uređuju obaveze prema zdravlju, odgoju, obrazovanju, fizičkom odgoju i socijalnoj zaštiti određenih kategorija djece (NN 51/1974., čl. 1. str 203). Opseg društvene brige o djeci predškolskog uzrasta precizno je definiran člankom 9. „Društvenu brigu o djeci čine organizirani oblici njege, odgoja i obrazovanja djece

predškolskog uzrasta koji se ostvaruje u dječjim jaslicama, vrtićima, ustanovama za dnevni boravak predškolske djece ometane u psihofizičkom razvoju te putem organiziranih oblika odgoja, obrazovanja, rekreacije i zaštite djece izvan organizacije udruženog rada za predškolsku djecu, u mjesnim zajednicama ili općinama, a izuzetno i u porodicama koje u skladu s uvjetima utvrđenim posebnim Zakonom i općim aktima zajednice, u ugovornom odnosu sa zajednicom društvene brige o djeci, obavljaju u svom stambenom prostoru određene oblike društvene brige o djeci predškolskog uzrasta“ (NN 51/1974., čl. 9. str 204).

Zakon je obuhvatio različite aspekte života djeteta predškolske dobi, njegovo je temeljno obilježje složenost i svestranost programa i prava djece. Zakon je pružio priliku različitim subjektima da na programskoj orijentaciji stvaraju aktivnosti koje će poticati uvjete za normalan razvoj i socijalnu sigurnost najmlađe generacije. Značajna novina ovoga zakona bila je uvođenje različitih provedbenih oblika predškolskog odgoja. Provedbeni oblici raspoređeni su u tri skupine; primarni programi, kraći odgojno-rekreativni programi i posebni zdravstveni programi (Mendeš, 2020). Primarni programi realizirani su radom u dječjim jaslicama, dječjim vrtićima te društvenom brigom o djeci radom dadilje u drugoj obitelji za ove programe bili su izrađeni popratni stručni dokumenti (Šnajder, (ur.), 1979. prema Mendeš, 2020). Dječji vrtići realizirali su primarne oblike njege, odgoja i zaštite djece od treće godine života do polaska u osnovnu školu u devetosatnom boravku. Bili su organizirani kao dio većih radnih organizacija npr. Centar za predškolski odgoj „Anuška Radeljević, Dubrovnik; Centar dječjih vrtića „Tatjana Marinić“ Split. Kraći odgojno-rekreativni programi bili su kraći i povremeni provedbeni oblici za djecu od treće godine do polaska u školu, bili su kao što im naziv kaže kraćeg trajanja, a intenzivno se javljaju početkom sedamdesetih godina (Jelić 1976 prema Mendeš 2020). Posebni zdravstveno-odgojni programi predstavljali su posebnu skupinu programa namijenjenih određenoj skupni djece u ovo grupaciju podrazumijevaju se razni oblici društvene brige za djecu dok su roditelji na poslu. Primjerice, kućna njega djeteta, vrtić na bolničkom dječjem odjelu, vrtić za bolesnu djecu (Šnajder, ur., 1979:6 prema Mendeš, 2020:382). Razradna organizacije društvene brige za djecu i njihove koncepcije odvijala se pri Savezu društva „Naša djeca“ SR Hrvatske tijekom druge polovice sedamdesetih godina (Mendeš 2020). Članak 12. obavezao je zajednice da osiguraju financijska sredstva za izradu projekata i programa novih oblika društvenih utjecaja za djecu predškolskog uzrasta i za rješavanje drugih potreba u oblastima društvene brige o djeci. Radna skupina stručnjaka izradila je elaborat o kraćim programima pod nazivom „Neki oblici društveno organizirane aktivnosti s djecom predškolskog uzrasta. Izvaninstitucionalni programi nastali su kao odgovor na opće

naglašavanje socijalne komponente predškolskog odgoja i na njegovu skolarizaciju. Cilj je bio uključiti što veći broj različitih organizacija u kreiranju programa, a njihovu provedbu osigurati skroz zajednički rad stručnjaka i volontera. (Milanović i sur., 2000:45 prema Mendeš 2020:377). Slična grupacija provedbenih oblika zadržala se i donošenjem Zakona o odgoju i osnovnom obrazovanju 1980. godine i Zakona o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta iz 1981. godine.

10.11. Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju (1980.)

„Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju“ donesen je krajem 1979. godine od strane Sabora SR Hrvatske stoga se 1980. godina smatra relevantnom godinom njegove primjene. Ovim zakonom definirana je djelatnost predškolskog odgoja. Dokument se sastoji od; Općih odredbi, Društveno ekonomskih odnosa, Samoupravnog interesnog organiziranja, Samoupravne organizacije udruženog rada, Djelatnosti odgoja i obrazovanja (predškolski odgoj, obavezno osnovno obrazovanje, osnovno obrazovanje odraslih). Zdravstvena i socijalna zaštita učenika, Odgojitelji i nastavnici, Ostvarivanje samoupravljanja (NN4/1980).

Temeljem članka 1. „Odgoj i osnovno obrazovanje dio su jedinstvenog odgojno-obrazovnog sistema koji obuhvaća predškolskih odgoj, odgoj i osnovno obrazovanje djece i omladine, opismenjivanje i osnovno obrazovanje odraslih.“ (NN4/1980. str. 5). Svrha njihova jedinstvenog povezivanja je omogućiti djeci jednake mogućnosti za daljnje obrazovanje. Odgoj i obrazovanje i dalje je bilo shvaćeno kao djelatnost od posebnog društvenog interesa (NN4/1980). Cilj odgoja definiran je člankom 3. „Formiranje svestrano razvijene socijalističke, slobodne, stvaralačke, radne, kritičke, humane samoupravljачke sposobne i odgovorne za izgradnju i obranu socijalističkom samoupravnog društva (NN 4/1980, str 6.) Zadaci odgoja i obrazovanja definirani su člankom 3. „poticanje na razvoj osnovnih znanja, vještina i navika s područja suvremenog općeg obrazovanja. Razvijanje psihofizičkih sposobnosti te plemenitih osobina socijalističke ličnosti. Pripremanje na rad, formiranje stvaralačkog socijalističkog odnosa prema radu i rezultatima rada, razvijanje smisla za kolektivni rad i suradnju, svjesne radne discipline i radnih navika. Osposobljavanje za socijalističko samoupravljanje putem aktivnog sudjelovanja učenika u organima upravljanja i stručnim organima. Osposobljavanje učenika za samoobrazovanje i permanentno obrazovanje u skladu s individualnim interesima, sklonostima, sposobnostima te zahtjevima i potrebama suvremenog razvitka“ (NN 4/1980., str. 6).

Djelatnost predškolskog odgoja detaljno je definirana u poglavlju pet pod nazivom „Djelatnost odgoja i obrazovanja – predškolski odgoj“ Pod društveno organiziranim predškolskim odgojem, u smislu ovog Zakona, podrazumijeva se odgoj djece predškolske dobi od navršene prve godine života, a iznimno i ranije do polaska u osnovnu školu, koji se ostvaruje po određenom programu za dijete (NN 4/180., čl. 81. str 42). Društveno organizirani predškolski odgoj provodi se u organizacijama udruženog rada za njegu, odgoj i zaštitu djece predškolske dobi (dječje jaslice i vrtići) putem dnevne društvene brige radom dadilje u drugoj porodici u materinskom i dječjem domu, u objektima za odgoj i rekreaciju djece te u drugim organiziranim stalnim ili povremenim oblicima sa sadržajima iz područja kulture, znanosti, fizičke kulture, društvenog života djece predškolskog uzrasta. (NN 4/180., čl. 82. str 42). Izuzetno kada to zahtijevaju stupanj i vrsta teškoća, predškolski odgoj djece s teškoćama u razvoju ostvaruje se u posebnim organizacijama udruženog rada za djecu predškolskog uzrasta s teškoćama u razvoju (NN 4/180., čl. 84. str 42). Uključivane djece s teškoćama u razvoju predstavljalo je značajnu pedagošku novinu jer do tada je navedena populacija predškolske djece isključivo bila uključena u specijalne ustanove za djecu i osobe ometene u psihofizičkom razvoju (Mendeš, 2020).

Pored opisanog temeljnog cilja i zadataka odgoja i osnovnog obrazovanja, zadaci predškolskog odgoja pobliže su definiranim člankom 83. „Predškolski odgoj doprinosi pravilnom psihofizičkom razvoju djeteta, utječe na razvoj intelektualnih i drugih sposobnosti, razvija radoznalost djeteta i omogućuje mu stjecanje elementarnih znanja, njeguje i obogaćuje dječje stvaralaštvo, zadovoljava potrebu za igrom i zajedničkim životom, smanjuje negativne posljedice primarnih teškoća, priprema dijete za daljnje obrazovanje“ (NN 4/180., čl. 83. str 42). Člankom 85. definiran je način provođenja predškolskog odgoja. „Predškolski odgoj provodi se na osnovi jedinstvenih društveno-pedagoških i idejnih načela i programa odgojno-obrazovnog rada putem igre, organiziranih planskih i usklađenih djelovanja svih društvenih činilaca i porodice, izborom sadržaja, oblika i metoda rada u skladu s dobnim i individualnim osobinama djece, aktivnim učenjem djece u odgojno-obrazovnom procesu te prisnim emocionalnim kontaktom odraslih s djecom“ (NN 4/1980., str 43). Sedmo poglavlje zakona definiralo je stručni kadar i njihove profesionalne obaveze. Članak 171. navodi „Odgoj djece predškolskog uzrasta provode odgajatelji i stručni suradnici odgojno-obrazovnog procesa. Njihova je obaveza u svom odgojno-obrazovnom radu ostvariti cilj i zadatke odgoja i osnovnog obrazovanja. svoj odgojno-obrazovni rad temelje na znanstvenim pogledima i djeluju u duhu načela i ciljeva socijalističkog samoupravnog društva“ (NN4/1980., str. 54). Odgajatelj,

suradnik i stručni suradnik u odgojno-obrazovnom radu može biti osoba koja ispunjava sljedeće uvjete; ima odgovarajuću stručnu i pedagošku spremu. U pedagoškom radu primjenjuje znanstvene kriterije i marksistički pristup u tumačenju prirodnih i društvenih pojava, procesa i odnosa. Savjesno obavlja svoje radne, samoupravljačke i društvene obaveze u radnoj i životnoj okolini. Usklađuje svoje javno djelovanje sukladno socijalističkim vrijednostima i ciljevima socijalističkog samoupravnog društva, socijalističkog humanizma, bratstva i jedinstva naroda i narodnosti, tekovina narodnooslobodilačke borbe naših naroda, politiku nesvrstanosti, nezavisnosti i integriteta jugoslavenske samoupravne socijalističke zajednice. Ispunjavanja zdravstvene uvjete potrebe za obavljanje odgojno-obrazovnog rada. Člankom 176. definirano je potreba razina obrazovanja za obavljanje predškolske djelatnosti. Za odgajatelja u organizaciji društvenog rada za njegu, odgoj i zaštitu djece predškolskog uzrasta može biti izabrana osoba koja ima završen studij predškolskog odgoja sa završenom srednjom školom pedagoškog smjera uz uvjet da studijem uz rad stekne višu stručnu spremu za predškolski odgoj. Također poslove njege i odgoja djece do treće godine života može obavljati medicinska sestra pedijatrijskog smjera koja ima odgovarajuće pedagoško-psihološko obrazovanje (NN4/1980., str. 55).

10.12. Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta (1981.)

Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta donesen je 1981. godine od strane Sabora Socijalističke Republike Hrvatske. Ovaj dokument pobliže konkretizira pojedine odredbe Zakona o odgoju i osnovnom obrazovanju iz 1980. godine. Sastoji se od; Općih odredbi, Zdravstvene zaštite, Oblika društvene brige o djeci, Društveno ekonomskih odnosa, Samoupravno interesno organiziranja, Samoupravne organizacije udruženog rada, Dnevne društvene brige o djeci u drugoj porodici, Dječjeg tjedana (NN 28/1981).

Članak 1. navodi da je „društvena briga o djeci predškolskog uzrasta dio posebne društvene zaštite u pogledu prava djece na mjere, sadržaje i aktivnosti kojima se ostvaruju različiti oblici društveno organizirane njege, odgoja i zaštite djece predškolskog uzrasta, određeni sadržaji iz djelatnosti kulture, fizičke i tehničke kulture, te određeni oblici i sadržaji zaštite materinstva, zdravstvene i socijalne zaštite od utjecaja na skladan psihofizički razvoj djeteta u prenatalnom, dojenačkom odnosno cjelokupnom predškolskom razdoblju života“ (NN 28/1981., str 530). Cilj društvene brige za djecu je ostvarivanje njege, odgoja i zaštite djece za vrijeme rada roditelja; ostvarivanje prava djece na minimalni program predškolskog odgoja, posebno prije polaska u osnovnu školu i pridonosenje planiranju porodice i njenom socijalističkom preobražaju (NN

28/1981). Sukladno članku 15. i 16. oblici društvene brige za djecu provode se u sljedećim organizacijama; predškolskim radnim organizacijama (dječji vrtići, dječje jaslice), u društveni organizacijama koje ostvaruju aktivnosti s djecom (npr. društva „Naša djeca“), u određenim prostorima mjesnih zajednica, drugim odgojno-obrazovnim, kulturnim, sportskim, zdravstvenim, socijalnim i društvenim organizacijama u okviru svoje djelatnosti (npr. muzeji, kazališta lutaka). Donošenjem Zakona bila su regulirana i prava djece koja nisu bila obuhvaćena radom dječjih vrtića te mogućnost njihova uključivanja u druge provedbene oblike predškolskog odgoja. Različiti subjekti (dječji vrtići, udruženja građana i sl.) bili su pozvani osigurati svoj djeci predškolskog uzrasta da budu obuhvaćeni jednim od društveno organiziranih oblika predškolskog odgoja, a posebno prije polaska u osnovnu školu (NN 28/1981., čl. 88., str. 531). Kao provedbeni oblici sukladno važećoj regulativi javljaju se; primarni programi, oblici njege bolesne djece zaposlenih roditelja, minimalni programi, kraći programi, odgojno-zdravstveno-rekreativni programi te određeni oblici zaštite materinstva. Primarni programi odgoja i obrazovanja obuhvaćali su programe zaštite, njege, odgoja i obrazovanja u predškolskim radnim organizacijama. Uključivali su djecu od navršene prve godine života do polaska u osnovnu školu odnosno djecu jasličke i vrtiče dobi. Integracijom jasličkih odgojnih skupina u predškolske radne organizacije priznat je njihov odgojni karakter te su tim činom izašle iz medicinskog doba (Pertović-Sočo, 2007 prema Mendeš, 2020). Društvena briga o djeci u drugoj obitelji ostvarivala je primarni program njege, odgoja i zaštite djece radom dadilje u drugoj obitelji. Korisnici društvene brige o djeci u drugoj obitelji bila su djeca u dobi od prve do treće godine života (Mendeš, 2020:386). Dnevna društvena briga u drugoj obitelji organizira se ako su potrebe zaposlenih roditelja veće od mogućnosti smještaja djece u predškolske organizacije. Osoba koja provodu dnevnu društvenu brigu naziva se dadiljom, a potrebno je da ispuni sljedeće uvjete; da ima moralne osobine primjerene zahtjevima socijalističkog samoupravnog društva, da ima smisla i ljubavi za rad s djecom, da ima opću zdravstvenu sposobnost i da ima psihofizičke sposobnosti potrebne za njegovanje i odgajanje djece. Ne smije biti mlađa od 21 godine života. Potrebno je da ima završenu osnovnu školu te odgovarajuću stručnu izobrazbu (NN 28/1981., čl. 88 i čl. 92., 532). Minimalni programi odgoja i obrazovanja bili su namijenjeni djeci koja nisu ostvarila pravo pohađanja predškolskih ustanova. Polazila su ih djeca u godini pred polazak u osnovnu školu. Kraći programi odgoja i obrazovanja, namijenjena su onoj djeci koja nisu pohađala predškolske ustanove. Različiti su orijentacija i usmjerenja (umjetnički, kulturološki, sportski). Realizirali su se u formi igraonica, kutića, maloga kina. Odgojno-zdravstveno-rekreativni programi bili su

namijenjeni djeci s teškoćama u razvoju zbog kojih ih je bilo potrebno uključiti u rad zdravstvenih ustanova. Pored brige o zdravlju imali su i odgojno-rekreativni karakter (Mendeš, 2020).

9. 13. Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta (1991.)

„Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta“ donio je Sabor Republike Hrvatske 1991. godine. Iako službeni naziv dokumenta i dalje sadržava sintagmu „društvena briga“ čime upućuje da su temeljenja načela Zakona iz prethodnog razdoblja ostala nepromijenjena ipak Zakon je izgubio dominantno ideološko obilježje koje je bilo prisutno u prethodnom društveno političkom uređenju. Dokument se sastoji od; Općih odredbi, Zdravstvene zaštite, Oblika društvene brige o djeci, Društveno-ekonomskih uvjeta, Predškolskih organizacija, Dnevne društvene brige o djeci u drugoj obitelji (NN 18/1991). Mendeš (2020) navodi da su glave izmjene ovog Zakona u odnosu na prethodni povezane s promjenama u financiranju djelatnosti te upravljanje ustanovom. Zbog promjene društveno-političkog uređenja ponovno je aktualizirano privatno vlasništvo.

Svrha društvene brige o djeci je ostvariti njegu, odgoj i zaštitu djece dok su roditelji na poslu, pružiti djeci mogućnost ostvarivanja prava na minimalno pohađanje predškolskih ustanova posebno godinu dana prije polaska u osnovnu školu i pružiti roditeljima potporu u planiranju obitelji (NN 18/1991). U odnosu na prethodni dokument vidljivo je da unutar određivanja svrhe društvene brige o djeci izostavljen je element ideologizacije obitelji koji je u prethodnom Zakonu iz 1981. godine bio zastupljen. Člankom 5. određena je dob djece koja mogu pohađati predškolske ustanove. Organizirani predškolski odgoj namijenjen je djeci u dobi od prve godine života do polaska u osnovnu školu (NN 18/1991., str. 2). Zadaća predškolskog odgoja je doprinijeti pravilnom psihofizičkom razvoju i formiranju osnovnih higijenskih navika. Poticati intelektualne i druge sposobnosti djeteta. Razvijati radoznalost kod djeteta i omogućuje mu stjecanje elementarnih znanja o prirodi, životu i radu ljudi, te obogaćuje dječje iskustvo. Njegovati i obogaćivati dječje stvaralaštvo i sposobnost izražavanja pokretom, te likovnim i glazbenim izrazom. Smanjiti negativne posljedice primarnih teškoća i sprječava nastajanje sekundarnih teškoća kod djece s teškoćama u razvoju. Pripremiti djecu za odgoj i osnovno obrazovanje (NN 18/1991., čl. 28. str. 28). Oblici društvene brige o djeci doživjeli su određene dopune po prvi puta uvode se posebni i eksperimentalni programi. U provođenju programa mogli su sudjelovati i građani svojim samostalnim osobnim radom koji je morao biti usklađen s programskim usmjerenjem Ministarstva prosvjete i kulture. Pravo prednosti upisa imaju djeca

zaposlenih roditelja, samohrani roditelja, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca s teškoćama u razvoju (NN 18/1991). Člankom 24. definirani su osnivači predškolskih ustanova mogu biti; skupština općine, poduzeća, društveno i građansko – pravne osobe (NN 18/1991., str 20). Člankom 43. određeno je stručno osoblje dječjeg vrtića kojeg čine; odgajatelji, medicinske sestre i drugi stručni radnici (pedagog, psiholog, defektolog, socijalni radnik). Poslove odgoja i njege djece do treće godine života (dječje jaslice) obavlja osoba srednju ili više školsku spremu usmjerenja predškolskog odgoja. Suradnici trebaju imati završenu srednju školu pedagoškog usmjerenja. Odgojno-obrazovni rad sa djecom od treće godine života do polaska u osnovnu školu provodi osoba koja ima višu školsku spremu usmjerenja predškolskog odgoja. Za rad sa djecom od prve godine života do treće može biti izabrana i medicinska sestra pedijatrijskog smjera, a za rad sa djecom koja imaju teškoće u razvoju može bit izabrana osoba koja je završila studij defektologije (NN 18/1991).

10.14. Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi (1997.)

„Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi“ donio je Zastupnički dom Sabor Republike Hrvatske na sjednici 17. siječnja 1997. godine. Sastoji se od sljedećih odredbi; Opće odredbe, Osnivanje i početak rada dječjeg vrtića, Programi dječjeg vrtića, Stručni radnici, Upravljanje dječjem vrtićem, Sindikalno organiziranje, Nadzor, Prestanak rada dječjeg vrtića, Dokumentacija dječjeg vrtića (NN 10/1997).

Predškolski odgoj shvaća se kao dio sustava odgoja i obrazovanja te skrbi o djeci. „Dječji vrtići su javne ustanove koje djelatnost predškolskog odgoja obavljaju kao javnu službu“ (NN 10/1991, čl. 1. str., 1). Predškolski odgoj namijenjen je djeci od šest mjeseci do polaska u osnovnu školu. Organizacija rada ostvaruje se uvažavajući razvojne osobine i potrebe djece uvažavajući kulturne, socijalne i vjerske potrebe djece. Zadatak predškolskog odgoja je stvoriti optimalne uvjete za rast i razvoj svakog djeteta, dopuniti obiteljski odgoj, poticati suradnju s roditeljima i neposrednim dječjim okruženjem (NN 10/1991., čl. 16., str. 12). Provedbeni oblici institucijskog predškolskog odgoja definirani su na sljedeći način; „U dječjem vrtiću realiziraju se redovni programi njege, odgoja, naobrazbe, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi djece predškolske dobi koji su prilagođeni razvojnim potrebama djece te njihovim mogućnostima i sposobnostima, programi za djecu s teškoćama u razvoju, programi za darovitu djecu predškolske dobi, programi za djecu pripadnika nacionalnih manjina, programi predškole, programi ranog učenja stranog jezika i drugi programi umjetničkog, kulturnog, vjerskog i športskog sadržaja (NN 10/1997., čl. 12., str. 9). Odgojno-obrazovni rad provode stručni

radnici. U dječjem vrtiću na poslovima njege, odgoja i naobrazbe, socijalne i zdravstvene zaštite skrbi o djeci mogu raditi stručni djelatnici koji moraju ispunjavati određene uvjete. Stručni djelatnici su; odgajatelji, medicinska sestra, pedagog, psiholog, defektolog, učitelji i odgajatelji. Svi navedeni stručni djelatnici trebaju imati višu ili visoku stručnu spremu. Vrstu stručne spreme i stupanj stručne spreme određuje ministar prosvjete i športa. Odgajatelji kao i ostali stručni radnici, imaju obavezu stručno se usavršavati (NN 10/1997., čl. 24., str. 22).

„Zakon o izmjenama i dopunama zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi“ donio je Hrvatski sabor na sjednici 15. srpnja 2013. godine. Zakon je konačno dobio terminološke promjene izraz „naobrazba“ zamjenjuje izraz „obrazovanje.“ Također, osim izraza „predškolske dobi“ uvid se izraz „rane i predškolske dobi.“ (NN 94/2013).

Prvi put unutar pravne regulative spominje se pojam „Nacionalni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje“ i programi dječjeg vrtića. Temeljem članka 15. „Odgoj i obrazovanje djece rane dobi ostvaruje se temeljem Nacionalnog kurikuluma za predškolski odgoj i obrazovanje i kurikulum dječjeg vrtića. Nacionalni kurikulum utvrđuje načela, vrijednosti, općeobrazovne ciljeve i sadržaj svih aktivnosti i programa, pristupe i načine rada s djecom rane i predškolske dobi, odgojno-obrazovne ciljeve po područjima razvoja djece i njihovih kompetencija te vrednovanja. Nacionalni kurikulum donosi ministar nadležan za obrazovanje. Kurikulum dječjeg vrtića donosi upravne vijeće dječjeg vrtića do 30. rujna tekuće pedagoške godine, a njime se utvrđuje; program, namjena programa, nositelji programa, način ostvarenja programa, vremenske aktivnosti programa i način vrednovanja. Sadržaj i trajanje predškole propisuje ministar nadležan za obrazovanje pravilnikom sadržaju i trajanju predškole (NN 10/2013). U pogledu kadrovskih uvjeta Zakon je otišao korak naprijed. Po prvi puta se navodi da stručnu spremu za obavljanje poslova odgajatelja predškolske djece ima i osoba koja je završila diplomski studiji (NN 10/2013).

„Zakon o izmjenama i dopunama zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju“ donio je Hrvatski Sabor 13. svibnja 2022 (NN 57/2022).

Člankom 2. i 3. definiran je način za povećanje obuhvata djece programom organiziranog programa ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Naime, ako na području gradova i općina nema organiziranog programa ranog i predškolskog odgoja lokalna zajednica (gradovi, općine) obavezuju se organizirati pohađanje programa u drugim susjednim lokalnim zajednicama. Dužni su sufinancirati ili financirati prijevoz djece do dječjeg vrtića u jedinici lokalne samouprave u kojoj će djeca pohađati programe dječjeg vrtića (NN 57/2022., str 1). Članak 7.

navodi da svako dijete ima pravo upisa u dječji vrtić. Iznimno ukoliko jedinica lokalne samouprave ne može upisati svu prijavljenu djecu, kreiraju se uvjeti koji su potrebni za ostvarenje prava na upis. Prednost pri upisu imaju djeca roditelja invalida Domovinskog rata, djeca iz obitelji s troje ili više djece, djeca zaposlenih roditelja, djeca s teškoćama u razvoju i kroničnom bolesti koji posjedu adekvatno mišljenje liječnika (pedijatra), djeca samohranih roditelja, djeca jednoroditeljskih obitelji. Prilikom upisa u dječji vrtić provodi se inicijalni razgovor s roditeljima i djetetom, odnosno provodi se opažanje djeteta. Inicijalni razgovor provodi stručno povjerenstvo dječjeg vrtića stručni suradnici, viša medicinska sestra i ravnatelj (NN 57/2020, str. 2). Člankom 12. definirani su kadrovski uvjeti. Sukladno Zakonu poslove njege i odgoja djece rane i predškolske dobi može obavljati osoba koja je završila studiji odgovarajuće vrste za rad na ranom mjestu odgojitelja, a koji može biti; preddiplomski sveučilišni studiji, preddiplomski stručni studiji, studiji s kojim je stečena viša stručna sprema u skladu s ranijim propisima, diplomski sveučilišni studiji, specijalistički diplomski stručni studiji. Iznimno ako se na natječaj ne jave osoba koja ispunjava prethodne opisane uvjete poslove odgajatelja može obavljati osoba koja je završila učiteljski studij uz uvjet da u roku od dvije godine položi program prekvalifikacije ili dokvalifikacije učitelja u svrhu stjecanja kvalifikacije odgojitelja. Osoba zasniva radni odnos kao nestručna zamjena dok ne stekne potrebnu prekvalifikaciju. Razliku programa prekvalifikacije provodi visoko učilište koje ima dopusnicu za izvođenje studija predškolskog odgoja i obrazovanja (NN 57/2020., str. 4). Člankom 24. omogućeno je uvođenje trećeg odgojitelja, pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju ili stručni komunikacijski posrednik o njihovom zapošljavanju odlučuje osnivač i stručno povjerenstvo dječjeg vrtića. pomoćnici za djecu s teškoćama u razvoju ili stručni komunikacijski posrednik moraju imati sljedeće razine obrazovanja; završeno četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje, završeno osposobljavanje. Način provođenja procesa njihova obrazovanja propisuje Ministar posebnim pravilnikom. Pomoćnici za djecu s teškoćama u razvoju ili stručni komunikaciji posrednici ne mogu biti samostalni nositelji odgojno-obrazovnog procesa. Zakonom je sukladno promjeni kadrovskog osoblja izmijenio i uvjete vezane za polaganje stručnog ispita. Učitelji koji se zapošljavaju na radnom mjestu odgojitelja, a imaju položen stručni ispit za učitelja dužni su položiti razliku stručnog ispita za odgojitelja (NN 57/2022., str. 4).

11.ZAKLJUČAK

Sredina 19. stoljeća obilježena je otvaranjem prvih predškolskih ustanova. Prve ustanove nazivale su se čuvalištima njihova svrha bila je zaštititi djecu dok su roditelji na poslu. Osim čuvališta otvaraju se dječja zabavišta koja su imala odgojno-obrazovni karakter. Reformom odgojno-obrazovnog sustava tijekom druge polovice pedesetih godina zabavišta su transformirana u dječje vrtiće, što je potvrđeno donošenjem „Zakona o dječjim vrtićima“ 1956. godine. Iako su predškolske ustanove 1948. godine prešle pod nadzor Ministarstva prosvjete njihov proces integracije kao dijela odgojno-obrazovnog sustava bio je izrazito kompleksan. Također, osim što su postale dio odgojno-obrazovnog sustava potrebno je bilo dodijeliti posebnu autonomnost podsustav predškolskog odgoja što se realiziralo tek 90ih godina. Početno spajanje predškolskog odgoja sa školskim sustavom aktualiziralo je problem ideologizacije i skolarizacije sustava. Ideologizacija podsustava predškolskog odgoja povezana je sa razvojem obrazovne politike toga vremena. Skolaziacija sustava vidljiva je u programskim i normativnim dokumentima. Programske orijentacije dugi niz godina bile su izrazito strukturirane i usmjerene na pripremu djeteta za školu, što je bio i jedan od zadataka predškolskog odgoja koji je bio propisan od strane normativnih dokumenata (zakona). Također, priprema djeteta za školu nametnula se kao logična činjenica uzimajući u obzir pripadanje školskom sustavu. Tek napretkom pedagoške znanosti sedamdesetih godina počinje se upućivati kritika skolaziaciji predškolskog podsustava. Na hrvatskim prostorima značaju ulogu u transformaciji pedagogije ranog i predškolskog odgoja imala je Anka Došen-Dobud. Naime, ona se prva zalagala da dječje aktivnosti budu uistinu slobode i prepuštene djeci na izbor. Prema njezin razmišljanjima cilj odgoja nalazi se već u prirodi djeteta i nema potrebe da bude ideološki nastrojen. Pružanje slobode djetetu unutar predškolskih ustanova povezala je sa razvojem djeteta rane dobi stavljajući na prvo mjesto razvoj osobnog „ja“ (osobni identitet) i očuvanje dječje autentičnosti kao dvije bazične vrijednosti na osnovu kojih se treba temeljiti odgojno-obrazovni proces.

12. SAŽETAK

Pravna regulacija predškolske djelatnosti započela je 1874. godine donošenjem „Zakona ob ustrojstvu pučkih škola i preparandijah za pučko učiteljstvo u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji“ izražena je potreba za osnivanjem prvih zabavišta. Četiri godine kasnije donesena je „Naredba ob ustrojstvu zbavišta“ naredba je dugih niz godina uređivala predškolsku djelatnost na normativnoj i programskoj razini. Nakon poratnih godina i uspostavom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije normativni dokumenti bili su prožeti ideologizacijom djelatnosti naglašavaju socijalnu funkciju ustanova. Reformom odgojno-obrazovnog sustava tijekom druge polovice pedesetih godina zabavišta su transformirana u dječje vrtiće u okviru normativnih dokumenata (zakona) predškolskom odgoju dodjeljuje se i odgojno-obrazovna funkcija koja je zadržana do današnjih vremena. Utemeljenje predškolske djelatnosti kao dijela odgojno-obrazovnog sustava realizirano je „Zakonom o odgoju i osnovno školskom obrazovanju“ 1980. godine. Temeljem kojeg su integrirane dječje jaslice kao dio odgojno-obrazovnog sustava također je omogućeno pohađanje dječjih vrtića djeci koja imaju teškoće u razvoju.

KLJUČNE RIJEČI: podsustav predškolskog odgoja, zakonodavne izmjene, institucijski predškolski odgoj.

13. SUMMARY

CHANGES IN THE LEGAL REGULATION OF INSTITUTIONAL EARLY AND PRESCHOOL EDUCATION IN CROATIA.

The legal regulation of preschool activities began in 1874 with the adoption of the "Law on the Organization of Folk Schools and Preparation for Folk Teaching in the Kingdoms of Croatia and Slavonia" and the need for the establishment of the first playgrounds was expressed. Four years later, the "Order on the Organization of Preschools" was passed, and for many years the order regulated pre-school activities at the normative and programmatic level. After the post-war years and with the establishment of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, the normative documents were imbued with the ideology of activities emphasizing the social function of institutions. During the reform of the educational system during the second half of the 1950s, amusement parks were transformed into kindergartens, within the framework of normative documents (laws), pre-school education was assigned an educational function that

has been retained until today. The establishment of preschool activity as part of the educational system was realized by the "Law on Education and Elementary School Education" in 1980. On the basis of which nursery schools were integrated as part of the educational system and it was possible for children with developmental difficulties to attend kindergartens.

KEYWORDS: subsystem of preschool education, legislative changes, institutional preschool education.

14. LITERATURA

a) Izvori

1. Upustvo za organizaciju i rad u zabavištima.(NN 7/1945).
2. Upustvo za organizaciju, socijalno-zaštitni i odgojni rad u obdaništima za djecu predškolskog uzrasta u gradovima i industrijskim naseljima. (NN 60/1945).
3. Pravilnik o organizaciji i radu dječjih vrtića. (NN 8/1949).
4. Zakon o dječjim vrtićima. (NN 24/1956).
5. Zakon o dječjim vrtićima. (NN 54/1965).
6. Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta. (NN 51/1974).
7. Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju. (NN 4/1980).
8. Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta. (NN 28/1981).
9. Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolske dobi. (NN 18/ 1991).
10. Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi. (10/1997).
11. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi. (NN 94/2013)
12. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 57/2022).

b) Literatura

1. Antić, S. (1993). Školstvo u Hrvatskoj, U: Antić, S. (ur.), *Školstvo u svijetu* (str. 268-296). Zagreb: Hrvatski pedagoški književni zbor.
2. Babić, N. i Irović, S. (1999). Ciljevi institucionalnog predškolskog odgoja u Hrvatskoj od 1945. do 1990. godine, *Dijete, vrtić i obitelj*, 5 (17), 3-7. preuzeto 01. svibnja 2023. <https://hrcak.srce.hr/index.php/183942>
3. Baran, J., Dobrotić, I. i Matković, T. (2011). Razvoj institucionaliziranog predškolskog odgoja u Hrvatskoj: promjene paradigme ili ovisnost o prijednom putu?, *Napredak*, 152 (3-4), 521-540. <https://hrcak.srce.hr/82790> preuzeto 01. svibnja 2023.
4. Bartušková, M., Matušek, J., Pregrad., Z. (1968). *Pedagogija predškolske dobi*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Došen-Dobud, A. (1977). *Odgoj i obrazovanje u dječjem vrtiću*. Zagreb: PKZ.
6. Došen-Dobud, A. (1982). *Odgoj i slobodne aktivnosti predškolskog djeteta – od igre do humanih vrijednosti*. Zagreb: Radničko i narodno sveučilište „Moša Pijade“
7. Došen-Dobud, A. (2013). *Slike iz povijesti predškolskog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet u Rijeci: Učiteljski fakultet.
8. Došen-Dobud, A. (2019). *Nove slike iz povijesti predškolskog odgoja*. Zagreb: Novi redak.
9. Franković, D. ur. (1958). *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*. Zagreb: pedagoško-književni zbor.
10. Gross, M. (2001). *Suvremena historiografija*. Zagreb: Novi liber.
11. Kodeks savjetovanja sa zainteresiranom javnosti (NN140/2009).
12. Kovač, V. (2007). Pristupi analizi obrazovne politike. *Pedagogijska istraživanja*, 4 (2), str. 255-265. <https://hrcak.srce.hr/118320> preuzeto 10. veljače 2023.
13. Krunstek, M. (1991). Zakonske promjene u djelatnosti predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. *Život i škola*, 40, 1, str. 49-57.
14. Krunstek, M. (1992). Sloboda i pluralizam u koncepciji predškolskog odgoja, U: Vrgoč, H. (ur.), *Nova koncepcijsko-programska usmjerenja – iskustva u primjeni i projekciji razvoja predškolskog odgoja u Hrvatskoj* (str. 14-23). Zagreb: Hrvatski pedagoški književni zbor.
15. Leko, I. (1958). *Društveno upravljanje u prosvjeti i školstvu*. Zagreb: Naprijed.

16. Levin–Šćirina, F. S. i Mendžericakaja, D.V. (1950). *Predškolski odgoj*. Zagreb: pedagoško književni zbor.
17. Lipovac, M. (1985). *Predškolski odgoj u Hrvatskoj*. Zagreb: Pedagoški fakultet.
18. Lončar, M. (2010). Korištenje dokumentiranih izvora u sociološkim istraživanjima. *Godišnjak Titus*, 3 (3), str. 229-239. <https://hrcak.srce.hr/117714> Preuzeto 17. lipnja 2023.
19. Louis, L. (1993). *Obrazovne politike*. Zagreb: Educa.
20. Marinić, T. (1946). Značenje odgoja predškolske djece u našoj zemlji. *Pedagoški rad*, 1 (1), str. 80-83.
21. Mendeš, B. (2018.) *Profesionalno obrazovanje odgojitelja predškolske djece*. Zagreb: Golden marketing – tehnička knjiga.
22. Mendeš, B. (2020). *Prema suvremenom dječjem vrtiću*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
23. Mendeš, B. (2022). *Programske orijentacije ranog i predškolskog odgoja*. Zagreb: Novi redak.
24. Mijatović, A. (1994). *Osnove ustrojstva školskog sustava*. Zagreb: Školske novine.
25. Mijatović, A. (2001). Pogled na hrvatsku pedagogiju na kraju stoljeća. *Napredak*, 142 (2), 143-156.
26. Milanović, M., Stričević, I., Maleš, D. i Sekulić-Majurec, A. (2000). *Skrb za dijete i poticanje ranog razvoja djeteta u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Targa.
27. Miljak, A. (1999). Predškolski odgoj, U: Mijatović, A. (ur.) *Osnove suvremene pedagogije* (str. 308-311) Zagreb: Hrvatski pedagoški-književni zbor.
28. Miljak, A. (2015). *Razvojni kurikulum ranog odgoja*. Zagreb: Mali profesor.
29. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sport (2012). *Smjernice za strategiju odgoja, obrazovanja, znanosti i tehnologije*.
30. Mužić, V. (2004). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
31. Ogrizović, M. (1957). Prijedlog deklaracije o sistemu obrazovanja i odgoja u FNRJ. *Pedagoški rad*, 12 (3-4), str. 151-152.
32. Perić B. (1994). *Država i pravni sustav*. Zagreb: Pravni fakultet.
33. Petrović-Sočo, B. (2009). Značajke suvremenog naspram tradicionalnog kurikuluma ranog odgoja. *Pedagogijska istraživanja*, 6 (1-2), str. 123-138.

34. Puževski, V. (1981). Za djelotvornije povezivanje predškolskog odgoja i početnih razreda osnove škole. U: Miljak, A., Petch, M., Vrgoč, H., (ur.), *Predškolski odgoj u samoupravnom socijalističkom preobražaju odgoja i obrazovanja* (str. 55-61). Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
35. Rosić, V. (1984). Povijesni hod predškolskog odgoja – normativno reguliranje. U: Rosić, V., (ur.), *Predškolski odgoj i društvo* (str. 19-20). Pula: Pedagoški fakultet.
36. Serdar, E. (2013). Počeci institucionalnog predškolskog odgoja u Hrvatskoj. *Dijete, vrtić, obitelj*. 19 (71). 4-6. <https://hrcak.srce.hr/145397> preuzeto 20. svibnja 2023.
37. Slunjski, E. (2011). Razvoj autonomije djeteta u procesu odgoja i obrazovanja u vrtiću. *Pedagoška istraživanja*, 8 (2), 217-228. <https://hrcak.srce.hr/116666> Preuzeto 06. svibnja 2023.
38. Savezna narodna skupština (1958). *Prijedlog sistema obrazovanja i odgoja u FNRJ*. Beograd: Kultura Beograd.
39. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN 124/2014).
40. Šimleša, P. (1978). Pristup programiranju osnovnog i općeg odgoja i obrazovanja. *Obrazovanje i rad*, 1 (8), str. 3-16.
41. Šutić, B. (2011). *Državno i političko uređenje Republike Hrvatske*. Gospić: Hrvatska sveučilišna naknada.
42. Šuvar, S. (1982). *Vizija i stvarnost u socijalističkom preobražaju obrazovanja*. Osijek: Pedagoški fakultet.
43. Tomaš, A. (1981). Djeca sa smetnjama u razvoju u dječjem vrtiću. U: Miljak, A., Petch, M., Vrgoč, H., (ur.), *Predškolski odgoj u samoupravnom socijalističkom preobražaju odgoja i obrazovanja* (str. 135-143). Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
44. Ustav Republike Hrvatske (NN 56/1990).
45. Zakon o pravu na pristup informacijama (NN 25/2013).
46. Žiljak, T. (2009). *Transfer obrazovnih politika: cjeloživotno učenje i europeizacija hrvatske obrazovne politike*. Doktorska disertacija. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
47. Žiljak, T. (2013). Dvije faze obrazovne politike u Hrvatskoj nakon 1990. godine. *Andragoški glasnik* 17. 1 (30). str. 7-23. <https://hrcak.srce.hr/104939> preuzeto 05. svibnja 2023.

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja MARTINA KURBASA, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice RANOG I PRETEKOVSKOG ODGOJA I OSNAŽIVANJA izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 04. Rujan 2023.

Potpis

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: MARTINA KURBAŠA

Naslov rada: PRONYENE U ZAKONSKOM REGULIRANIM INSTITUCIJSKIM
PREDSJEDNIŠKOG ODGOJA U HRVATSKOJ

Znanstveno područje: DRUŠTVENE ZNANOSTI

Znanstveno polje: PEDAGOGIJA

Vrsta rada: DIPLOMSKI RAD

Mentor/ica rada:
DOC. DR. SC. BRANIMIR MENDEŠ

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

DOC. DR. SC. IVANA VISKOVIĆ

ASISTENTICA ISKRA TOHIĆ RABEJ

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) rad u otvorenom pristupu
 - b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
- (zaokružite odgovarajuće)

Split, 07. ROJNA 2023.

Potpis studenta/studentice: Martina Kurbaša